

Markedsrapport 2019

Markeds- og prisvurderinger av sentrale
norske landbruksråvarer og RÅK-varer

Rapport nr. 8/2020
4.3.2020

Rapport: Markedsrapport 2019

Dato: 4.3.2020

Utgiver: Landbruksdirektoratet

Kontaktperson: Harald Moksnes Weie

Rapport-nr.: 8/2020

Forsidebilde: Landbruksdirektoratet

Forord

I Markedsrapport 2019 gir Landbruksdirektoratet en oversikt over hvordan tilgangen på viktige norske landbruksvarer var i året som gikk. Vi presenterer tall over norsk produksjon, import og eksport, og vurderer markeds- og prissituasjonen for korn og kraftfôr, melk og meieriprodukter, kjøtt og egg, sentrale varer i grøntsektoren, samt bearbeidede landbruksvarer (RÅK-varer).

Rapporten har innledningsvis et sammendrag, samt hovedtrekk først i hvert kapittel. Etter innholdsfortegnelsen i rapporten finner du også en ordliste som forklarer sentrale begrep og ordninger som vi refererer til. Prissystemene i norsk jordbruk, samt toll- og importordninger for jordbruksvarene, er for øvrig beskrevet mer detaljert i Markedsrapport 2015 (rapportnr. 3/2016).

Markedsrapporten er utarbeidet som en del av Landbruksdirektoratets årlige innspill til Landbruks- og matdepartementet i forkant av jordbruksforhandlingene. Rapporten gir også en oversikt over utviklingen i de norske markedene for landbruksvarer for andre interesserte. Som supplement til denne rapporten utgir vi "Omverdenen til norsk landbruk og matindustri" (rapport nr. 2/2020). Den beskriver blant annet handelsavtaler som danner rammeverk for norsk landbruk og matindustri, og gir en bredere oversikt over Norges import av landbruksvarer.

Andre publikasjoner fra Landbruksdirektoratet, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), Statistisk sentralbyrå (SSB) m.fl. omtaler utviklingen i norsk landbruk og næringsmiddelindustri nærmere. Vi viser for øvrig til vår nettside www.landbruksdirektoratet.no for statistikk og informasjon om norsk jordbruk, pris- og markedsutvikling på landbruksvarer nasjonalt og internasjonalt, samt handel.

God lesing!

Jørn Rolfsen

Administrerende direktør

Landbruksdirektoratet

Oslo 4. mars 2020

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	4
Ordliste	6
1 Korn, mel og kraftfôr	9
1.1 Stor produksjon av fôrkorn	9
1.2 God tilgang på norsk fôrkorn gir lave importkvoter	12
1.3 Økte målpriser på korn og oljefrø	12
1.4 Jevn nedgang i norsk melproduksjon, men vekst for havregryn	13
1.5 Høyt salg av kraftfôr til drøvtyggere og fjørfe	14
2 Melk og meieriprodukter	19
2.1 Lavere produksjon av melk i 2019	19
2.2 Importen av meieriprodukter økte	22
2.3 Lavere pris til produsent	26
3 Kjøtt og egg	28
3.1 Kjøttproduksjonen har økt med 26 prosent siden 2004	28
3.2 Mindre produksjon og uendret salg av storfekjøtt	29
3.3 Fortsatt nedgang i produksjonen av svinekjøtt	32
3.4 Nedgang i produksjonen av sau og lam	33
3.5 Rekordstor produksjon av kyllingkjøtt	36
3.6 Økning i både engros- og direktosalget av egg	37
3.7 Reinkjøtt – lite men viktig	41
4 Poteter, grønnsaker, frukt, bær, blomster og planter	42
4.1 Større omsetning av poteter	44
4.2 Bedre forhold for veksthusgrønnsaker	44
4.3 En våt sommer preget forbruket og produksjonen av grønnsaker	46
4.4 Produksjonstopper av frukt utfordrer omsetningen	51
4.5 En kort og intens sesong med mindre bær	52
4.6 Produksjon av frukt og grønt til bearbeidingsindustrien	53
4.7 Blomster og planter	55
5 Bearbeidede jordbruksvarer – RÅK-varer	58
5.1 RÅK-ordningen skal jevne ut forskjeller i råvarepris	58
5.2 Tilskudd til norsk produksjon av RÅK-varer	58
5.3 Økt import av RÅK-varer	60
5.4 Økt eksport av RÅK-varer	64
6 Skog	68
6.1 Norsk skognæring	68
6.2 Skogressursene i Norge	68
6.3 Økonomiske virkemidler	69
6.4 Verdiskaping i skogbruket	70
6.5 Eksport og import i skogbruket	71
6.6 Muligheter og utfordringer for skognæring	71
Vedlegg	73
7 Referanser	75

Sammendrag

Kornproduksjonen i 2019–2020 er ifølge de siste prognosene på størrelse med produksjonen i årene før tørken i 2018. Den siste prognosen viser en produksjon av korn, erter og oljefrø på 1,27 mill. tonn. God tilgang på norsk førkorn gir lave importkvoter for førråvarer. Tilgangen på norsk matkorn er bedret fra de to siste årene, men det er fortsatt behov for suppleringsimport, og importbehovet er prognosert til å være på 163 000 tonn.

Forbruket av mel og gryn er nedadgående i Norge. Selv om vi fortsatt bruker mest hvete til mat, er det størst vekst i forbruket av havregryn.

Salget av kraftfôr holdt seg høyt i 1. halvår 2019, men gikk noe ned i andre halvår. Det samlede salget for året var på over 2 mill. tonn. Importen av kraftfôrråvarer var spesielt høy i 2019 som følge av tørken sommeren 2018. Tørken bidro også til at andelen karbohydratråvarer i kraftfôret gikk opp. Prisene på kraftfôr var stabile fra 2018 til 2019, og fulgte en annen priskurve enn vanlig blant annet på grunn av lav tilgang på norske råvarer fra 2018.

Melkeleveransene gikk ned fra 2018 til 2019 med ca. 40 mill. liter til 1 500 mill. liter. Melkevolumene i de første månedene av 2019 var høye. Bakgrunnen var at de høye volumene fra de siste månedene i 2018 fortsatte inn i 2019. Mot slutten av 2019 medførte dette nedgang i leverte melkevolum for at produsentene skulle holde seg innenfor årets kvoter.

Mengden melk som ble rapportert anvendt til Prisetjvningsordningen ble også redusert. Store lagre av ost ved inngangen til året og nedbygging av disse gjennom året, forklarer reduksjonen i produksjon av modnet ost i 2019. Sammen med lavere osteproduksjon, har økt forbruk og økt lager av smør ført til mer råvare tilgjengelig for produksjon av skummetmelkpulver.

Importen av meieriprodukter økte fra 2018 til 2019. Økningen var på 500 tonn til nesten 29 000 tonn. Ost, smaksatt søt melk og yoghurt er de største importvarene. Importert ost økte sin markedsandel med nesten ett prosentpoeng til nesten 14 prosent, markedsandelen til importert smaksatt søt melk gikk derimot ned ett prosentpoeng til 15 prosent og for yoghurt gikk den ned to prosentpoeng til 11 prosent.

Nedskalering av melkeproduksjonen er utfordrende. Bortfallet av eksportstøtten fører til lavere volum og inntekter totalt sett i melkesektoren. Finansieringen av oppkjøp av kvoter over omsetningsavgiften fører til lavere pris per liter melk for bonden.

Storfekjøttproduksjonen gikk ned med 2,7 prosent fra året før. Nedgangen skyldtes først og fremst tørken i 2018 som førte til mye slakt av okse, kalv og kvige det året. Engrossalget gikk opp med rundt 0,7 prosent, og endte på 99 710 tonn. Mens importen var noenlunde uendret fra året før, økte eksporten med 43 prosent.

Overskuddssituasjonen for **svin** vedvarte i 2019. Produksjonen gikk ned med 3,7 prosent fra 2018, og endte på nærmere 132 300 tonn. Samtidig gikk salget ned med 2,2 prosent.

Produksjonen av **sau- og lammekjøtt** ble på nesten 24 300 tonn i 2019, en nedgang på hele 10 prosent fra året før. Nedgangen skyldes blant annet en betydelig nedgang i bestanden det siste året, forklart av tørken i 2018 og markedsregulators oppfordringer om å redusere dyretallet. En betydelig nedgang i kvoteimport fra Island bidro til en nedgang i importen på 31 prosent fra 2018.

Produksjonen av **kylling**kjøtt økte i 2019 med 9,9 prosent sammenlignet med 2018. Totalt ble det slaktet 97 769 tonn kylling, over 4 200 tonn mer enn i rekordåret 2014. Den ukentlige noteringsprisen har ligget over referansepris siden starten av avtaleåret. Det var det andre avtaleåret på rad hvor prisuttaket lå over referanseprisen.

Både tilførselene og engrossalget av **skallegg** har vært økende de siste årene. Utviklingen fortsatte i 2019 da tilførselene til eggpakkeriene og engrossalget økte til 65 820 og 66 215 tonn, en økning på henholdsvis 3,6 og 3,5 prosent fra 2018. Den akkumulerte noteringsprisen på skallegg var kr 19,14 per kg i 1. halvår og kr 19,16 per kg i 2. halvår 2019, noe som var henholdsvis 1 og 14 øre under planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Produksjonen av **reinkjøtt** er sammenlignet med annen kjøttproduksjon begrenset, men reindrifta har imidlertid en viktig kulturell betydning. Produksjonen i 2019 var 1 934 tonn. Pris til produsent har økt de siste årene, men pris i butikk har ikke hatt samme veksten. Dette har redusert marginene i industrien.

Været i 2018 påvirket lagringssesongen inn i 2019 for **grønnsaker**. Tørken i 2018 påvirket avlingsnivå og -kvalitet. Mengden grønnsaker på lager var mindre enn normalt ved årsskiftet 2018–2019. Frost og fuktige forhold i vekstsesongen 2019 påvirket kvalitet og avlinger av både poteter, grønnsaker, frukt og bær. Regn skapte vansker i innhøstingen, og resulterte i reduserte avlinger og usikker lagringskvalitet inn mot ny lagringssesong.

Poteter hadde i 2019 omsetningsvekst og avlingene ble i gjennomsnitt bra. Små avlinger av lagringsgrønnsaker som følge av tørken 2018 førte til høyere priser inn i 2019. Avlingene av kepaløk ble hardest rammet. Purre, vårløk, rosenkål og knollselleri tålte tørken bedre. Gulrot fra lager holdt god kvalitet helt frem til nye norske gulrøtter kom på markedet i juni 2019. Det var en liten nedgang i mengden tomat, men prisen for tomat gikk opp. Forbrukerne foretrekker norske agurker, også om vinteren.

Eple- og plommeavlingene var større enn på veldig mange år. Pæreavlingen var den nest beste siden 2010. Men morellavlingen var liten. Bæravlingene økte igjen, etter lave avlinger i 2018. Vått vær ga dårligere kvalitet.

Ved årsskiftet hadde fem av ti grønnsaker med målpris oppnådd en pris i markedet over målpris. For poteter ble verdiuttaket i markedet 0,5 mill. kroner lavere enn hva nivået på målprisen tilsier, mens det samlede verdiuttaket for grønnsaker og frukt var 0,9 mill. kroner høyere enn målprisen legger opp til.

Produksjonen av **blomster** foregår stort sett i veksthus. Det er en variert produksjon i Norge, og vi produserer både grønne og blomstrende potteplanter. Målt i verdi, har denne produksjonen hatt en reduksjon fra år 2000 og frem til i dag der andelen norsk av total omsetning er på 36 prosent i 2018.

Norsk **skognæring** er en viktig verdiskaper i landbruket. I 2019 ble det avvirket totalt 11,18 mill. kubikkmeter til en bruttoverdi av 4,8 mrd. kroner. Volumet var det høyeste noensinne. Det er potensiale for å øke avvirkingen siden tilveksten i skogen er høyere.

I 2019 eksporterte skogbruket og skogindustrien tømmer og trebaserte varer til en samlet verdi av litt over 14,04 mrd. kroner. Selv om papirvarer og papirmasse fremdeles betyr mest, har eksport av tømmer, trelast og andre trevarer fått økt betydning de siste årene. Trenden for de siste årene er økende eksport av råstoff bestående i all hovedsak av massevirke og sagtømmer av gran og furu til utenlandsk industri.

Skog sto for et nettoopptak av CO₂ tilsvarende 54 prosent av utslippene fra andre sektorer i Norge. En ser et stort klimapotensialt gjennom å øke skogproduksjonen.

Ordliste

Administrative tollnedsettelse

Det settes en lavere tollsats enn normal tollsats i en periode, for å legge til rette for import av varer som supplement til norsk produksjon. For viktige norske jordbruksvarer iverksettes det normalt *generelle tollnedsettelse*.

Akkumulert noteringspris

Denne er beregnet som en vektet gjennomsnittspris for den aktuelle varen, basert på de ukentlige noteringspriser vektet med tilhørende mengder av varen. Akkumulert noteringspris for en gitt periode kalles også *prisuttak* eller oppnådd pris/noteringspris.

Eksportrestitusjon (XR)

En del av RÅK-tilskuddsordningen som skal kompensere for prisforskjellene mellom norske og utenlandske råvarer. Eksportrestitusjon gis til produkter med innhold av norske råvarer som er produsert i Norge for eksport. Tilskuddet gis for at norsk industri skal ha like konkurransevilkår som produsenter av RÅK-varer i utlandet.

Forholdstall (melkekvote)

Viser hvor stor andel av melkekvoten et foretak kan produsere i et kvoteår uten å bli ilagt overproduksjonsavgift.

Generelle tollnedsettelse

En generell reduksjon i tollsats for bestemte varenumre, og som gjelder for alle som importerer gjeldende vare innenfor et visst tidsrom. Iverksettes normalt når summen av norsk produksjon og import innenfor kvoter og andre ordninger ikke er tilstrekkelig til å dekke etterspørselen etter gitte landbruksvarer. Ved generelle tollnedsettelse settes tollsatsen til et nivå der summen av importpris og tollsats skal tilsvare norsk pris. I tilfeller der det ikke er norske varer i markedet kan tollene bli satt til null.

GSP

General System of Preferences. GSP-land er utviklingsland som får eksportere varer til Norge til en lavere tollsats enn normal tollsats.

Importkvoter

Tollkvoter gir rett til import av definerte mengder av ulike landbruksvarer, tollfritt eller til reduserte tollsatser. Enkelte av kvotene er globale, det vil si åpne for import fra alle land. I tillegg finnes det blant annet GSP-kvoter for import fra utviklingsland, samt bilaterale tollkvoter, det vil si kvoter fra et bestemt land eller grupper av land som følge av inngåtte frihandelsavtaler, eksempelvis med EU. I tillegg fastsetter Norge årlig flere ensidige kvoter, som ikke er knyttet til forpliktelser i internasjonale avtaler. Dette gjelder blant annet i kornsektoren.

LULUCF

Land use, land-use change and forestry (LULUCF) er et uttrykk som brukes i internasjonale klimaforhandlinger om karbonbinding og frigivelse av karbon til atmosfæren som følge av menneskeskapte endringer i vegetasjonsdekket.

Markedsregulator

Landbrukssamvirkene har ansvar for å gjennomføre markedsreguleringen i den aktuelle sektoren. Norske Fellekjøp er markedsregulator for korn, Tine er markedsregulator for melk, mens Nortura er markedsregulator for kjøtt og egg.

Markedsregulering

Ordning med ulike virkemidler som skal bidra til at det er balanse mellom tilbud og etterspørsel etter jordbruksvarer, samt at produsentene får stabil avsetning og stabile priser i tråd med jordbruksavtalens bestemmelser. Kostnadene ved markedsreguleringen dekkes av produsentene selv gjennom omsetningsavgiften. Eksempler på markedsreguleringstiltak er lagring av overskuddsvarer, å prisnedskrive

matkorn til fôrkorn dersom det er overskudd av matkorn eller å eksportere varer det er overskudd av (reguleringseksport).

Melkeanvendelse

Melken som inngår i produksjonen av ulike meieriprodukter. Anvendt liter melk er teoretisk beregnet ved hjelp av salgshall, lagerkorreksjoner og omregningsfaktorer. Derfor er ikke nødvendigvis levert liter melk og anvendt liter melk det samme.

Målpris

Er fastsatt i jordbruksavtalen, og skal være priser som jordbruket reelt sett skal kunne oppnå ut fra balanserte markedsforhold, det fastsatte importvernet og de mulighetene for markedsregulering som er til disposisjon. Jordbruksavtalens målpriser gjelder normalt for ett avtaleår, 1. juli–30. juni. Per i dag har mathvete, matrug, havre, bygg, melk, svinekjøtt, poteter, epler og et utvalg grønnsaker målpris.

Noteringspris

Prisen som løpende oppnås for en definert vare (representantvare) i markedet. Noteringsprisen refererer til det fastsatte punktet (noteringspunktet) i verdikjeden der oppnådd pris (prisuttaket) for varen skal måles.

Omsetningsavgift

En avgift som blir lagt på produsentenes salgsproduksjon for å finansiere tiltak for å fremme omsetningen og/eller regulere markedet. Avgiften betales av produsentene.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE)

Planlagt gjennomsnittlig engrospris blir fastsatt av markedsregulator Nortura for egg, storfekjøtt og lam. Prisen står for et halvår om gangen, og det tas sikte på at akkumulert noteringspris for perioden skal ligge nær opptil planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Prisnedskrivningstilskudd

Korn: Et pristilskudd som utbetales til kornkjøpere for kjøp av korn fra produsent. Formålet er å skrive ned prisen på disse varene som råvarer til matmel og kraftfôr, for å sikre at mest mulig av norskprodusert korn, erter og oljefrø av mat- og fôr kvalitet kommer i omsetning.

RÅK-varer: Tilskudd som gis for å kompensere differansen mellom råvarepris i Norge og i utlandet, slik at norsk næringsmiddelindustri skal være konkurransedyktig med utlandet ved bruk av norske råvarer i produksjonen.

Prissystem

Ulike prisordninger som omfatter mange av de mest sentrale norske jordbruksvarene. Danner utgangspunkt eller ramme for prisutviklingen for inntil ett år av gangen. Eksempler på prissystemer er målprissystemet, planlagt gjennomsnittlig engrospris og referansepris.

Prisutjevningsordningen for melk (PU)

Skal bidra til at melkeprodusentene får samme pris for melken uavhengig av geografisk lokalisering og hva melken blir brukt til hos meieriet (anvendelse). Enkelte melkeanvendelser som f.eks. drikkemelk blir ilagt avgift, mens andre melkeanvendelser som f.eks. modnet ost og tørrmelk får tilskudd.

Prisuttak

Den gjennomsnittlig oppnådde noteringsprisen i en definert periode for varer omfattet av et prissystem. Tilsvarende akkumulert noteringspris.

Referansepris (kylling)

En veiledende pris på engrosnivå for kyllingkjøtt fastsatt av Landbruksdirektoratet for hvert avtaleår, med basis i oppnådd pris (prisuttaket) på engrosnivå i foregående avtaleår. Prisdannelsen på kyllingkjøtt er fri, men dersom noteringsprisen overstiger øvre prisgrense, som er referanseprisen + 10 prosent, vil det bli iverksatt generell tollnedsettelse for kyllingkjøtt. Referanseprisen på fjørfe er ikke grunnlag for å innføre markedsregulerende tiltak.

Reguleringseksport

Eksport av overskuddsvarer fra Norge, der prisdifferansen mellom norsk prisnivå og prisen markedsregulator oppnår for varen ved eksport dekkes gjennom omsetningsmidler. Reguleringseksport er en del av markedsreguleringen. Gjennom WTO er det satt begrensning for hvor store mengder som kan eksporteres med støtte i løpet av et år.

Reguleringslager

Lager av midlertidig eller permanent overskuddsvare, dvs. lager ut over forretningsmessig lager. Kostnadene ved reguleringslagring er dekket over omsetningsavgiften, som et markedsreguleringstiltak.

Representantvare

Gjelder for varegrupper som er omfattet av et prissystem. Den definerte representantvaren er en vare eller et utvalg av varer som blir betraktet som dominerende og representativ for varegruppen. Representantvaren inngår i noteringsgrunnlaget som blir brukt for jevnlig prisnoteringer.

RÅK-varer

Bearbeidede landbruksvarer (bakervarer, sukkervarer, supper, sauser, pizza mv.). Denne typen varer er omfattet av en ordning med råvarepriskompensasjon (RÅK), der prisforskjellene på jordbruksråvarer mellom Norge og utlandet blir kompensert. RÅK-ordningen er forankret i EØS-avtalens protokoll 3.

Styringspris

Blir fastsatt i stedet for målpris, blant annet dersom akkumulert noteringspris i foregående avtaleår overskred den gjeldende målprisen, jf. Jordbruksavtalen prisbestemmelser.

Utenlands bearbeiding (UB)

En ordning som gjør det mulig for norske bedrifter å sende norske jordbruksråvarer til utlandet for å produsere jordbruksvarer, uten at det blir ilagt toll for de norske råvarene når jordbruksvarene gjeninnføres til Norge.

1 Korn, mel og kraftfôr

Kornproduksjonen i 2019–2020 er ifølge de siste prognosene på 1,27 mill. tonn.

Den gode tilgangen på norsk fôrkorn gir lave importkvoter for fôrråvarer. Tilgangen på norsk matkorn er bedret fra de to siste årene, men det er fortsatt behov for suppleringsimport, og importbehovet er prognosert til å være på 163 000 tonn.

Forbruket av mel og gryn er nedadgående i Norge. Selv om vi fortsatt bruker mest hvete til mat, er det størst vekst i forbruket av havregryn, og en stadig større andel av kornet som brukes til mel og gryn er havre.

Salget av kraftfôr holdt seg høyt i 1. halvår 2019, men gikk noe ned i andre halvår. Det samlede salget for året var på over 2 mill. tonn.

Importen av kraftfôrråvarer var spesielt høy i 2019 som følge av tørken sommeren 2018. Tørken bidro også til at andelen karbohydratråvarer i kraftfôret gikk opp.

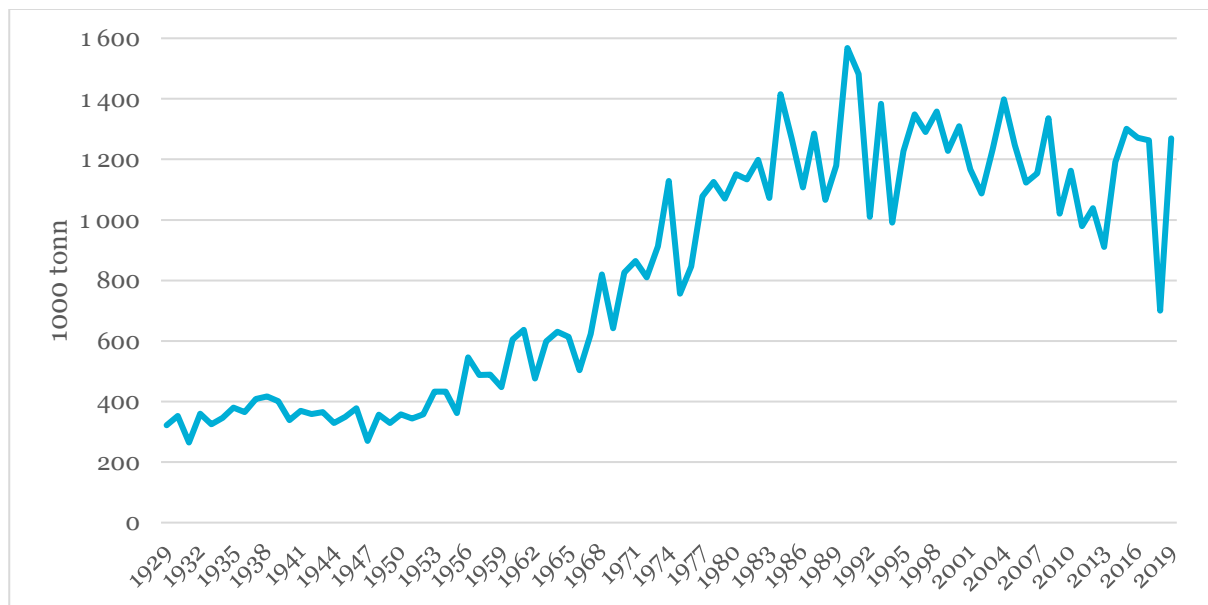
Prisene på kraftfôr var stabile fra 2018 til 2019, og fulgte en annen priskurve enn vanlig blant annet på grunn av lav tilgang på norske råvarer fra 2018.

I denne rapporten blir prognosene for produksjon og importbehov for kornåret 2019–2020 presentert. Beskrivelsen av produksjonen og importbehovet i 2018–2019 kan du lese om i Målprisrapport 2018–2019 (rapportnr. 29/2019).

1.1 Stor produksjon av fôrkorn

Etter en utfordrende sesong med ekstremtørke i 2018–2019, ser produksjonen ut til å være på litt over normal størrelse i 2019–2020. Kornet treskes på høsten, men siden store deler av kornet lagres enten på gårder eller hos kornkjøpere gjennom leielagringsavtaler, og ikke leveres før senere på året, er det ikke endelige tall på hvor store avlingene er før rundt sommeren året etter. Kornet leveres hovedsakelig på høsten, men også i januar, når kornprisen er på sitt høyeste.

De siste prognosene fra markedsregulator Norske Felleskjøp viser at årets produksjon av korn, erter og oljefrø er på 1 269 000 tonn. Det er 80 prosent mer enn året før, og 11 prosent mer enn gjennomsnittet for de fem siste årene.

Figur 1: Utviklingen i produksjonen av korn, erter, oljefrø og åkerbønner, 1929–2019*

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp

*Produksjonen for 2019 er prognose fra Norske Felleskjøp fra november 2019

For kornåret 2019–2020 startet såingen av det første kornet høsten 2018. I Norge er det rug og høsthvete som sås på høsten. I noen år var det for stor produksjon av rug sammenlignet med etterspørselen, men de siste årene har produksjonen falt. På grunn av en tørr sommer i 2018 og gode forhold for å så høstkorn tidlig, ble det sådd mye høsthvete. Det ble tidlig forutsett at dette ville kunne gi for store mengder høsthvete til matmelformål. Derfor justerte Felleskjøpet prisen på høsthvete av matkvalitet for å reflektere ubalansen mellom tilbud og etterspørsel (Felleskjøpet Agri, 2019a).

Selv med Felleskjøpets justering av prisen på høsthvete, ble det for stor produksjon av dette i forhold til etterspørselen. Siden det ikke er etterspørsel etter så store kvantum av denne kvaliteten, besluttet markedsregulator allerede i september at 20 000 tonn av klasse 5 hvete skulle omdisponeres til fôr. I tillegg ble det gitt signaler om at et kvantum av klasse 4 mathvete vil bli overlagret til neste sesong. I prognosen fra Norske Felleskjøp i november, ble det lagt til grunn at totalt 67 000 tonn høsthvete vil bli omdisponert fra mat til fôr i kornåret 2019–2020, som følge av at tilgangen er mye større enn etterspørselen. I desember ble det åpnet for at ytterligere 25 000 tonn kunne omdisponeres til fôr, men det ble kun meldt inn 15 000 tonn fra kornkjøperne. Differansen skyldes antakeligvis at aktørene foreløpig ikke hadde dekning for større kvantum, ettersom store deler av kornleveransene på det tidspunktet lå på lager og ikke ble solgt til kornkjøperne før i slutten av januar.

Norske Felleskjøp er tildelt ansvaret som markedsregulator for korn. Ved overproduksjon har dermed Norske Felleskjøp ansvar for å regulere markedet og kan iverksette enten overlagring fra en sesong til en annen, eller omdisponering til andre formål dersom det finnes alternativ anvendelse av overskuddsvarer. Kostnadene ved dette dekkes gjennom omsetningsavgiften som bøndene betaler.

Det er store mengder hvete, bygg og havre, men grunnet perioder med mye regn i innhøstingsperioden, er det lite korn av matkvalitet. Kornet som ikke er av matkvalitet vil bli brukt til fôr.

Tabell 1: Norsk produksjon av korn, erter, oljefrø og åkerbønner de siste tre årene og fem-års gjennomsnitt (2014–2018). Tonn

	2017–2018	2018–2019	2019–2020*	5-års gjennomsnitt
Hvete, mat	148 389	84 394	207 000	164 794
Hvete, fôr	235 715	42 232	234 000	164 186
Rug, mat	20 925	2 438	15 000	20 937
Rug, fôr	11 794	614	35 000**	9 835
Bygg	544 725	409 082	539 000	506 868
Havre	269 813	146 671	220 000	259 044
Rughvete	17 058	4 704		6 162
Totalt korn	1 248 420	690 137	1 250 000	1 131 827
Erter	3 762	2 729	4 000	3 437
Oljefrø og åkerbønner	10 226	7 238	15 000	9 793
Totalt korn, erter, oljefrø og åkerbønner	1 262 408	700 104	1 269 000	1 145 057

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp. Inkluderer ikke leiemalt korn og såkorn

*Prognose fra Norske Felleskjøp fra november 2019

**Fôrrug og rughvete. Basert på kornleveranser til og med oktober utgjorde rughvete 70 prosent.

Norske Felleskjøps prognose for 2019–2020 viser stor tilgang på fôrkorn. Det er begrenset hvor mye hvete, bygg, havre og rug kraftfôrproduzentene kan bruke i fôret, siden det kan fortrenge andre nødvendige råvarer som har andre egenskaper enn det disse kornartene har. I 2017–2018 var det også stor tilgang på fôrkorn, og man måtte overlagre bygg, fôrhvete og fôrrug til sesongen etter. Foreløpig ser det ikke ut til å bli behov for dette i 2019–2020, men hvis det kommer inn mer fôrkorn enn det november-prognosen til Norske Felleskjøp viser, vil vi kunne komme i en lignende situasjon i år.

Eksportstøtte for ost gis kun frem til 1.7 2020, jf. kapittel 2.1.. Dette vil kunne gi mindre behov for kraftfôr til melkekyr i andre halvår av 2020, og dermed nedgang i kraftfôrsalget. Hvis dette skjer på samme tid som tilgangen på norsk fôrkorn er veldig god, vil overskuddet av norsk korn kunne bli stort.

Salget av havregryn har økt de siste årene, men på samme tid har norsk havreproduksjon hatt utfordringer med ugunstig vær. I 2017 var det mye regn rundt innhøstingstiden, noe som ga mathavren redusert kvalitet. Normalt importeres ikke mathavre fordi det produseres tilstrekkelig havre i Norge, men været høsten 2017 gjorde at det ble behov for å importere. I 2018 ga tørkesommeren dårlige avlinger både i Norge og i land vi normalt importerer fra. Igjen måtte norske matmellemøller ty til import. Dette var utfordrende i et internasjonalt marked med lav tilgang. I 2019 var det igjen mye regn på et ugunstig tidspunkt. Den kalde sommeren gjorde at kornet modnet sent, og kornet var ikke klart for høsting før perioden med mye regn i starten av september. Treskingen ble da utsatt til etter perioden med regn, noe som forringet kvaliteten på kornet.

Rughveteproduksjonen har fram til 2017–2018 ligget på under 4 000 tonn i året. I 2017–2018 ble det dyrket mer rughvete, og produksjonen økte til 17 000 tonn. Som følge av tørken i 2018 falt naturlig nok produksjonen, men i år er det stor produksjon av rughvete igjen. Fra august 2019 til og med januar 2020 var det totalt solgt 24 000 tonn rughvete til kornkjøperne.

De siste årene har det vært økt oppmerksomhet rundt bruk av importerte proteinråvarer og muligheten for å produsere mer proteinvekster i Norge til fôr. Det er mulig at dette vil føre til økt produksjon av proteinvekster i Norge. Dette kan gå på bekostning av matkornproduksjonen, ettersom flere av proteinvekstene krever arealer med gode dyrkningsforhold, på samme måte som matkorn. På den annen side kan bruk av proteinvekster som vekstskifte i kornproduksjon potensielt bidra til høyere avling og bedre kvalitet på kornet.

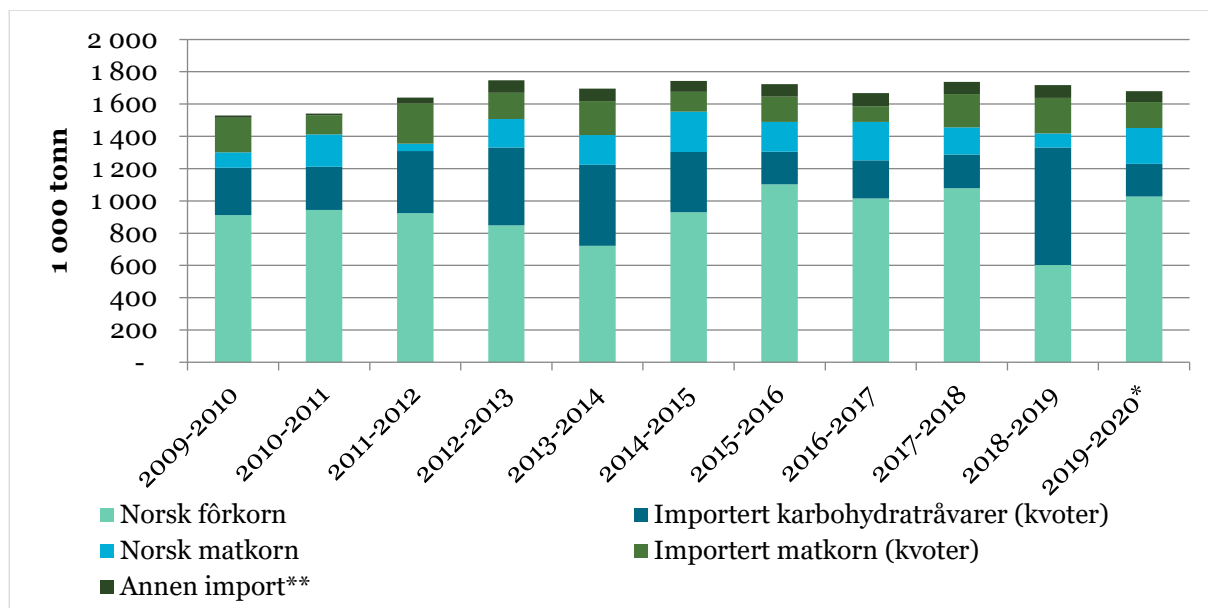
Ved gode værforhold regner Landbruksdirektoratet med at den norske produksjonen av korn, erter og oljefrø vil bli på rundt 1,3 mill. tonn også i årene som kommer.

1.2 God tilgang på norsk førkorn gir lave importkvoter

Den store avlingen med førkorn gjør at det vil bli gitt relativt små importkvoter for karbohydratråvarer til kraftfôr for perioden 1. september 2019–31. august 2020. Kvotestørrelsen settes ut ifra hvor stor produksjonen av norsk korn er, og hvor mye karbohydratråvarer det er ventet at vil bli brukt i kraftfôrproduksjonen. Den siste prognosen fra Norske Felleskjøp anslår et importbehov på totalt 269 000 tonn. I de fem årene før tørkesommeren var importbehovet i gjennomsnitt på 380 000 tonn.

Matkornkvoten settes ut ifra norsk matkornproduksjon og det estimerte totale forbruket av matkorn. Den siste prognosen fra Norske Felleskjøp viser et importbehov for matkorn på 163 000 tonn. Dette er en nedgang fra de to foregående årene da kvoten var på i overkant av 200 000 tonn.

Matkornkvoten inkluderer ikke bygg og havre, men de siste årene har den dårlige tilgangen på norsk mathavre gjort at det er gjort unntak fra dette, og det har blitt åpnet for import innenfor matkornkvoten. Dette er også tilfellet i kvoteåret 2019–2020.

Figur 2: Tilgjengelig norsk matkorn og førkorn, og kvoter for import av matkorn og karbohydratråvarer

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp

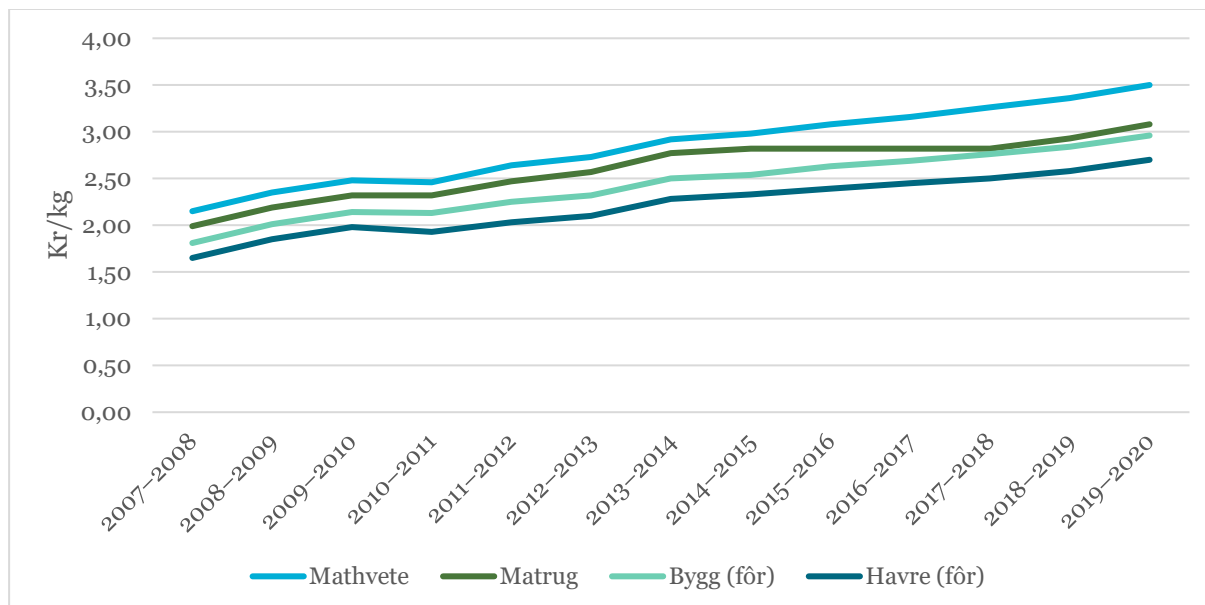
*Prognose fra Norske Felleskjøp fra november 2019

**Kvotestørrelse for durumhvete til pastaproduksjon fra Canada/Ukraina og tilsvarende kvote fra EU, kvoter for import av maisgrits og mais til kraftfôr fra EU, kvote for import av melasse fra GSP-land og import av kraftfôrvarer fra nulltoll-land (minst utviklede land, samt lavere mellominntektsland med en befolkning under 75 mill. innbyggere)

1.3 Økte målpriser på korn og oljefrø

I jordbruksavtalen fastsettes det hvert år målpriser for mathvete, matrug, bygg, havre og oljefrø. For avtaleåret 2019–2020 økte målprisene for mathvete og matrug med 14 øre fra året før, mens målprisene for bygg, havre og oljefrø økte med 12 øre. I 2018–2019 endte akkumulert noteringspris på oljefrø på kr 2,70 per kg, ett øre over målpris det året. Dermed ble det for 2019–2020 satt styringspris for oljefrø på ett øre under fastsatt målpris.

Målprisene på mathvete og matrug har normalt fulgt hverandre, jf. figur 3. Men i 2014–2015 økte målprisen på mathvete, mens prisen på matrug forble uendret. Dette skyldtes at det flere år ble produsert mer matrug enn det var behov for. For å gi sterkere insentiver til å produsere hvete framfor rug, ble differansen mellom prisene på mathvete og matrug større.

Figur 3: Utvikling i målpriser/styringspriser på korn

Kilde: Landbruksdirektoratet

I Målprisrapport 2018–2019 er det beskrevet hvordan utviklingen i noteringsprisene var i 2018–2019, og om målpris ble oppnådd for de ulike kornartene. Målpriser for inneværende avtaleår, samt akkumulerte noteringspriser midtveis i avtaleåret, er vist i tabell 29 i vedlegget til rapporten.

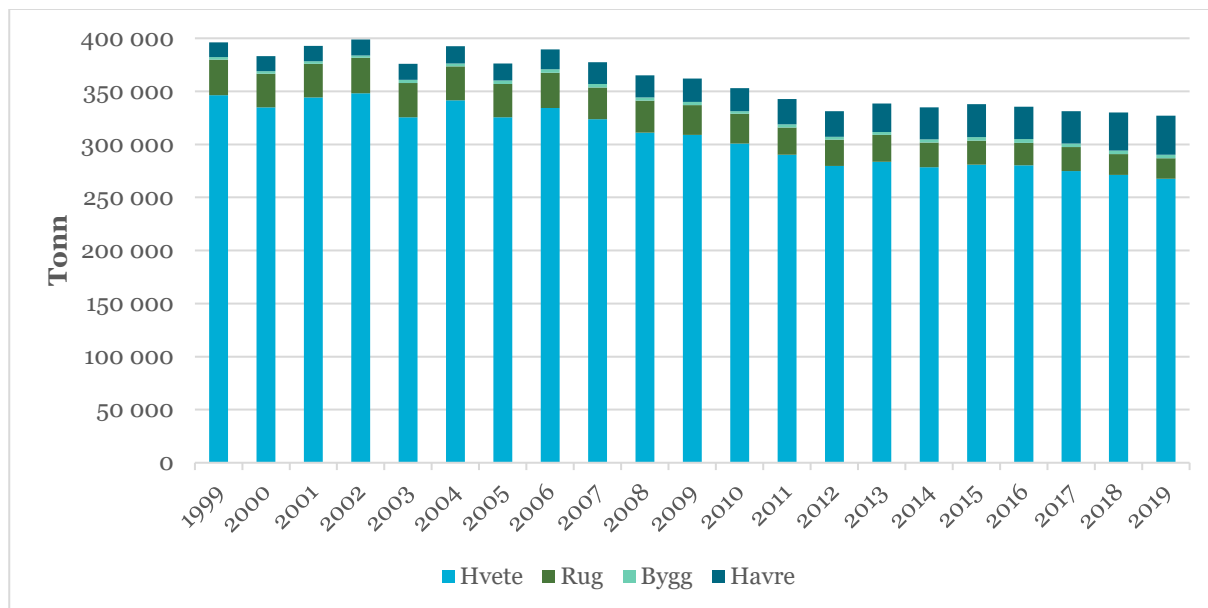
1.4 Jevn nedgang i norsk melproduksjon, men vekst for havregryn

Matmelmøllenes forbruk av korn har gått ned de siste 20 årene, som vist i figur 4. Nedgangen skyldes mindre forbruk av brød og bakervarer per person, samtidig som importen av ferdige brød- og bakervarer (RÅK-varer) har økt (les mer om importen av RÅK-varer i kapittel 5.3.2). De siste fem årene har imidlertid forbruket av bakervarer vært relativt stabilt (Flesland, 2019), men importerte ferdigvarer tar en stadig større del av markedet.

Hvete er en sentral ingrediens i de fleste bakervarer, og er den klart største kornsorten til mat. Hvete utgjorde rundt 82 prosent av totalt matkornforbruk i 2019. Denne andelen har gått nedover årlig siden begynnelsen av 2000-tallet, mens andelen til havre har økt.

Den nedadgående trenden i forbruket av matkorn gjelder ikke for havre. Mens havre utgjorde 3 prosent av matkornforbruket i 1999, er andelen nå oppe i 11 prosent. Dette kommer blant annet av økt forbruk av havregrot og produktutvikling.

Det har også kommet flere alternativer for bruk av bygg til mat de siste årene, blant annet i form av grøtprodukter og bygg som alternativ til ris. Forbruket av bygg til mat er imidlertid lavt, og har ligget stabilt på rundt 3 000 tonn i året de siste 15 årene.

Figur 4: Utvikling i forbruk av matkorn til norsk melindustri, 1999–2019.

Tallene for 2019 er foreløpige.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Historisk sett har det vært lite import av mathavre, da norsk produksjon i stor grad har vært tilstrekkelig til å dekke etterspørselen. De siste to sesongene har imidlertid krevende værforhold bidratt til økt behov for import av mathavre (se også kapittel 1.2), og foreløpige tall viser at andelen norsk i 2019 var nede i 34 prosent. Dessuten har økt salg av glutenfritt havregryn og økologisk havregryn, hvor det er lite norsk råvare, også gjort det nødvendig å importere.

Tabell 2: Totalt matkornforbruk og forbruk av hvete og havre, samt andel norsk av totalt forbruk. 2015–2019.

År	Totalt matkornforbruk		Herav hvete		Herav havre	
	Tonn	Andel norsk	Tonn	Andel norsk	Tonn	Andel norsk
2015	337 879	67 %	281 034	62 %	31 162	94 %
2016	335 476	57 %	280 198	50 %	30 410	94 %
2017	331 399	65 %	275 006	61 %	30 475	95 %
2018	329 986	36 %	271 137	30 %	35 920	57 %
2019*	326 996	39 %	267 564	41 %	36 699	34 %

*Tallene for 2019 er foreløpige.

Kilde: Landbruksdirektoratet

1.5 Høyt salg av kraftfôr til drøvtyggere og fjørfe

Salget av kraftfôr var på over 2 mill. tonn i 2019, men var noe lavere enn i 2018. Som figur 5 viser har salget økt årlig over lang tid, da salget av kraftfôr til drøvtyggere og fjørfe har gått opp.

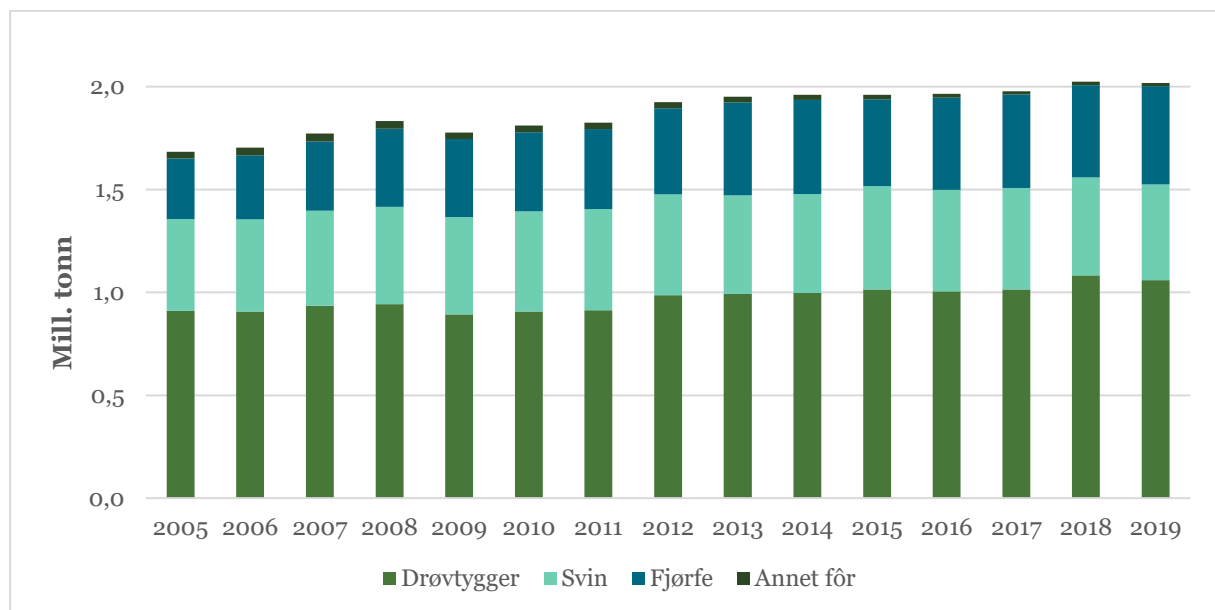
Drøvtyggere står for mer enn halvparten av alt kraftfôrforbruket. I 2019 var forbruket av drøvtyggerfôr rekordhøyt på 579 000 tonn i 1. halvår, men gikk ned i 2. halvår. Det høye forbruket i 1. halvår har sammenheng med tørken sommeren 2018, som begrenset tilgangen på grovfôr fram til ny sesong.

Sesongen 2019 ga gode grovfôravlinger over store deler av landet, og kraftfôrforbruket gikk dermed ned. Forbruket var 10 prosent lavere enn i 2. halvår 2018, og 2 prosent lavere enn i 2. halvår 2017, da grovfôravlingene var på et mer normalt nivå. Unntaket var Rogaland, som er blant fylkene med størst

forbruk av drøvtyggerfôr. I 2017 ga store nedbørsmengder lav kvalitet på grovfôret i fylket, og dermed større forbruk av kraftfôr. Store deler av nedgangen i kraftfôrforbruk fra 2. halvår 2017 til 2. halvår 2019 var dermed i Rogaland.

I tillegg har antallet storfe totalt i landet gått ned grunnet mindre melkeproduksjon i 2. halvår 2019 sammenlignet med 2. halvår 2018. I årene som kommer vil nedskaleringen av melkeproduksjonen sannsynligvis bidra til videre nedgang i forbruket av kraftfôr.

Forbruket av kraftfôr til svin gikk ned med 3 prosent fra 2018 til 2019. Forbruket var på topp i 2015, men etter flere år med overkapasitet i markedet, har kraftfôrforbruket gått ned i takt med nedskalering av produksjonen. I 2019 gikk antallet avlspurker ned som følge av en utkjøpsordning vedtatt av Omsetningsrådet (se kapittel 3.3). Nedgangen gjaldt for de fleste fylker, men var størst i Nordland og Vestfold.

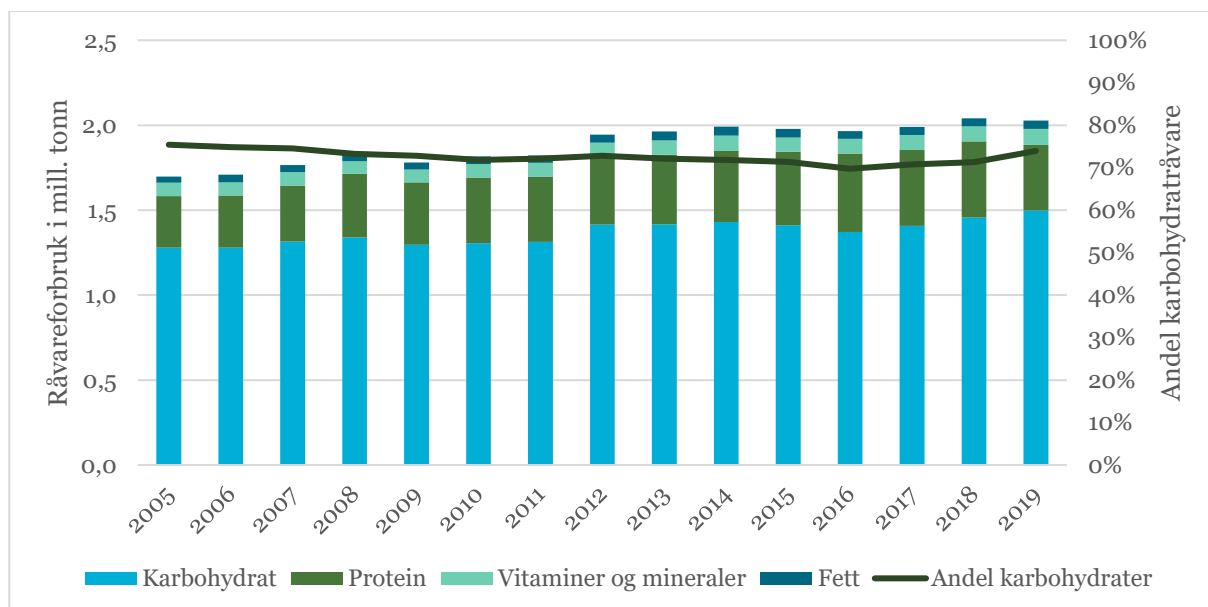
Figur 5: Salg av kraftfôr per dyreslag, 2005–2019. Mill. tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Mens øvrig kraftfôrsalg gikk ned, gikk salget av kraftfôr til fjørfe opp med 7 prosent fra 2018 til 2019 og var dermed rekordhøyt. Slaktekyllinger forbruker størsteparten av fjørefôret, og dette markedet fikk et oppsving i 2019 etter noen år med begrenset vekst. Samtidig gikk også forbruket til verpehøner opp, da eggproduksjonen økte sammenliknet med året før.

1.5.1 Tørken ga økt forbruk av karbohydratråvarer i kraftfôret

I 2019 ble det brukt i overkant av 2 mill. tonn råvarer i norskprodusert kraftfôr. Det var en liten nedgang fra 2018, da forbruket av kraftfôr var rekordhøyt. I 2019 var 74 prosent av råvarene karbohydratråvarer. Det er en høyere andel enn normalt. De fem foregående årene utgjorde andelen karbohydratråvarer i gjennomsnitt 71 prosent av råvarene i kraftfôret. Grunnen til at andelen var høyere i 2019 var fordi tørken sommeren 2018 ga grovførmangel, som igjen ga behov for et kraftfôr med en annen råvaresammensetning enn normalt. Samtidig var det høyt proteininnhold i fôrkornet, noe som ga mindre behov for proteinråvarer i kraftfôret.

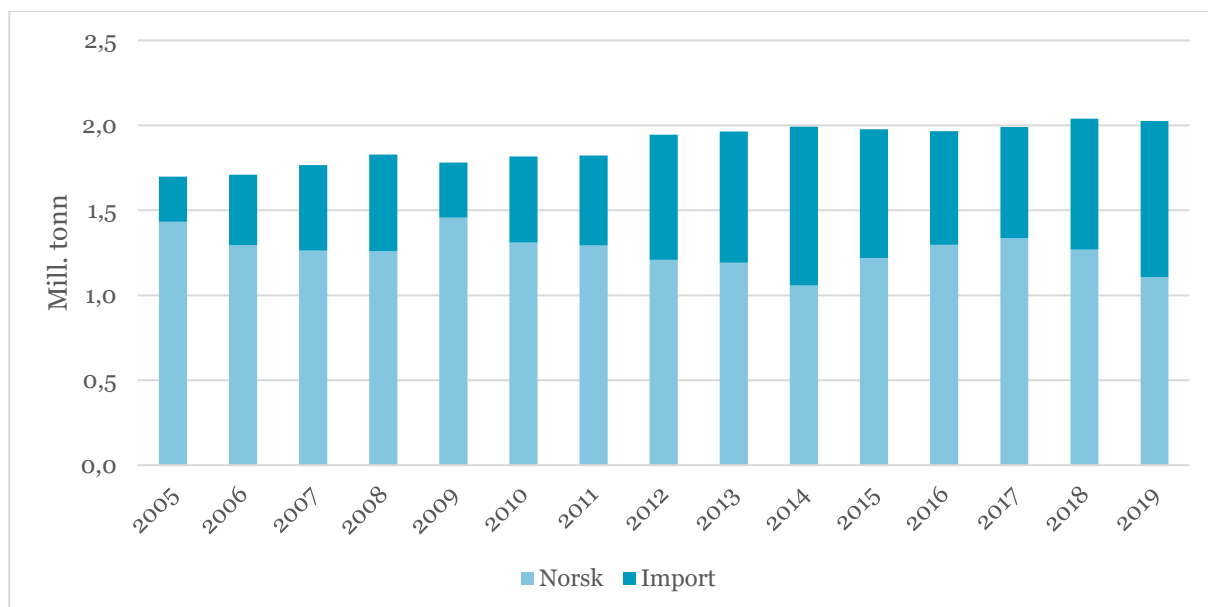

Figur 6: Kraftfôrråvarer fordelt på varegruppe, og andel karbohydratråvarer i kraftfôret

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tørken i 2018 gjorde også at det måtte importeres mer råvarer enn tidligere år, siden den norske produksjonen av korn ble så liten. Som vist i figur 7 varierer andelen norske og importerte råvarer fra år til år, men den overordnede trenden er en større andel importerte råvarer i kraftfôret.

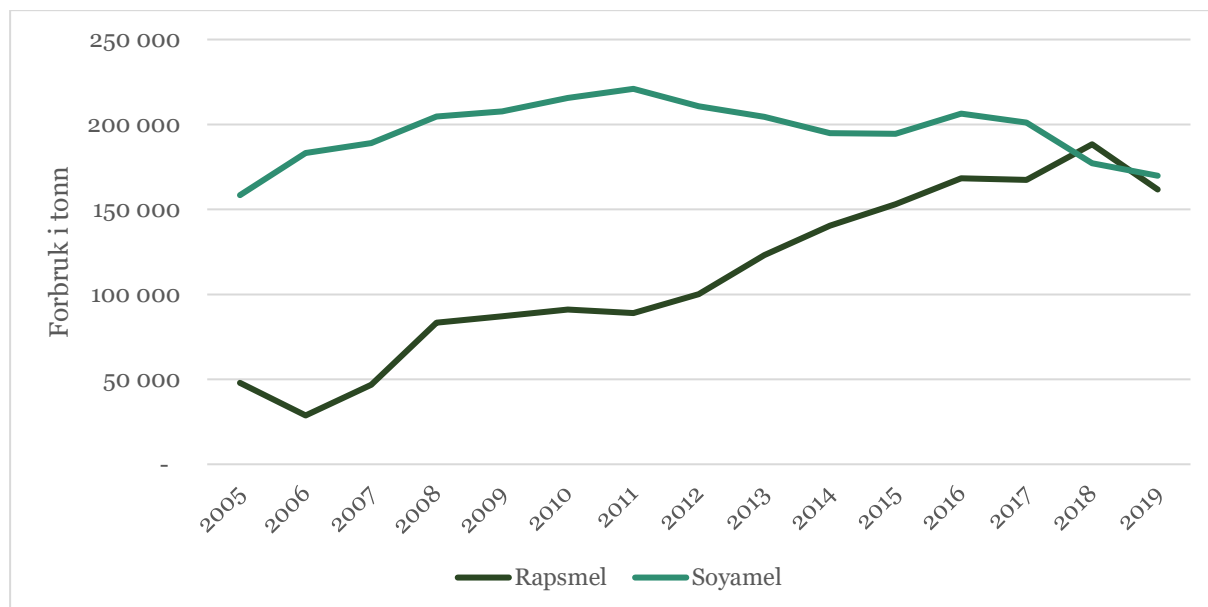
Det er enkelte råvarer som vi må importere for å få de ønskede egenskapene i kraftfôret. Det er blant annet mais, soyamel, rapsmel, melasse og maisgluten. Utover slike råvarer avhenger importbehovet av den norske kornsesongen. I gode kornår i Norge kan importen begrenses til råvarer vi ikke kan produsere i Norge, men i dårlige kornår må vi også importere hvete, bygg og havre.

Figur 7: Råvareforbruk fordelt mellom norske og importerte råvarer

Kilde: Landbruksdirektoratet

Over tid har det blitt en mindre andel karbohydratråvarer i kraftfôret, mens bruken av proteinråvarer har økt. Lenge utgjorde soyamel størsteparten av proteinråvarene, men som vist i figur 8 har forbruket av rapsmel økt, mens forbruket av soyamel har falt. I 2018 var det høyere andel rapsmel i kraftfôret enn soyamel. Soyamel har høyere proteininnhold enn rapsmel, og gir dermed mer plass til norsk korn i kraftfôret.

Figur 8: Forbruk av rapsmel og soyamel i kraftfôr

Kilde: Landbruksdirektoratet

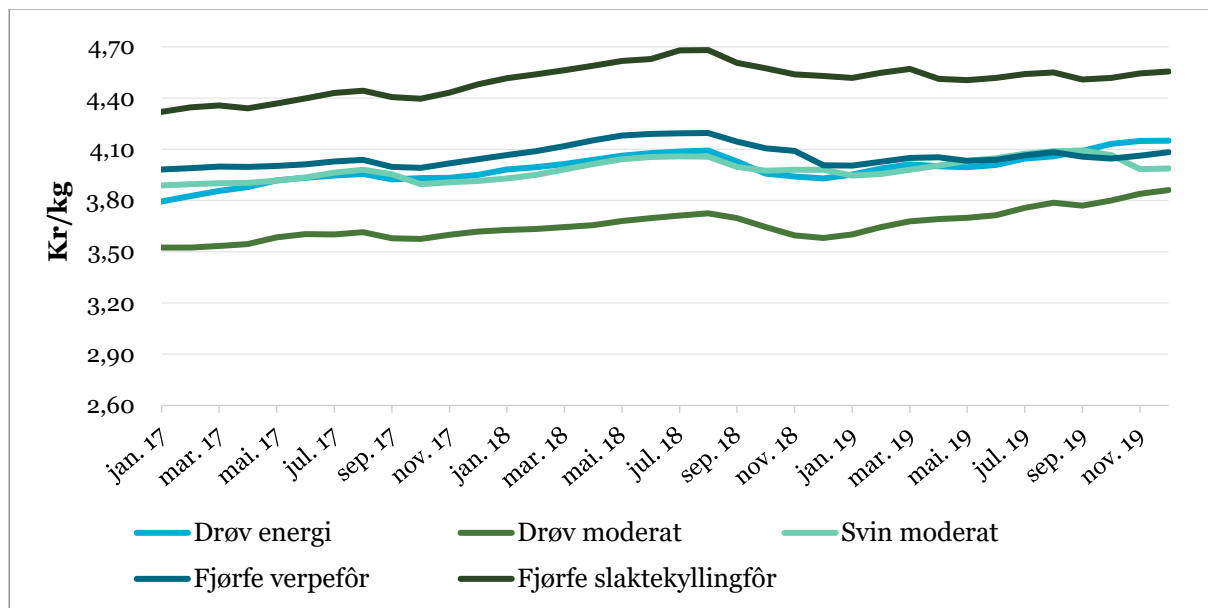
1.5.2 Stabile kraftfôrpriser

Kraftfôrprisene holdt seg på et stabilt nivå i 2019. Sammenliknet med gjennomsnittsprisen i 2018 var det svak prisvekst på fôr til drøvtyggere og svin, mens prisen på fôr til fjørfe gikk ned. Generelt var prisene lave gjennom sesongen 2018–2019, før de økte svakt ved inngangen til ny sesong.

Figur 9 viser utviklingen i vektete gjennomsnittlige kraftfôrpriser fra 2017 til 2019. Kraftfôrprisene øker vanligvis gjennom vinteren i takt med økte termintillegg¹, før de går ned i september/oktober, da kornprisene er lave og kraftfôrprodusentene faser inn det nylig høstede norske kornet. I 2019 var det imidlertid lavere prisnedgang enn vanlig i september, før flere av prisene økte svakt fra oktober. Det har sammenheng med den spesielle situasjonen med store importkvoter i sesongen 2018–2019 (se kapittel 1.2). Store importkvoter ga fleksibilitet i råvaresammensetningen i kraftfôret, som bidro til at man kunne holde kraftfôrprisene på et lavt nivå fram til ny sesong.

Prisen på kraftfôr til svin lå i gjennomsnitt 0,5 prosent høyere enn året før og fulgte i stor grad normal prisurve med gradvis prisvekst fram til ny sesong. Kraftfôr til svin er blant fôrtypene med størst andel norsk korn, og har gjerne mye bygg.

¹ Termintillegget dekker kostnaden ved å lagre kornet. Tillegget legges på kornprisen ukentlig fram til neste høst.

Figur 9: Prisutvikling på kraftfôr til drøvtyggere med høyt og moderat energiinnhold, og på kraftfôr til svin, verpehøns og slaktekyllinger, 2017–2019. Kroner per kg.

Kilde: Landbruksdirektoratet. Gjennomsnittlige vektete priser basert på rapporter fra aktører som selger kraftfôr.

Prisøkningen på drøvtyggerfôr høsten 2019 hadde sammenheng med dyrere råvarer. I tillegg ble fôrreseptene endret for at kraftfôret skulle være bedre tilpasset sesongens grovfôr, med mer energi og mindre fiber. Figur 9 viser utviklingen i pris per kg for utvalgte kraftfôrtyper, men fanger ikke opp utviklingen i pris per fôrenhet (se faktaboks).

Prisene på kraftfôr til fjørfe var i gjennomsnitt lavere i 2019 enn året før, men økte noe rundt høsten grunnet økte råvarepriser.

Jordbruksoppkjøret i 2019 bidro til en generell økning i kornprisene, da målprisene på fôrkorn av bygg og havre økte med 12 øre per kg, mens prisnedskrivingsstilskuddet økte med 8,2 øre per kg.

Prisen på importert råvare blir også påvirket av endringer i jordbruksoppkjøret, fordi tollsatsen settes lik forskjellen i importpris og norsk pris.² Da den norske referanseprisen økte som følge av jordbruksoppkjøret samtidig som internasjonale priser gikk ned, gikk tollsatsen på rapsmel opp høsten 2019. Samtidig har det vært større behov for proteinråvarer i kraftfôret i 2019 enn i forrige sesong, og rapsmel er sammen med soyamel en vesentlig proteinråvare (se kapittel 1.5.1).

Sammenlikning av kraftfôrpriser

Det er stor forskjell i råvaresammensetningen i ulike kraftfôrblandinger, noe som kan gjøre prissammenlikning vanskelig. Landbruksdirektoratet sammenlikner i denne rapporten pris per kg. Alternativt kan man for eksempel sammenlikne pris per proteinenhet eller pris per energiinnhold. Hver metode har imidlertid sine svakheter, ved at ingen av dem fanger opp alle egenskapene ved kraftfôret.

² Dette gjør at utviklingen i verdensmarkedspriser ikke slår direkte inn for kraftfôrprodusenter i Norge, men gjør at prisene blir utjevnet.

2 Melk og meieriprodukter

Melkevolumet gikk ned fra 2018 til 2019 med ca. 40 mill. liter til 1 500 mill. liter. Melkevolumene i de første månedene av 2019 var høye. Bakgrunnen var at de høye volumene fra de siste månedene i 2018 fortsatte inn i 2019. Mot slutten av 2019 medførte dette nedgang i leverte melkevolum for at produsentene skulle holde seg innenfor årets kvoter.

Mengden melk som ble rapportert anvendt til Prisutjevningsordningen ble også redusert. Store lagre av ost ved inngangen til året og nedbygging av disse gjennom året, forklarer reduksjonen i produksjon av modnet ost i 2019. Samtidig har økt forbruk og økt lager av smør ført til mer råvare tilgjengelig for produksjon av skummetmelkpulver.

Importen av meieriprodukter økte fra 2018 til 2019. Økningen var på 500 tonn til nesten 29 000 tonn. Ost, smaksatt søt melk og yoghurt er de største importvarene. Importert ost økte sin markedsandel med nesten ett prosentpoeng til nesten 14 prosent, markedsandelene til importert smaksatt søt melk gikk derimot ned ett prosentpoeng til 15 prosent og ned to prosentpoeng til 11 for yoghurt.

Nedskalering av melkeproduksjonen er utfordrende. Bortfallet av eksportstøtten fører til lavere volum og inntekter totalt sett i melkesektoren. Finansieringen av oppkjøp av kvoter over omsetningsavgiften fører til lavere pris per liter melk for bonden.

2.1 Lavere produksjon av melk i 2019

Samlet leveranse av ku- og geitemelk til meieri var 1 500,5 mill. liter i 2019. Det ble levert 1 480,7 mill. liter kumelk, ned fra 1 520,3 mill. liter i 2018. Leveransene av geitemelk var 19,8 mill. liter, ned 0,2 mill. liter fra 2018. Samlet sett gikk melkeleveransene dermed ned med nesten 40 mill. liter fra 2018 til 2019.

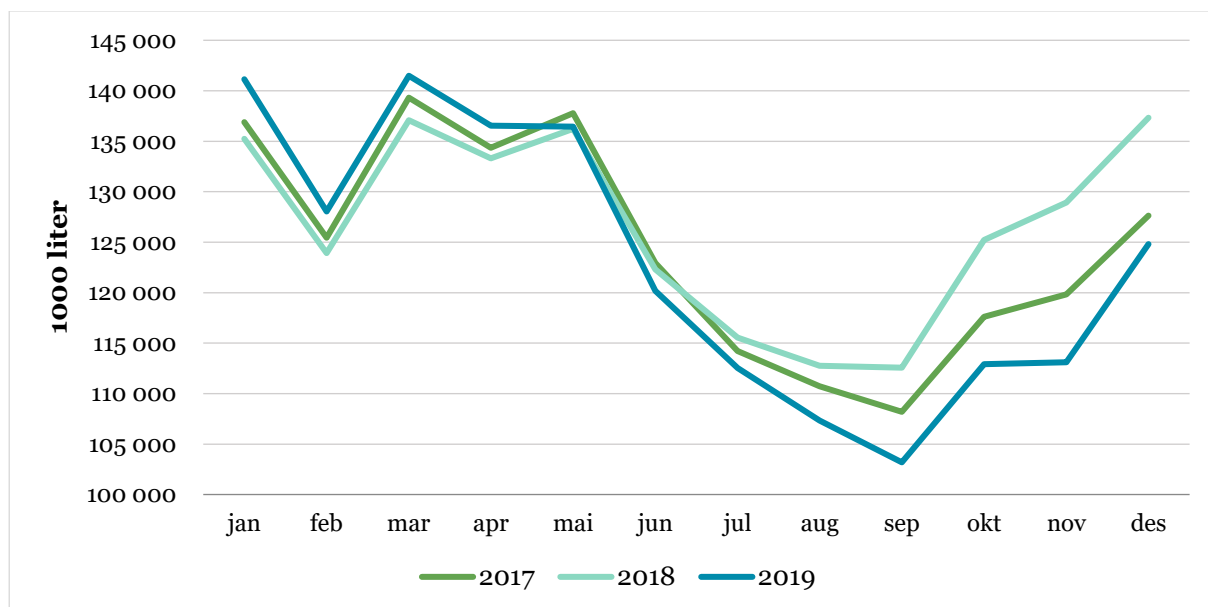
Produksjonsvolumene i de første månedene av 2019 lå høyt. Bakgrunnen for dette var at 2018 var et spesielt år, jf. figur 10, siden melkemengden økte mye på høsten på grunn av økte melkekvoter etter tørkesommeren. I de fire første månedene i 2019 var dermed produksjonen fortsatt høy sammenlignet med de to foregående årene. Dette medførte også at volumet måtte reduseres senere på året for at melkeprodusentene skulle holde seg innenfor årets kvoter.

En liten mengde av den norske melken leveres ikke til meieri, men foredles lokalt. I 2019 utgjorde dette 2,7 mill. liter, opp fra 2,2 mill. liter i 2018. Dette utgjorde 1,8 promille av produsert kumelk i 2019. For geitemelk var denne andelen større. Mengden lokalt foredlet geitemelk var 1,1 mill. liter (også 1,1 mill. liter i 2018), som tilsvarte 5,6 prosent av all produsert geitemelk.

Forholdstall

Forholdstallet angir hvor stor andel av kvoten et foretak kan produsere i et kvoteår uten å bli ilagt overproduksjonsavgift.

År		kumelk	geitemelk
2018	fra 1. jan.	0,98	0,96
	endret fra juni	0,99	0,96
	endret fra 22. aug.	1,04	0,96
2019		0,98	0,94
2020		0,96	0,94

Figur 10: Månedlige leveranse av kumelk til meieri.

Kilde: Tine SA (2020).

Støtten til merkevareeksport av ost opphører fra 1. juli 2020. Avviklingen av eksportstøtten medfører at melkeproduksjonen vil bli redusert. I jordbruksforhandlingene 2019 ble partene enige om at nedskalering av melkeproduksjonen vil bli gjennomført ved bruk av forholdstallet for disponibel kvote og oppkjøp av melkekvote som finansieres av omsetningsavgiften på melk. Partene ble i oktober 2019 enige om å gjennomføre en oppkjøpsordning med sikte på å kjøpe ut 40 mill. liter kvote fra 2021. Statens medfinansiering av det ekstraordinære oppkjøpet er 200 mill. kroner, mens det resterende beløpet dekkes av omsetningsavgiften på melk. Dette medførte en økning i omsetningsavgiften på melk på 10 øre i 2. halvår 2019, til 22 øre per liter. Fra 1. januar 2020 ble omsetningsavgiften økt med ytterligere 8 øre til 30 øre per liter. Det resterende volumet tas ut ved redusert forholdstall.

I 2019 var fettprosenten i kumelken på 4,35 prosent, opp fra 4,29 prosent i 2018. Det var ikke reguleringseksport av smør i 2019, men en ordinær eksport av 295 tonn smør. Reguleringslageret³ av smør var på nesten 1 730 tonn ved utgangen av november 2018, og i løpet av 2019 ble dette økt til i overkant av 2 500 tonn ved utgangen av november 2019. Ifølge Opplysningskontoret for meieriprodukter økte forbruket av smør med 0,5 prosent i 2019.

Reguleringslagrene av hvitost ble redusert med nesten 1 900 tonn, til i overkant av 7 000 tonn ved utgangen av 2019. Det har ikke vært reguleringseksport av ost siden 2007. Reguleringslagrene av skummetmelkpulver ble redusert med rundt 450 tonn i 2019, og var på i overkant av 900 tonn ved utgangen av november 2019⁴.

2.1.1 Bruken av norsk melk

I 2019 ble det rapportert en anvendelse⁵ på 1 497,9 mill. liter ku- og geitemelk til prisutjevningsordningen for melk (PU). Dette var 35,6 mill. liter, tilsvarende 2,3 prosent, mindre enn i 2018, jf. tabell 3. Størst reduksjon i volum var det i anvendelsen av melk til modnet ost til merkevareeksport, en reduksjon på 25,1

³ Reguleringslager er lager utover forretningsmessig lager, jf. ordliste.

⁴ Lagerregistreringene for skummetmelkpulver og smør gjelder fra 1. desember 2018 til 30. november 2019.

⁵ Med anvendelse av melk menes melken som inngår i produksjonen av meieriprodukter. Anvendt liter melk er teoretisk beregnet uha. salgstall, lagerkorreksjoner og omregningsfaktorer. Derfor er ikke nødvendigvis levert liter melk og anvendt liter melk det samme.

mill. liter. Anvendelsen av melk til ikke smaksatte melkeprodukter til dagligvare gikk ned 10,5 mill. liter sammenlignet med i 2018.

Tabell 3: Anvendelse av norsk melk i 2017–2019, fordelt på produktgruppe og marked. Mill. liter

Nr.	Produktgruppe	2017	2018	2019*	Endring 2018–2019 (mill. liter)	Endring siste år**
1	Sure smaksatte, dagligvare	56,3	55,1	56,3	1,2	2,1 %
2	Ikke smaksatte, dagligvare	444,9	437,2	426,7	-10,5	-2,4 %
3	Søte smaksatte, dagligvare	31,4	36,7	40,6	3,9	10,4 %
4	Ferske oster, dagligvare	55,7	55,6	51,2	-4,4	-7,9 %
5	Modnede oster, dagligvare	533,9	555,7	532,5	-23,2	-4,2 %
6	Geitemelksprod., dagligvare	13,1	12,8	10,6	-2,2	-17,0 %
7	Tørrmelk	110,7	110,3	136,7	26,4	23,9 %
8	Flytende produkter, industri	31,3	32,3	32,7	0,4	1,1 %
9	Ferske oster, industri	0,2	0,2	0,2	0,0	9,0 %
10	Modnede oster, industri	124,1	128,5	125,9	-2,6	-2,1 %
11	Geitemelksprod., industri	3,7	3,4	3,9	0,5	14,1 %
12	Oster og geitemelksprod. merkevareeksp.***	97,3	105,7	80,6	-25,1	-23,8 %
Sum		1 502,5	1 533,5	1497,9	-35,6	-2,3 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

* Foreløpige tall

** Ved beregning av prosentvise endringer er det brukt tall uten avrundinger

*** I denne produktgruppen anvendes mest kumelk men og noe geitemelk.

Nesten 95 prosent av den norskproduserte melken ble anvendt i produkter for det norske markedet, mens resten ble brukt i produkter for eksport. Melk til produksjon av ost for eksportmarkedet sank med 23,8 prosent i 2019 sammenlignet med 2018.

Tine SA er den største aktøren i PU. Tines andel av anvendt melk utgjorde 77,4 prosent i 2019. Andre aktører som deltar i PU er Q-meieriene, Synnøve Finden, Normilk, Rørosmeieriet, Mondelez Norge og Valdresmeieriet. Q-meieriene produserer hovedsakelig drikkemelk, modnet ost, fersk ost, rømme og fløte. Synnøve Finden produserer hovedsakelig modnet ost og brunost, mens Normilk produserer melkepulver. Rørosmeieriet produserer økologisk melk, smør, fløte og rømme, mens Mondelez Norge produserer fersk ost. Valdresmeieriet produserer modnet ost.

2.1.2 Mindre ost, mer smør og pulver

Produksjonen av konsummelk⁶ i Norge gikk ned med 1,0 prosent fra 2018 til 2019. Dette har sammenheng med redusert forbruk av melk, som har vært en langsiktig trend. Forbruket av drikkemelk gikk ned med 1,7 prosent i volum i 2019, sammenlignet med 2018 (Opplysningskontoret for meieriprodukter, 2020). Nedgangen i 2019 var noe større enn året før, hvor reduksjonen var på 1,3 prosent.

Det har vært en vedvarende volumreduksjon på søtmelk i mange år. Forbruket av søtmelk har sunket over flere tiår, og i dag er forbruket per innbygger under halvparten av det det var i 1970. I 1970 var forbruket av søtmelk på i underkant av 170 liter per innbygger, mens i 2019 var forbruket på 66,44 liter per innbygger. Nedgangen har vært jevnt nedadgående etter starten av 1980-tallet (Opplysningskontoret for meieriprodukter, 2013; Opplysningskontoret for meieriprodukter, 2020). Høyere pris på søtmelk kan være en forklaring til den negative trenden, men det er også et spørsmål om preferanser hos forbruker. I markedet er det konkurrenter som juice, vann, brus og andre drikkevarer.

⁶ I kategorien konsummelk inngår drikkemelk, yoghurt og smakstilsatt melk til dagligvare (prisgruppene 1-3)

Bruken av melk til sure smaksatte produkter i dagligvaremarkedet, hvor blant annet yoghurt inngår, økte med 2,1 prosent, som vist i tabell 3. Dette har blant annet sammenheng med at forbruket av norskprodusert yoghurt økte i 2019. Økningen var på 2,2 prosent i mengde i 2019, sammenlignet med 2018, mens totalt forbruk av yoghurt, inkludert import gikk opp med 0,7 prosent i mengde.

Anvendelsen av melk til produksjon av søt smaksatt melk økte med 10,4 prosent. Smaksatt melk er en kategori hvor forbruket øker, både av norskprodusert vare og importerte varer.

Melk brukt til å produsere fersk ost ble redusert med 7,9 prosent, mens anvendt melk til produksjon av modnet ost til dagligvaremarkedet sank med 4,2 prosent. Den store reduksjonen i produksjonen av modnet ost kan i hovedsak forklares med lagernedbygging av ost etter at lagrene økte kraftig som følge av de store melkevolumene som ble levert til meieri mot slutten av 2018. I løpet av 2019 ble reguleringslageret av Norvegia redusert med nesten 1 900 tonn. Det var også en liten nedgang i forbruket av norskprodusert ost på 0,6 prosent i mengde og 1,2 prosent per capita, sammenlignet med 2018. Inkluderes importert ost var det en liten økning i mengde på 0,3 prosent og en liten reduksjon på 0,3 prosent per capita. Bruken av melk til produksjon av modnet ost til industrimarkedet sank med 2,1 prosent, mens bruken av melk til produksjon av ost til merkevareeksport ble redusert med 23,8 prosent.

Anvendelsen av melk til produksjon av tørrmelksprodukter økte med 23,9 prosent i 2019, sammenlignet med 2018. Produksjonen av tørrmelksprodukter i 2019 var 13 828 tonn, mot 11 493 tonn året før. Til tross for lavere melkeleveranser totalt sett i 2019 enn i 2018, har det vært en stor økning i tørrmelksproduksjonen. Dette henger sammen med nedbyggingen av lagrene av modnet ost og økt forbruk og lageroppbygging av smør som ga høyere råvaretilgang for skummetmelkproduksjon. Reguleringslageret av skummetmelkspulver ble derimot redusert med omtrent 450 tonn frem til utgangen av november 2019. Det har vært en stor økning i eksporten av tørrmelk i 2019 sammenlignet med i 2018, jf. tabell 7.

Tabell 4: Omsatte mengder norske meieriprodukter

		2017	2018	2019	Endring siste år
Melk ¹	1 000 liter	441 170	435 566	428 164	-1,7 %
Ost ²	Tonn	84 895	85 018	84 549	-0,6 %
Yoghurt ¹	Tonn	48 985	48 429	49 489	2,2 %
Rømme ²	Tonn	19 148	19 333	19 621	1,5 %
Fløte ²	1 000 liter	30 512	30 196	30 035	-0,5 %
Smør ^{2 3}	Tonn	18 673	19 075	19 238	0,9 %

Kilde: Opplysningskontoret for meieriprodukter (melk.no)

¹ inkluderer dagligvare og storhusholdning (ikke industri)

² inkluderer dagligvare, storhusholdning og industri

³ inkluderer blandingsprodukt med min. 60 prosent smørandel

2.2 Importen av meieriprodukter økte

Importen av meieriprodukter økte med 2 prosent i mengde, tilsvarende 500 tonn, fra 2018 til 2019. Importverdien har økt med 8 prosent, noe som selvsagt reflekterer mengdeøkningen, men også både dyrere meieriprodukter internasjonalt og en svekket norsk krone sammenlignet med blant annet euro og danske kroner.

Importen av melkepulver og konsentrert melk har økt noe fra 2018 til 2019. Økningen var større i verdi, og det henger sammen med kronekursen og økt pris på meieriprodukter internasjonalt. Ca. to tredeler av dette er kondensert sukret melk og en tredel er skummetmelkpulver. Mye av det importerte skummetmelkpulveret ble importert av firma som opererer i kaffebransjen. Vi antar da at dette var melkepulver ble brukt i kaffeautomater eller i annen sammenheng med omsetning av kaffe. En del av importen under kategorien «mysepulver m.m.» går også til dette formålet.

Tabell 5: Import av meieriprodukt på tolltariffens kapittel 4 og 22 (import under UB-ordningen er ikke inkludert i tallene)

Tollposisjon	Mengde (tonn)			Verdi (mill. kr)			Endring siste år	
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	Mengde	Verdi
Flytende melk	14	20	13	0,3	0,4	0,3	-38 %	-18 %
Pulver og konsentrert melk	1 058	1 118	1 183	36	38	43	6 %	12 %
Yoghurt og syrnert melk	7 124	7 050	6 323	149	155	164	-10 %	6 %
Mysepulver m.m.	253	282	334	14	18	20	18 %	11 %
Smør	298	349	367	15	20	21	5 %	2 %
Ost	12 341	13 227	13 983	816	888	958	6 %	8 %
Smaksatt søt melk	4 804	6 278	6 626	141	192	205	6 %	7 %
Totalt meierivarer kap. 04 og 22	25 892	28 324	28 829	1 171	1 311	1 411	2 %	8 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

2.2.1 Redusert import av yoghurt

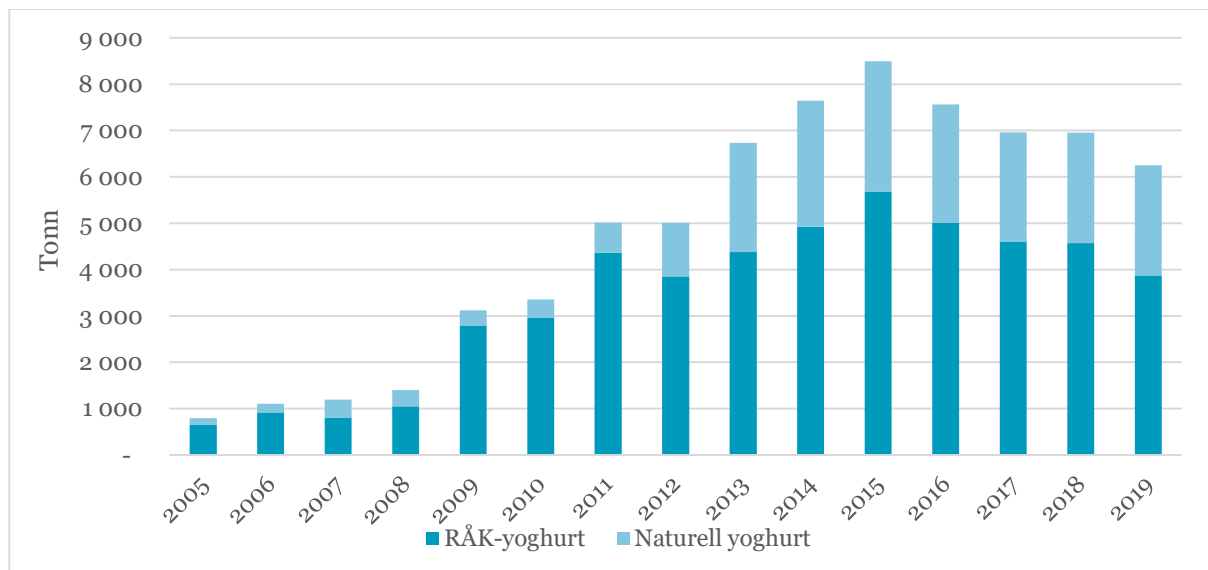
Importen av yoghurt har gått ned de siste årene. Dette gjelder både naturell yoghurt og smaksatt yoghurt (RÅK-yoghurt⁷). Samlet sett var importen av all yoghurt på 6 253 tonn i 2019. Dette omfatter ikke syrnert melk som er inkludert i tabell 5. Yoghurtimporten har gått ned med 2 240 tonn siden den var på det høyeste i 2015, jf. figur 11. Tall fra Opplysningskontoret for meieriprodukter viser at omsetningen av norsk yoghurt økte med 2,2 prosent i 2019, mens totalt forbruk av yoghurt, inkludert import, gikk opp med 0,7 prosent i volum. I 2019 spiste den norske befolkningen i gjennomsnitt 10,4 kg yoghurt hver. Omsetningen av norsk yoghurt utgjorde 49 489 tonn og importandelen var på 10,9 prosent i 2019.

Naturell yoghurt har siden 2012 utgjort en vesentlig del av importen. Spesielt forbrukertrenden med yoghurter med høyere konsentrasjon av melk har bidratt til at importen av naturell yoghurt har fått større andel av yoghurtimporten. I 2019 utgjorde importen av naturell yoghurt 38 prosent av yoghurtimporten.

Importen av smaksatt yoghurt gikk ned med 15 prosent i mengde, mens verdien av importen økte med 6 prosent fra 2018 til 2019, jf. tabell 25 og tabell 26 i kapittel 5.3. Forbrukertrenden med yoghurter med høyere konsentrasjon av melk og greske typer har også påvirket importen av smaksatt yoghurt de siste årene. Dette har medført økte importpriser for smaksatt yoghurt.

Fruktyoghurt utgjør den største andelen av yoghurtsegmentet med 68,1 prosent i 2019 (Opplysningskontoret for meieriprodukter, 2020). Fruktyoghurt økte med 2,6 prosent i volum i 2019, sammenlignet med 2018. I tallene for yoghurt-segmentet i det norske markedet inkluderes også produkter som skyr og kesam. Yoghurt av gresk type, samt kesam og skyr, er alle produkter i yoghurtsegmentet som er mer melkeintensive enn vanlig fruktyoghurt. Norsk produksjon av denne type produkter, som er innrapportert til prisutjevningsordningen for melk, ble redusert med 20 prosent i 2019, sammenlignet med 2018.

⁷ Smaksatt yoghurt er et RÅK-produkt, vi har valgt å omtale den smaksatte yoghurten i sammenheng med annen yoghurt og meieriprodukter. Se ellers kapittel 6 for omtale av RÅK-produkter.

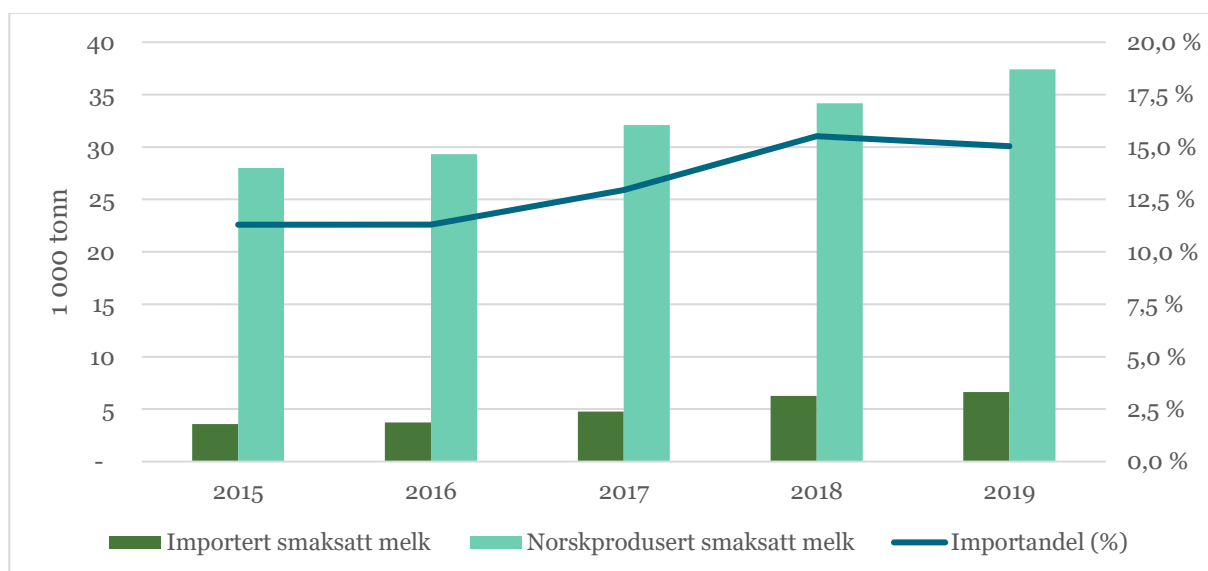
Figur 11: Import av yoghurt.

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

2.2.2 Økt omsetning av smaksatt melk

Omsetningen av norsk smaksatt søtmeik har økt med 9,5 prosent i 2019, ifølge tall fra Opplysningskontoret for meieriprodukter. Totalt ble det omsatt 37,4 mill. liter norsk smaksatt søtmeik i 2019. Importandelen var på 15 prosent i 2019. Inkludert import var omsetningen av smaksatt søtmeik på 44,0 mill. liter i 2019.

Det har vært en årlig økning i importvolum og -verdi av smaksatt søtmeik siden 2017. Importen består blant annet av sjokolademelk, iskaffe, ernærings- og proteindrikker. Norsk produksjon består primært av sjokolademelk, og deretter iskaffe og annen smaksatt melk. Av det totale volumet drikkemelk i 2019 utgjorde søt melk med smak 10 prosent (inkludert import), og er dermed en viktig avtaker av norsk melk (Opplysningskontoret for meieriprodukter, 2020).

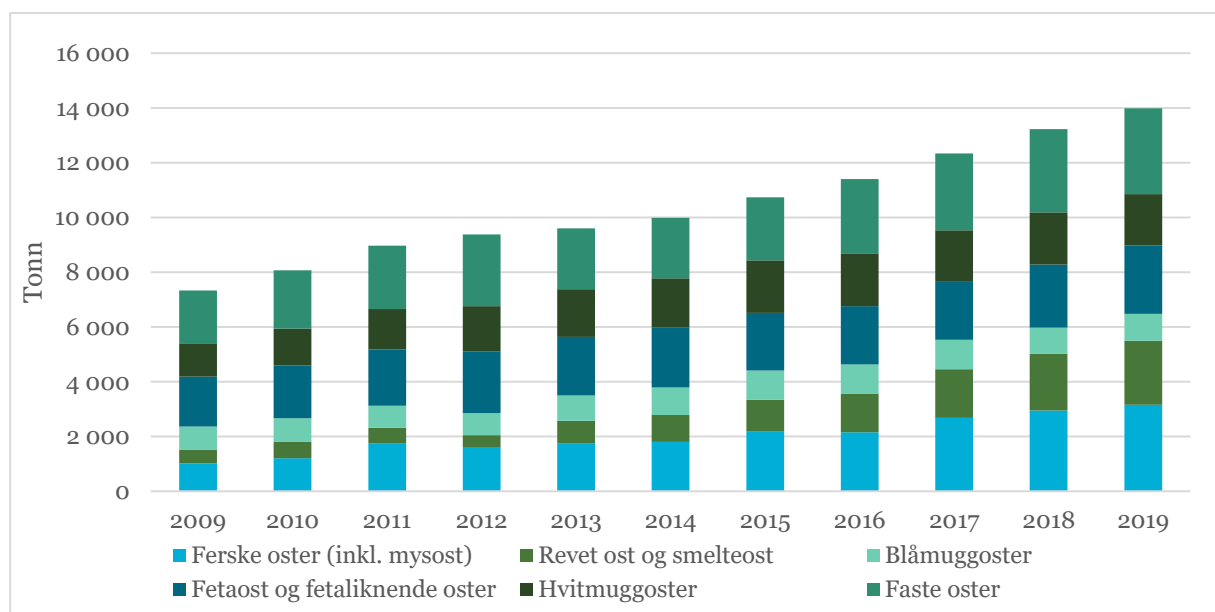
Figur 12: Utvikling i importert og norskprodusert smaksatt søtmeik solgt i Norge. Tonn og prosent.

Kilde: SSB og Opplysningskontoret for meieriprodukter.

2.2.3 Importen av ost økte

Ost er det meieriproduktet som det importeres mest av, både i mengde og verdi. På årene fra 2009 til 2019 har importmengden og -verdien doblet seg. I 2019 var importen 13 983 tonn til en verdi av 961 mill. kroner. Importen økte med 756 tonn og 67 mill. kroner fra 2018. 61 prosent av osteimporten i 2019 var innenfor tollkvoter. Tollkvoten på import av ost fra EU var i 2017 på 7 200 tonn. Denne ble utvidet fra oktober 2018 med 300 tonn i forbindelse med iverksettelsen av den siste artikkel 19-avtalen. Fra 1. januar 2019 ble hele den fremforhandlede kvoteøkningen på 1 200 tonn implementert, slik at kvoten nå er 8 400 tonn per år. I tillegg er det kvote på 200 tonn for import av ost fra EFTA. Innenfor kvoter økte importen med 931 tonn fra 2018 og 1 211 tonn sammenlignet med 2017.

Ferske oster var den største ostegruppen med en andel av importmengden på 23 prosent. Faste oster utgjorde den nest største gruppen med 22 prosent andel. Revet ost og smelteost var den gruppen som økte mest med en økning på 13 prosent, til 2 345 tonn i 2019. Importen av fetaost og ferske oster økte også med henholdsvis 9 og 7 prosent. Importen av faste oster og blåmuggoster økte kun med henholdsvis 3 og 2 prosent, mens mengden importert hvitmuggost gikk ned 2 prosent.

Figur 13: Import av ost. UB er ikke inkludert.

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

Ifølge Opplysningskontoret for meieriprodukter ble det i 2019 omsatt 84 549 tonn norsk ost i Norge, noe som er en reduksjon på 0,6 prosent sammenlignet med 2018. Osten som ble importert under UB, utgjorde 2 292 tonn. Til sammen besto markedet av 86 841 tonn ost lagd av norsk melk. Det var ned 400 tonn fra 2018. Markedet for ost økte med 356 tonn. Totalt utgjorde importen 13,9 prosent av omsetningen i 2019.

Omsetning av norskprodusert ost preges i større grad av faste oster enn importen. Faste oster, eller gulost, utgjorde nesten 62 000 tonn av omsetningen av norsk ost. Importen har da en relativt lav markedsandel for disse ostene. For ferske oster (unntatt brunost og det som importeres på UB) er norsk omsetning om lag 8 000 tonn og importen vel 3 000 tonn. Markedsandelen til importen er da langt høyere for ferske oster enn for faste oster. Tilsvarende er det for muggoster, hvor importen av blå- og hvitmuggoster utgjorde nesten 2 900 tonn, mens omsetning av norske muggoster var 640 tonn.

Tabell 6: Importens markedsandel for noen ostekategorier

	2017	2018	2019
Ferske oster (unntatt mysost)	23,3 %	25,1 %	28,4 %
Revet ost og smelteost	31,1 %	33,3 %	35,1 %
Blå- og hvitmuggoster	83,5 %	83,5 %	81,7 %
Faste oster	4,4 %	4,7 %	4,8 %
Sum ost (inkl. norsk ost på UB)	12,4 %	13,2 %	13,9 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.2.4 Eksporten av ost og myseproteinkonsentrat betyr mest

Norsk eksport av meieriprodukter er relativt beskjeden. Eksporten av melkepulver i 2019 var ekstra stor sammenlignet med tidligere, med en økning på mer enn 3 000 tonn i eksporten av skummetmelkpulver. Denne eksporten gikk i hovedsak til Danmark og Nederland. Dette hang sammen med den store økningen i levert melk til Tine mot slutten av 2018 og i begynnelsen av 2019, jf. også omtalen av ost, smør og melkepulver i kapittel 2.1.2.

Ost var det meieriproduktet som utgjorde mest i eksportverdi i 2019, men mengden og verdien av denne gikk imidlertid ned fra 2018. Det er kun små mengder av dette som ikke er merkevareeksport. Støtten til merkevareeksport gjennom PU opphører fra 1. juli 2020, jf. kapittel 2.1.

Eksporten av myseproteinkonsentrat har siden 2013 utgjort en betydelig andel av mengden eksporterte meieriprodukter fra Norge jf. «mysepulver m.m.»⁸ i tabell 7. Eksportverdien har doblet seg siden 2013.

Tabell 7: Eksport av meieriprodukt på tolltariffens kapittel 4 og 22.

Tollposisjon	Mengde (tonn)			Verdi (mill. kr)			Endring siste år	
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	Mengde	Verdi
Flytende melk	2 889	2 884	2 946	25	28	31	2 %	13 %
Pulver og konsentrert melk	989	1 004	4 129	15	16	65	311 %	309 %
Yoghurt og syrnet melk	149	161	141	2,8	2,6	2,3	-12 %	-13 %
Mysepulver m.m.	20 914	20 538	21 977	105	92	101	7 %	9 %
Smør	196	11	12	8,7	0,9	1,3	8 %	43 %
Ost	11 138	11 425	10 422	600	579	541	-9 %	-7 %
Smaksatt søt melk	8,6	15,2	1,9	0,2	0,4	0,1	-88 %	-81 %
Totalt meierivarer kap. 04 og 22	36 283	36 038	39 630	757	719	742	10 %	3 %

Kilde: SSB utenrikshandelsstatistikk

2.3 Lavere pris til produsent

Melkeprisen til produsent gikk opp med 11 øre per liter til kr 5,73 per liter fra 2017 til 2018.

I slutten av desember 2018 ble det satt styringspris på melk for avtaleåret 2018–2019 som var 2 øre per liter lavere enn målprisen som var avtalt i jordbruksoppgjøret 2018. Noteringsprisen i første halvår 2019 ble derfor kr 5,39 per liter, som var 5 øre per liter lavere enn noteringsprisen i andre halvår 2018. Gjennomsnittlig noteringspris i 2019 har derfor ikke økt sammenlignet med året før, slik som den har gjort i tidligere år.

Bakgrunnen for styringsprisen var den store økningen i melkemengde som kom mot slutten av 2018. Engrosprisen på melk som råvare til meieriindustrien måtte settes ned fordi man ble nødt til å øke avgifter og redusere tilskudd i PU-ordningen for å unngå likviditetsproblemer. Resultatet av ubalansen som oppsto

⁸ Denne tollposisjonen som vi kun har kalt «mysepulver m.m.» i tabellen heter i Tolltariffen «Myse, også konsentrert eller tilsatt sukker eller annet søtningsstoff; produkter som består av naturlige melkebestanddel, også tilsatt sukker eller annet søtningsstoff, ikke nevnt eller innbefattet annet sted.» og omfatter flere meieriprodukter enn kun myse.

var dermed at man ikke har hatt en økning i noteringsprisen fra 2018 til 2019 på tross av at målprisen på melk økte med tre øre per liter fra 1. juli 2019.

Tabell 8: Oversikt over målpriser/styringspriser, noteringspriser og utbetalt pris til bonde fra Tine, kr per liter

		2005	2010	2016	2017	2018	2019
Målpris/styringspris	1. halvår	3,79/3,77	4,41/ -	5,28/ -	5,38/ -	5,41/ -	5,44/5,42
	2. halvår	3,82/ -	4,54/ -	5,38/ -	5,41/ -	5,44/5,42	5,47/ -
Noteringspris	1. halvår	3,72	4,41	5,25	5,38	5,40	5,39
	2. halvår	3,82	4,56	5,38	5,42	5,44	5,47
Veid gj.sn. noteringspris		3,77	4,49	5,31	5,40	5,43	5,43
Utbetalt fra Tine råvare ¹		3,54	4,20	5,03	5,05	5,16	³
Utbetalt fra Tines industridel ²		0,10	0,33	0,66	0,57	0,57	³
Totalt utbetalt		3,64	4,53	5,69	5,62	5,73	

¹ Kilde Tine Råvares regnskap og årsrapporter

² Kilde Tines årsrapporter

³ Det er ikke tilgjengelig tall for utbetalt melkepris fra Tine Råvare eller etterbetaling fra Tine ennå.

Nedskaleringen av melkevolumet vil føre til en nedgang i inntektene totalt sett i melkesektoren. I tillegg vil økningen i omsetningsavgiften, som betales av bonden, føre til at inntjeningen per liter melk vil reduseres. Anslagsvis vil inntjeningen reduseres med 10-12 øre per liter melk fra 2018 til 2019. Omsetningsavgiften ble økt ytterligere med 8 øre per liter fra 1. januar 2020.

Tabell 9: Oversikt over omsetningsavgiften de siste årene, kr per liter

		2005	2010	2016	2017	2018	2019	2020
Omsetningsavgift, kr per liter	1. halvår	0,08	0,09	0,05	0,06	0,05	0,12	0,30
	2. halvår	0,07	0,08	0,05	0,05	0,06	0,22	

3 Kjøtt og egg

Storfeproduksjonen gikk ned med 2,7 prosent fra året før. Nedgangen skyldtes først og fremst tørken i 2018 som førte til mye slakt av okse, kalv og kvige det året. Engrossalget gikk opp med rundt 0,7 prosent, og endte på 99 710 tonn.

Overskuddssituasjonen for svin fortsatte også i 2019, men bedret seg noe i løpet av året. Produksjonen gikk ned med 3,7 prosent fra 2018, og endte på nærmere 132 300 tonn. Nortura forventer at akkumulert noteringspris for avtaleåret 2019–2020 vil ende på målpris.

Produksjonen av sau- og lammekjøtt ble på nesten 24 300 tonn i 2019, en nedgang på hele 10 prosent fra året før. Nedgangen skyldes blant annet en betydelig nedgang i bestanden det siste året, forklart av tørken i 2018 og markedsregulators oppfordringer om å redusere dyretallet. En betydelig nedgang i kvoteimport fra Island bidro til en nedgang i importen på 31 prosent fra 2018.

Produksjonen av kyllingkjøtt økte i 2019 med 9,9 prosent sammenlignet med 2018. Totalt ble det slaktet 97 769 tonn kylling, over 4 200 tonn mer enn i rekordåret 2014. Den ukentlige noteringsprisen har ligget over referansepris siden starten av avtaleåret. Det var det andre avtaleåret på rad hvor prisuttaket lå over referanseprisen.

Både tilførselene og engrossalget av skallegg har vært økende de siste årene. Utviklingen fortsatte i 2019 da tilførselene til eggpakkeriene og engrossalget økte til 65 820 og 66 215 tonn, en økning på henholdsvis 3,6 og 3,5 prosent fra 2018. Den akkumulerte noteringsprisen på skallegg var kr 19,14 per kg i 1. halvår og kr 19,16 per kg i 2. halvår 2019, som var henholdsvis 1 og 14 øre under planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Produksjonen av reinkjøtt er sammenlignet med annen kjøttproduksjon begrenset, men reindriften har imidlertid en viktig kulturell betydning. Produksjonen i 2019 var 1 934 tonn. Pris til produsent har økt de siste årene, men pris i butikk har ikke hatt samme veksten. Dette har redusert marginene i industrien.

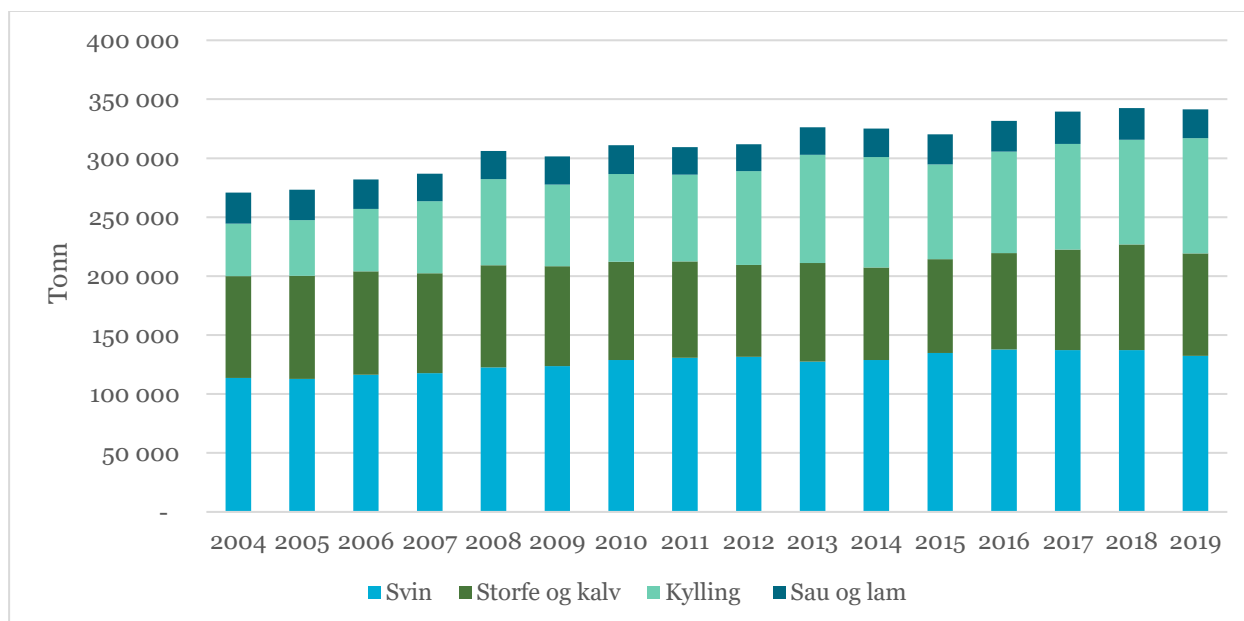
3.1 Kjøttproduksjonen har økt med 26 prosent siden 2004

Den samlede norske produksjonen av kjøtt fra gris, storfe, kylling, sau og lam har økt med 26 prosent fra 2004. Produksjonsøkningen har først og fremst skjedd i de kraftfôrbaserte produksjonene svin og fjørfe. Tilsvarende utvikling har skjedd internasjonalt⁹.

Produksjonsutviklingen for de ulike kjøttslagene er vist i figur 14. En betydelig vekst i etterspørselen etter kylling har drevet produksjonen oppover, og var i 2019 mer enn 40 prosent høyere enn for ti år siden. Produksjonen av svinekjøtt flatet noe ut i 2016 som følge av mindre salg, og gikk ned i 2019 med 3,7 prosent.

Produksjonen av de grovfôrbaserte kjøttslagene har vært relativt stabile i perioden sett under ett, men med en del variasjoner mellom år. Produksjonen av saue- og lammekjøtt økte i perioden 2012 til 2017, men har gått ned de siste to årene. Storfekjøttproduksjonen er i dag omtrent på nivå med årene 2004–2005, men har variert mye. I 2018 førte tørken til en stor mengde slakt, noe som drev produksjonen opp.

⁹ Les mer om den internasjonale utviklingen i «Omverdenen til norsk landbruk og matindustri» for 2019. (Landbruksdirektoratet, 2020)

Figur 14: Norsk produksjon av kjøtt fra svin, storfe, kylling og sau/lam. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.2 Mindre produksjon og uendret salg av storfekjøtt

Tørken i 2018 bidro til mye slakt av okse, kvige og kalv. Sammenlignet med året før økte produksjonen i 2018 mer enn forventet, og med en nedgang i engrossalget skapte dette et overskudd i markedet. Ved inngangen til 2019 lå derfor om lag 2 758 tonn storfekjøtt på reguleringslager, mot 718 tonn i januar 2018.

Ved inngangen til 2019 viste prognosen fra markedsregulator en anslått produksjonsnedgang på 4,2 prosent fra året før (Nortura Totalmarked, 2019). Produksjonen i 2019 tok seg imidlertid opp igjen noe raskere enn antatt, og utover våren og sommeren økte slaktevektene. Dette dempet nedgangen i produksjonen, som endte 2,6 prosent lavere enn i 2018 (Nortura Totalmarked, 2020).

Landbruksdirektoratets tall viser en produksjon av storfekjøtt i 2019 på 87 000 tonn. Fratrasket eksport og medregnet import, både under kvoter, administrativ toll og annen import, endte de totale tilførsleene i 2019 på 97 000 tonn, en nedgang på 2,5 prosent fra 2018.

Storfekjøtt på reguleringslager i 2019

Sum av hele slakt og stykningsdeler. Tonn

Uke	Hele slakt	Skåret vare	Totalt
1	2 758	0	2 758
15	650		650
39	0	0	0
52	1 751	0	1 751

Kilde: Nortura, Totalmarked kjøtt og egg

Tørken i 2018 førte til økt slakt av kalv, noe som igjen gir færre okser og kviger til slakt. Selv om antall kalv til slakt gikk noe ned i 2019, var antallet høyere enn i 2016 og 2017.

Det ble slaktet flere kviger i 2019 enn hva som ble lagt til grunn i prognosene ved starten av året, noe som kan være en respons på nedskaleringen av melkeproduksjonen og fremtidig oppkjøp av melkekvoter. Det samlede antall kviger til slakt i 2019 endte 10 prosent lavere enn året før. Videre ble det også færre slakt av okse i 2019, noe som var forventet med tanke på den ekstraordinære slaktingen i 2018. Slaktingen av ku gikk derimot opp noe i 2019, med rundt 2 prosent fra året før.

På telledato 1. oktober 2019 var bestanden av storfe rundt 18 000 færre enn på samme tid året før. Mens antall ammekyr gikk noe opp, var det en nedgang på rundt 9000 melkekyr i 2019. Det var i tillegg en stor

nedgang i antall okser og kviger, blant annet som følge av noe økt slakting av kalver og kviger etter 1. oktober 2018. I tillegg har færre mordyr gitt færre fødte kalver.

Tørken året før satte også preg på slaktevektene i 2019, som spesielt gikk ned for kvige og okse i 1. halvår 2018. Ved starten av 2019 var slaktevekten for okse rundt 4–5 kg lavere enn på samme tid i 2018, før de på forsommeren begynte å øke. Samlet for året endte slaktevektene for okse 4 kg høyere enn året før, mens for kvige lå slaktevektene rundt 5 kg over.

Engrossalget forble omtrent uendret i 2019 på 99 710 tonn. Norsk produksjon og import innenfor tollkvoter var på om lag 5 500 tonn mindre enn engrossalget. Medregnet import til administrativ toll og annen import utenfor tollkvoter var tilførslene for markedet totalt for året 2 000 tonn lavere enn engrossalget.

Tabell 10: Produksjon og handel av storfekjøtt 2009 og 2017–2019. Tonn

	2009	2017	2018	2019	Endring siste år
Norsk produksjon*	84 787	85 198	89 403	87 003	-2,7 %
+ Import	7 493	16 237	10 638	10 737	0,9 %
- Eksport	184	624	497	712	43,4 %
=Totalt tilført	92 095	100 811	99 545	97 028	-2,5 %
Andel norskprodusert**	92 %	84 %	89 %	89 %	

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk.

Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av storfe under tolltariffens kapittel 2 (kjøttåvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av storfe under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02 (ikke inkludert i tabellen).

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosleddet.

**I beregningen av andelen norskprodusert storfekjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførslene.

Allerede ved inngangen til 2019 meldte Nortura at det nærmet seg markedsdekning for storfe. I løpet av første halvår 2019 ble det jevnlig tatt ut vare fra reguleringslager, og i løpet av sommeren ble lageret tomt. Utover høsten, og spesielt etter telledato 1. oktober, økte slaktingen og det ble igjen lagt inn vare på lager. Ved utgangen av året lå 1 751 tonn storfekjøtt på reguleringslager.

Den økte slaktingen i 2018 med påfølgende store reguleringslagre ga ikke rom for tollnedsettelse i starten av 2019. Frem mot påsketider ble markedet mer presset og dekningsgraden gikk under 60 prosent. Reduserte tilførsler, spesielt av ku, kombinert med noe høyere salg enn forventet bidro til at tollene ble satt ned for hele og halve slakt fra 26. mars til og med 15. april. Tollen ble så igjen satt ned fra 22. juli. Tollnedsettelsen ble forlenget to ganger, og varte frem til og med 30. september. Forlengelsen av tollnedsettelsen skyldtes blant annet at det ble slaktet færre dyr enn forventet før telledato 1. oktober, noe som reduserte tilførslene i markedet og skapte et importbehov. Etter 1. oktober var det full dekning av norsk vare og ingen tollnedsettelse ut året.

Markedsregulator fastsatte planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) til kr 60,50 per kg for 1. halvår 2019, opp 20 øre per kg fra andre halvår 2018. I andre halvår ble PGE videreført på kr 60,50 per kg. I 1. halvår 2019 endte akkumulert noteringspris på ung okse på kr 59,87 per kg, 63 øre under PGE. Ved inngangen til høsten 2019 lå noteringsprisen an til å overstige PGE for 2. halvår, blant annet på grunn av høyere kvalitet på storfekjøttet enn forventet. Utover planlagte prisendringer ble prisen på storfe derfor tatt ned med 30 øre 21. oktober og 30 øre igjen 28. oktober. Oppnådd pris for storfe i 1. halvår endte 1 øre under PGE.

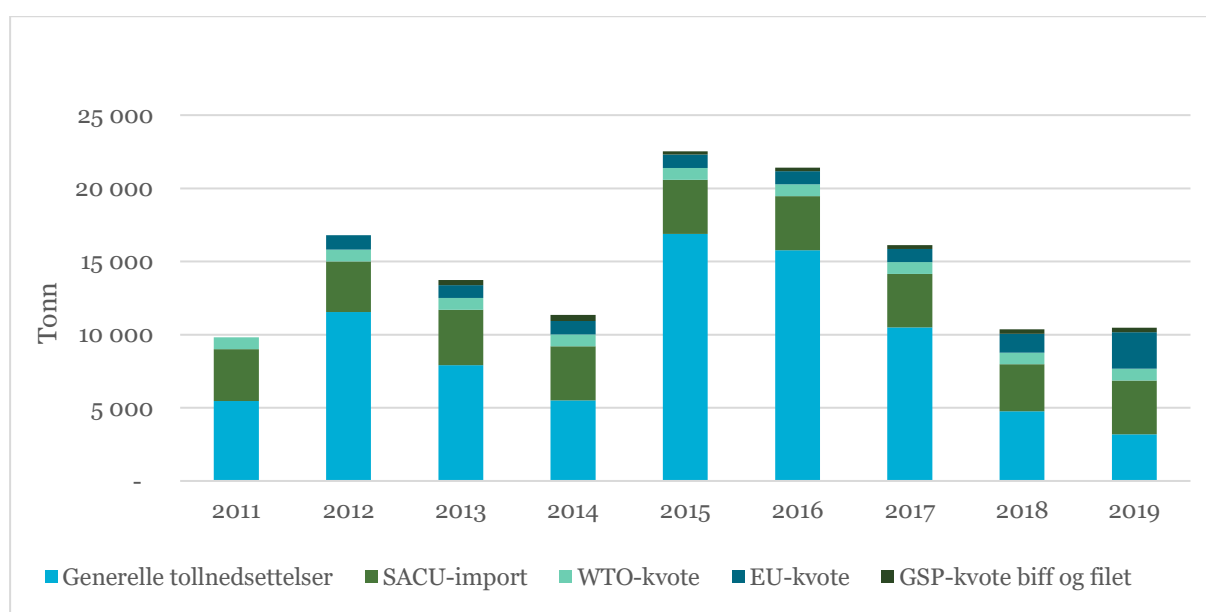
3.2.1 Kun liten økning i import av storfekjøtt

Som det går frem av tabell 10 gikk importen av storfekjøtt opp rundt 1 prosent i 2019, og endte på i overkant av 10 700 tonn. Mens importen til administrativt nedsatt toll gikk noe ned fra året før, økte importen som under EU-kvoten. Den nye artikkel 19 fikk full årsvirkning fra 1. januar 2019, noe som innebar en økning i

importkvotene fra EU fra 1 600 til 2 500 tonn. Det ble importert 2 497 tonn innenfor den tollfrie kvoten fra EU i 2019.

Importen av storfekjøtt på kapittel 2 i tolltariffen er i all hovedsak ikke-bearbeidede kjøttvarer som kommer inn under tolltariffens posisjon 02.01 og 02.02. Fordelingen av importen innenfor kvoter og tollnedsettelse er vist i figur 15.

Importen innenfor WTO-kvoten gir adgang til import tilsvarende 1 084 tonn storfekjøtt med bein per år. Kvoten omfatter både kjøtt med bein og utbeinet kjøtt som biff og filet. Importen under WTO kvoten tilsvarte 812 tonn storfekjøtt i 2019, og oppjustert til kjøtt med bein ga dette en kvoteutnyttelse på ca. 98 prosent i 2019. Fra Botswana, Namibia og Eswatini ble det importert nærmere 3 670 tonn benfritt storfekjøtt tollfritt. Eswatini har et tak på tollfri eksportkvantum av storfekjøtt til Norge på 500 tonn. Botswana og Namibia har et tak på tollfri eksport på 2 700 tonn per år, i tillegg til en tollfri kvote på 500 tonn. Norge importerte også nærmere 300 tonn biff og filet fra Uruguay innenfor GSP-kvoten til en tollsats på kr 107,11 per kg.

Figur 15: Importen av storfekjøtt i årene 2011–2019 fordelt på ulike kvoter og importordninger. Tonn.

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk og Landbruksdirektoratet

Som vist i tabell 10 økte eksporten av storfekjøtt i 2019. Størstedelen av denne eksporten er i kategorien tunger og annet spiselig slakteavfall, og til sammen økte eksporten av disse varene med mer enn 260 tonn fra året før. Landbruksdirektoratet anslår at 48 tonn av det totale eksportvolumet av storfekjøtt ble ført ut under ordningen for utenlands bearbeiding (UB). Dette kjøttet tas inn igjen i Norge som tørket/saltet/speket kjøtt under tolltariffens posisjon 02.10 eller som bearbeidede kjøttvarer (eksempelvis pølser og kjøttboller) under tolltariffens posisjon 16.01 og 16.02.

3.2.2 Fortsatt nedgang i storfekjøttproduksjonen i 2020

Norturas prognose fra januar 2020 viser en forventet nedgang i produksjonen av storfekjøtt i 2020 på rundt 1 prosent. Melkeprodusentenes tilpasning til et marked med mindre melkevolum bidro til en nedgang i antall melkekyr i 2019, noe som gir seg utslag i færre antall dyr inn i 2020 og en forventning om færre antall melkekyr til slakt i 2020.

De siste prognosene viser videre et omtrent uendret salg i 2020. Dersom produksjonen og salget utvikler seg som forventet i prognosen, blir det et underskudd i markedet på rett over 4 700 tonn, etter import innenfor kvoter og tollfri import fra Namibia, Botswana og Eswatini er medberegnet. Samtidig var det 1 751

tonn storfe på reguleringslager ved utgangen av året, og Nortura melder om at markedet fortsatt er nær markedsdekning for norsk storfe.

3.3 Fortsatt nedgang i produksjonen av svinekjøtt

Overskuddet av svinekjøtt fortsatte i 2019, men var ikke like stort som i 2018. Det har dermed vært en overskuddssituasjon i 10 år, sett bort fra kortere perioder med tilnærmet balanse.

Produksjonen av svinekjøtt gikk ned fra 2018 til 2019, og endte på nærmere 132 300 tonn, det laveste nivået siden 2014. Den samme utviklingen vises i antallet avlspurker, som gikk ned med 5 prosent. I starten av 2019 var slaktevektene lavere enn i 2018, men i andre halvår var de høyere. I et historisk perspektiv var slaktevektene i 2019 på nivå med gjennomsnittlig slaktevekt i 2014.

For å prøve å redusere overskuddet av svinekjøtt vedtok Omsetningsrådet i november i 2018 at det skulle etableres en utkjøpsordning i form av tilskudd til smågrisprodusenter som slutter med svinehold. Det ble gitt tilskudd per avlspurke, og produsentene som meldte seg på ordningen forpliktet seg også til å ikke starte opp igjen med svineproduksjon før tidligst 7 år etter avtaleinngåelsen. Avtalene kunne tegnes fra 3. januar 2019 til 1. mai 2019, og gjaldt totalt opptil 4 000 avlspurker. Totalt endte utkjøpsordningen opp med en reduksjon i antall avlspurker på omtrent 2 500 avlspurker.

Nortura har også oppfordret svineprodusenter til å redusere produksjonen for å forbedre markedsbalansen, noe som også kan ha bidratt til nedgangen i svinekjøttproduksjonen.

Tabell 11: Produksjon og handel av svinekjøtt 2009 og 2017–2019. Tonn

	2009	2017	2018	2019	Endring siste år
Norsk produksjon*	123 623	137 250	137 329	132 283	-3,7 %
+ Import	1 412	1 845	1 905	2 365	24,2 %
- Eksport	3 755	7 187	6 659	5 866	-11,9 %
= Totalt tilført	121 280	131 909	132 575	128 781	-2,9 %
Andel norskprodusert**	99 %	99 %	99 %	98 %	

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av svin under tolltariffens kapittel 2 (kjøttåvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av svin under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02 (ikke inkludert i tabellen).

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosleddet.

**I beregningen av andelen norskprodusert storfekjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførslene.

I avtaleåret 2018–2019 endte den oppnådde prisen kr 1,15 per kg under målpris. I inneværende avtaleår ligger prisen an til å ende på målpris. Som følge av en justering av ligningen for beregning av kjøttprosent fra juli 2019, ble gjennomsnittlig engrospris høyere enn forventet. Derfor så det mot slutten av året ut til å kunne bli overnotering på svin, og markedsregulator Nortura justerte derfor prisløypa ned for å unngå dette.

3.3.1 Vekst i svinekjøttimporten

I 2019 ble det importert 2 365 tonn svinekjøtt i 2019, 24 prosent mer enn året før. To tredjedeler av importen var ubearbejdet svinekjøtt under tolltariffens posisjon 02.03. Av dette kvantumet ble 560 tonn importert innenfor den tollfrie EU-kvoten på 600 tonn hele/halve slakt, og 9,5 tonn innenfor WTO-kvoten på 1 381 tonn.

Svinekjøtt på reguleringslager i 2019

Sum av hele slakt og stykningsdelar. Tonn

Uke	Hele slakt	Skåret vare	Totalt
1	2 371	231	2 602
15	2 180	677	2 857
39	1 413	1 420	2 833
52	772	1 391	2 162

Kilde: Totalmarked kjøtt og egg, Nortura

Etter ny avtale med EU om handel med landbruksvarer (Artikkel 19), ble det fra oktober 2018 innført en egen kvote for import av svineribbe. Denne kvoten er på 300 tonn, og nesten hele kvoten ble utnyttet i 2019. Det er kun mulig å bruke kvoten til import i desember, og med en tollsats på kr 15 per kg, mot kr 64,96 per kg i ordinær tollsats.

Saltet og speket svinekjøtt under tolltariffens posisjon 02.10 utgjorde mer enn 60 prosent av importen. Av dette ble 560 tonn importert innenfor skinkekvoten til EU, som totalt er på 600 tonn. Videre omfattet importen under posisjon 02.10 120 tonn saltet/speket svinekjøtt importert til ordinær toll. Landbruksdirektoratet anslår at rundt 695 tonn av den samlede svinekjøttimporten var gjeninnførsel etter utenlands bearbeiding (UB-ordningen).

Eksporten av svinekjøtt var på 5 866 tonn, en nedgang på nesten 12 prosent fra 2018. Nesten 1 900 tonn var reguleringseksport som følge av ubalansen i markedet, hvorav 885 tonn var eksport av hel gris, mens det resterende var stykningsdeler. Mer enn 60 prosent av den totale svinkjøtteksporten var råvarer av svinekjøtt som falt innunder tolltariffens posisjon 02.03, kjøtt av svin, fersk, kjølt eller fryst. 2 000 tonn var spiselig slakteavfall, og omtrent halvparten av dette ble eksportert til Hong Kong og Kongo. Slik eksport kan blant annet være svinelabber, -ører, -mage, -tunge og nyrer. I overkant av 1 700 tonn av eksporten var svinekjøtt som ble eksportert for å bearbeides i utlandet. Dette blir deretter gjeninnført til Norge som bearbeidede produkter, som for eksempel leverpostei, bacon eller pølser.

3.3.2 Fra overskudd til underskudd for svin i 2020

Over tid har omfanget av engangspurkeproduksjon økt. Slik produksjon innebærer at purkene slaktes etter å ha født bare ett kull. Dette har over tid gitt større tilførsler av smågris. Landbruksdirektoratet leverte høsten 2018 en utredning om regulering av smågrisproduksjon og utkjøpsordninger av svineprodusenter, jf. Rapport 24/2018. Høsten 2019 fastsatte Landbruks- og matdepartementet nye regler for hvor mange avlspurker en bonde som driver med gris kan ha og slakte per år. Disse reglene trådte i kraft 1. januar 2020, og vil kunne gi lavere svinekjøttproduksjon i årene framover.

Norturas prognose viser nå et marked med et underskudd for svinekjøtt på 825 tonn i 2020, etter at importkvoter er tatt med i beregningen. Mens salget er forventet å bli omtrent som i 2019, vil lavere bedekningstall føre til en nedgang i produksjonen på 2,3 prosent i 2020. Nortura påpeker at det fortsatt ikke er rom for nyetableringer i næringen, men vil samtidig ikke lenger oppfordre til fortsatt reduksjon av produksjonen.

3.4 Nedgang i produksjonen av sau og lam

Siden 2015 har Norge vært selvforsynt med sau- og lammekjøtt. Dette skyldes at produksjonen økte. Salget fulgte ikke samme utvikling. Salgsproduksjonen har jevnt over vært større enn engrossalget de siste årene. Dette har gitt et overskudd som har blitt lagt på reguleringslager.

Siden 2017 har produksjonen av sau og lam gått ned. I 2019 gikk produksjonen av sau- og lammekjøtt til sammen ned med nesten 2 700 tonn fra året før, tilsvarende 10 prosent. Ifølge markedsregulator gikk produksjonen av lammekjøtt ned med 6,8 prosent, mens produksjonen av sauekjøtt gikk ned med 18,2 prosent.

Ved utgangen av 2019 lå det mer enn 2 900 tonn sau og lammekjøtt på lager, 150 tonn lavere enn ved starten av året. Sammensetningen av hva som lå på lager endret seg betydelig i løpet av 2019. Mens det i 2018 var vedvarende høye lagre av sau, har dette gått betydelig nedover det siste året. Ved utgangen av 2019 var det registrert kun 26 tonn sau på reguleringslager, mot 1 643 tonn i uke 1. Samtidig ble lagrene av lam større mot slutten av 2019.

Etter vekst i antallet sau i 2016 og 2017 gikk bestanden ned i 2018 og i 2019. Ved inngangen til 2019 var den samlede bestanden av voksne dyr og lam 8,5 prosent mindre enn på samme tid året før. Ved beiteslipp 1. juni var det en samlet nedgang på rundt 5 prosent fra 2018 til 2019. Det var samtidig en økning i antall lam per søye på 2,5 prosent fra året før. Det forventes en omtrent uendret bestand i 2020.

En del av reduksjonen i bestanden fra 2018 kan relateres til førmangel etter tørkesommeren 2018. I tillegg mener Nortura at også oppfordringene fra blant annet markedsregulator om å redusere dyretallet har gitt effekt.

Det ble slaktet rundt 84 000 færre lam i 2019 enn året før. Mens gjennomsnittlig slaktevekt for lam i 2019 endte på 18,8 kg, var tilsvarende i 2018 på 18,6 kg. For sau var det en nedgang på 22 prosent målt i antall slakt fra 2018 til 2019, med en økning i slaktevektene på 5 prosent.

Tabell 12: Produksjon og handel av sau- og lammekjøtt i 2009 og 2017–2019. Tonn

	2009	2017	2018	2019	Endring siste år
Norsk produksjon*	23 927	27 442	26 970	24 282	-10,0 %
+ Import	1 267	351	716	492	-31,3 %
- Eksport	36	1 145	710	647	-8,8 %
=Totalt tilført	25 158	26 649	26 977	24 127	-10,6 %
Andel norskprodusert**	95 %	99 %	97 %	98 %	

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk.

Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av sau/lam under tolltariffens kapittel 2 (kjettråvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av sau/lam under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02 (ikke inkludert i tabellen).

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosledet.

** I beregning av andelen norskprodusert lammekjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførselene.

Ifølge Nortura utgjør sau om lag 20 prosent av totalproduksjonen av sau og lam. Størstedelen av produksjonen av sau går til bearbejdede produkter, som spekemat og til industri (Nortura, 2019a).

Markedsregulator økte planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) fra kr 64,60 per kg, til kr 66,10 per kg i 2. halvår 2019. Da hadde PGE vært uendret siden 2016. Bakgrunnen for prisøkningen var en bedre balanse i markedet sammen med avtagende etableringsvilje. Oppnådd pris ble 83 øre lavere enn PGE i første halvår 2019, og 2 øre under i andre halvår.

Med bakgrunn i den vanskelige markedssituasjonen for sau, med store mengder varer på lager i starten av året, søkte markedsregulator Nortura i februar om godtgjørelse for å øke frysefradraget på inntil 30 prosent av engrospris. Omsetningsrådet innvilget en forhåndsgodkjennelse av godtgjørelse for perioden fra vedtakstidspunkt ut juni 2019. Omsetningsrådet vedtok i juni 2019 å forlenge vedtaket ut året, men da kun for vare som gikk ut på dato i 2019.

Sau- og lammekjøtt på reguleringslager i 2019

Sum av hele slakt og stykningsdeler. Tonn

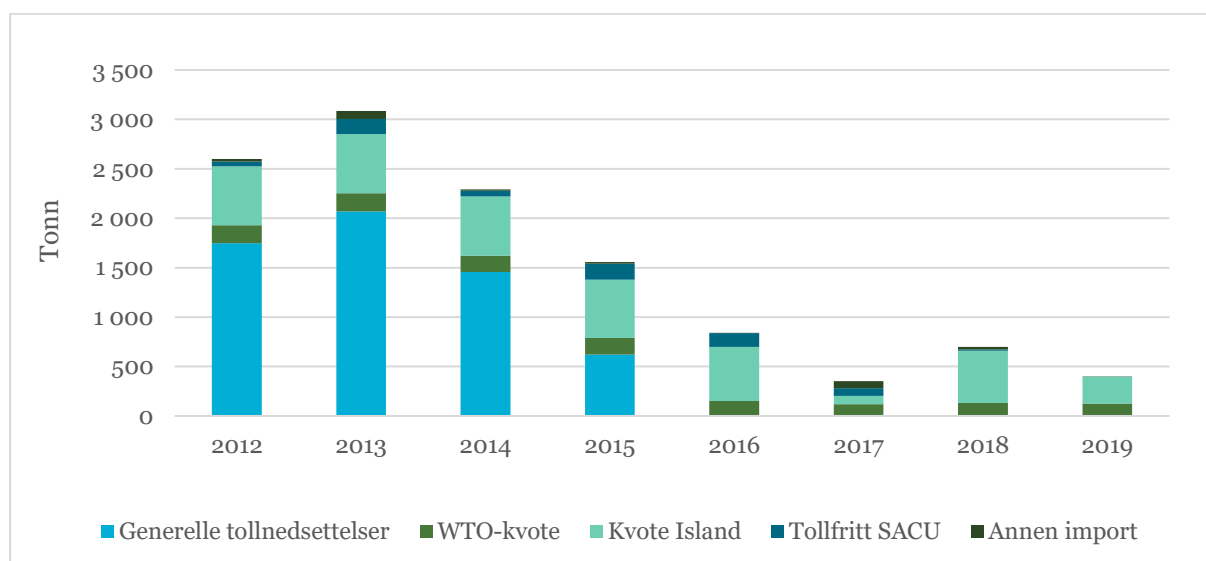
Uke	Lam	Sau	Totalt
1	1 394	1 643	3 037
15	1 057	914	1 971
39	724	467	1 191
52	2 891	26	2 917

Kilde: Nortura, Totalmarked kjøtt og egg

3.4.1 Mindre import av lammekjøtt

Som vist i tabell 12 ble det importert 492 tonn saue- og lammekjøtt i 2019. Dette var en nedgang på mer enn 30 prosent fra året før, men samtidig over importnivået fra 2017. Kun 45 tonn av importen var lammekjøtt, mens resten var kjøtt fra sau. Det ble importert rundt 12 tonn speket/saltet lammekjøtt under tolltariffens posisjon 02.10.

Som det går frem av figur 16, har det ikke blitt importert lammekjøtt innenfor generelle tollnedsettelse siden 2015. I 2019 ble det importert 280 tonn saue- og lammekjøtt innenfor den årlige importkvoten på 600 tonn fra Island. Dette var nesten en halvering fra året før. WTO-kvoten, som gir adgang til import tilsvarende 206 tonn kjøtt med bein per år ble utnyttet 80 prosent. Størstedelen av importen innenfor WTO-kvoten kom fra New Zealand. Det ble i 2019 ikke importert noe småfekjøtt fra Namibia, Botswana og Eswatini, som til sammen kan eksportere opp til 400 tonn lammekjøtt tollfritt til Norge per år.

Figur 16: Importen av lammekjøtt i perioden 2012–2019 fordelt på ulike kvoter og importordninger. Tonn

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk og Landbruksdirektoratet

*Tollfri import fra SACU omfatter import innenfor ordningen der Namibia, Botswana og Eswatini kan eksportere 400 tonn saue- og lammekjøtt til Norge per år.

Som vist i tabell 12 gikk eksporten av saue- og lammekjøtt fra Norge ned med 9 prosent i 2019 sammenlignet med året før, og endte på 647 tonn. Eksporten var likevel betydelig større enn i henholdsvis 2015 og 2016. Mer enn 80 prosent av eksporten var ferskt sauekjøtt som ble sendt til Oman. Innenfor EU var Storbritannia og Sverige de største kjøperne av norsk sauekjøtt.

3.4.2 Tilnærmet markedsbalanse for lam i 2020

Samlet for sau og lam forventer markedsregulator en produksjon i 2020 på 24 000 tonn, opp rundt 140 tonn fra 2019. Engrossalget av lam er foreløpig forventet å øke med 1 600 tonn, mens for sau forventer markedsregulator en nedgang i salget på nærmere 2 000 tonn. Dersom både produksjon og salg utvikler seg i samsvar med prognosen, vil markedet for lam være tilnærmet i balanse, mens det vil være et overskudd for sau på rundt 800 tonn. Dette etter at det er tatt høyde for full utnyttelse av importmulighetene innenfor kvoter på 806 tonn kjøtt. Reguleringslageret på 2 891 og 26 tonn for henholdsvis lam og sau er ikke inkludert i denne beregningen, og sammen med dette kvantumet vil norsk vare kunne dekke etterspørselen også dette året.

3.5 Rekordstor produksjon av kyllingkjøtt

Produksjonen av kyllingkjøtt økte i 2019 med 9,9 prosent sammenlignet med 2018. Totalt ble det slaktet 97 769 tonn kylling, over 4 200 tonn mer enn i rekordåret 2014. En av årsakene til økningen er økning i den gjennomsnittlige slaktevekten fra 1,27 kg i 2014 til 1,43 kg i 2019. Dette betyr at det ble slaktet 9 prosent færre kyllinger mellom januar og oktober i 2019 enn i samme periode i 2014. Antall klekte kyllinger var 9 prosent lavere i 2019 enn i 2014. Sammenlignet med 2018 ble det klekt 7 prosent flere kyllinger i 2019.

Tabell 13: Produksjon og handel av kyllingkjøtt i 2009 og 2017–2019. Tonn

	2009	2017	2018	2019	Endring siste år
Norsk produksjon	69 234	89 701	88 937	97 769	9,9 %
+ Import	814	584	571	779*	36,5 %
- Eksport	928	774	878	1 157	31,8 %
Totalt tilført	69 121	89 511	88 630	97 391	9,9 %
Andel norskprodusert**	99 %	99 %	98 %	100 %	-

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk, leveransestatistikken (innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet).

*Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av kylling under tolltariffens kapittel 2 (kjøttåvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av kylling under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02.

**I beregning av andelen norskprodusert kyllingkjøtt er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførslene.

Økningen i produksjon har vært den sterkeste på sju år. Årsaken er sammensatt. I SIFO sin årlige forbruksundersøkelse kommer det fram at et økende antall av forbrukerne er opptatte av helse, dyrevelferd, klimaendringer og bærekraftig kosthold. Det er stadig flere som ønsker å spise mindre kjøtt og meieriprodukter. Mens det er henholdsvis 29 og 21 prosent av forbrukerne som ønsker å redusere storfe- og svinekjøttforbruket, er det kun 7 prosent som ønsker å redusere forbruket av hvitt kjøtt (Bahr Bugge, 2019). Tall fra Helsedirektoratet (2019) viser at forbruket av fisk har gått ned de siste årene. Dessuten har fjørfekjøtt lavere klimaavtrykk og er billigere sammenlignet med andre typer kjøtt. (European Commission, 2019c). Fjørfeproduksjonen er enklere å tilpasse til etterspørselen på grunn av blant annet kortere oppdrettstid enn andre kjøttslag. Det at produksjonen økte så mye gjenspeiler at etterspørselen også har økt.

3.5.1 Økt import og eksport av kyllingkjøtt

Interessen for å importere fjørfekjøtt er generelt lav. Det skyldes både at den norske produksjonen av kyllingkjøtt er stor, og at fjørfesektoren i Norge har god dyrehelse sammenlignet med andre land.

Likevel økte importen av kyllingkjøtt med 36,5 prosent i 2019 sammenlignet med året før. 97 prosent av det som ble importert var helkylling, fersk og fryst, på henholdsvis tollvarenummer 02.07.1100 og 02.07.1200. Innenfor EU-kvoten på 950 tonn kyllingkjøtt ble det importert ca. 540 tonn, en utnyttelsesgrad på 57 prosent. Det er i tillegg mulig å importere inntil 221 tonn kyllingkjøtt til redusert tollsats innenfor en WTO-kvotest. Bare 5 prosent av denne kvoten ble utnyttet i 2019, tilsvarende 11 tonn.

Eksporten økte også i 2019. Det ble eksportert ferske og fryste kyllingkjøttstykker og slakteavfall på tollvarenummer 02.07.1490 og 02.07.1300. Landbruksdirektoratet anslår at ca. 72 prosent av eksporten var kyllingkjøtt som gjeninnføres til Norge gjennom ordningen for utenlands bearbeiding (UB). Det er stort sett nuggets, burgere og pålegg som blir gjeninnført etter bearbeiding.

3.5.2 Høyere referansepris på kyllingkjøtt

Referanseprisen på kyllingkjøtt for avtaleåret 2019–2020 er på kr 26,91 per kg. Det er 1,3 prosent høyere enn i forrige avtaleår.

Den ukentlige noteringsprisen har ligget over referansepris siden starten av avtaleåret, og ved utgangen av 2019 var den akkumulerte noteringsprisen på kr 27,37 per kg, det vil si 46 øre over referanseprisen, jf. tabell 31 bakerst i rapporten. Det var det andre avtaleåret på rad hvor prisuttaket lå over referanseprisen.

3.6 Økning i både engros- og direktesalget av egg

Både tilførslene og engrossalget av skallegg har vært økende de siste årene. Utviklingen fortsatte i 2019 da tilførslene til eggpakkeriene økte med 3,6 prosent og engrossalget med 3,5 prosent, sammenlignet med 2018. Samlet ga dette et overskudd før førtidsslaktning på 342 tonn. Antall klekte verpekyllinger sank fra 7 363 tusen i 2018 til 7 030 tusen i 2019, en nedgang på 4,5 prosent.

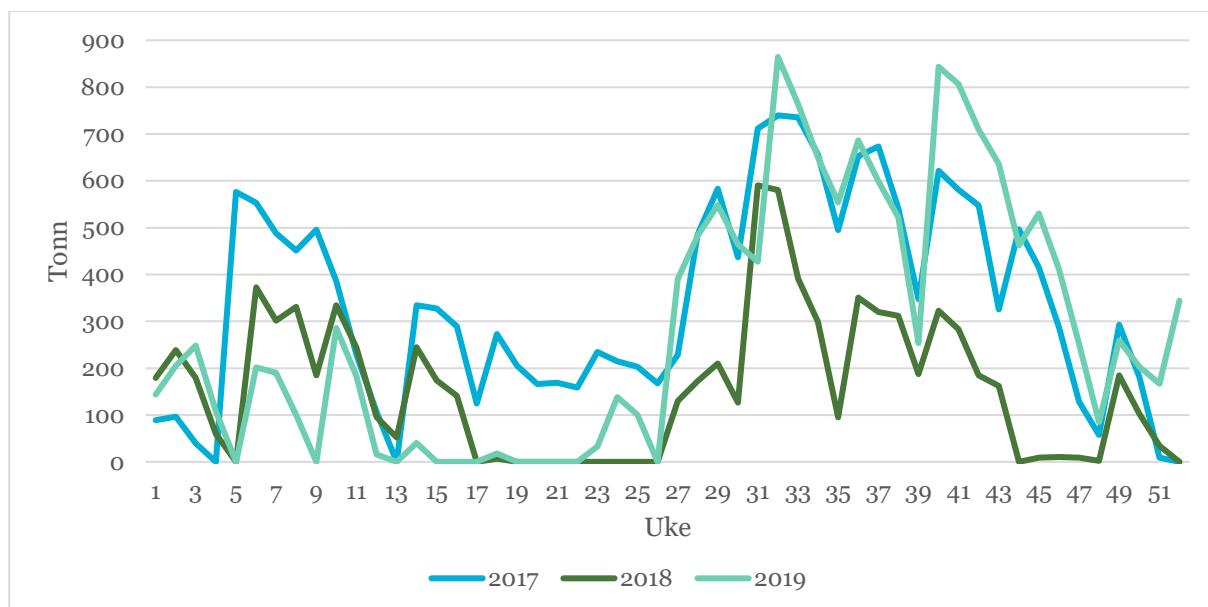
Tabell 14: Tilførsler og engrossalg av egg 2015–2019. Tonn

	2015	2016	2017	2018	2019
Tilførsler til eggpakkerier	60 662	61 487	63 148	63 519	65 820
Beregnet reduserte mengder produsert pga. førtidsslaktning av verpehøns	2 233	737	582	775	737
Engrossalg	60 439	62 304	63 572	63 994	66 215
Markedsbalanse norske egg før førtidsslaktning	247	-80	159	300	342
Import skallegg	203	698	489	405	678
Markedsbalanse etter førtidsslaktning og import	450	-119	65	-70	283

Kilde: Nortura Totalmarked kjøtt og egg

Norskproduserte skallegg produseres i hovedsak til innenlandsk konsum. Med holdbarheten skallegg har, innebærer dette at produksjonen gjerne ligger noe over markedsbalansen for å dekke etterspørselstopper. På tross av at engrossalget av egg er økende, har økningen i tilførslene bidratt til ytterligere overproduksjon i eggsektoren. Overproduksjon reguleres ved hjelp av førtidsslaktning av verpehøns og lagring av egg til industri. I tillegg kan aktørene i eggmarkedet søke Landbruksdirektoratet om priskompensasjon ved innlands produksjon av skilleprodukter (eggeplomme og eggehvite) basert på norskproduserte skallegg. De senere årene er det imidlertid kun eggehviten som har blitt kompensert, da eggeplomme er et mer attraktivt produkt i markedet som er enklere å få omsatt.

I 2019 ble det gjennomført reguleringstiltak gjennom førtidsslaktning. Dette reduserte mengden egg med 737 tonn, en nedgang fra 775 tonn egg i 2018. Periodevis har det også vært mye egg på reguleringslager som følge av overproduksjon. Dette var spesielt tilfellet i 2. halvår av 2019, hvor det på det meste var 864 tonn egg på lager i uke 32. Se figur 17 for nærmere informasjon om utviklingen av egg på reguleringslager fra 2017-2019. Videre ble det i 2019 gitt priskompensasjon for om lag 1 823 tonn eggehvite, en nedgang fra rundt 2 059 tonn i 2018.

Figur 17: Reguleringslager av skallegg fra 2017–2019. Tonn.

Kilde: Nortura Totalmarked kjøtt og egg

Det er i dag fem eggpakkerier i Norge. Disse er Norturas SAs eggpakkerier i Rakkestad, Hå og Heimdal, Rias-Pakkeri AS, Jonas H Meling AS, Den Stolte Hane AS og Toten Eggpakkeri AS. Nortura og Den Stolte Hane har de høyeste markedsandelene av disse.

I tillegg til salg gjennom eggpakkeriene, selges det også betydelige mengder egg gjennom direktesalg fra gården, eksempelvis Bondens marked eller andre kanaler for direktesalg. Direktesalget økte mye fra spesielt 2013 til 2014 og holdt seg deretter forholdsvis stabilt frem til 2017, slik som vist i tabell 15. Direktesalget av egg i 2018 økte til 7 709 tonn, en økning på 11 prosent fra 2017.¹⁰

Tabell 15: Utvikling av direktesalg av egg i perioden 2013–2018. Tonn

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Direktesalg	5 945	6 701	6 629	6 903	6 935	7 709
Endring fra året før		9,2 %	12,7 %	-1 %	4 %	0,5 %
						11 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

3.6.1 Økt import av skallegg

Norge produserer salmonellafrie skallegg som i hovedsak er tilstrekkelig til å dekke eget forbruk. Det er derfor relativt lite handel med egg og eggprodukter. Det er likevel behov for å supplere norsk produksjon med import i perioder av året. Mesteparten av denne importen skjer innenfor EU- og WTO-kvotene, vist i Tabell 16. I 2019 ble det importert 677 tonn skallegg, noe som var nesten 70 prosent høyere enn i 2018. Dette skyldtes i hovedsak en økning i import innenfor WTO-kvoten. Begge kvotene har hatt en fallende utnyttelsesgrad de senere årene. EU-kvotens utnyttelsesgrad var i 2016 på 86 prosent, mens den i 2019 var på om lag 46 prosent. WTO-kvoten hadde på sin side en utnyttelsesgrad på 32 prosent i 2016, 24 prosent i 2017 og 20 prosent i 2018. Utnyttelsesgraden økte imidlertid i 2019 til om lag 44 prosent.

Tabell 16: Oversikt over kvoter for egg

Varenummer	Produkt	Tollsats i kr/kg	Kvantum i tonn	Opprinnelse	Gyldighetsperiode	Fordelingsmåte
------------	---------	------------------	----------------	-------------	-------------------	----------------

¹⁰ Som følge av at beregningen av direktesalget av egg er forbundet med et betydelig tidsetterslep var ikke tallene for direktesalget av egg i 2019 tilgjengelige ved utarbeidelse av denne rapporten.

04.07.1100/.2100/ex. 9000	Hønseegg	Tollfri	290	EU	Kalenderåret	Auksjon
04.07.2100	Hønseegg	3,78	1 295	WTO	Kalenderåret	Auksjon

Kilde: Landbruksdirektoratet

Det foregår også noe utenlands bearbeiding (UB) av eggprodukter i EU. Gjennom UB sendes norske varer, i hovedsak skallegg, ut som råvare og tas inn igjen som bearbeidete/konserverte eggprodukter som flytende helegg og flytende eggalbumin¹¹. I 2019 økte importen av flytende helegg med over 40 prosent, noe som i hovedsak skyldtes en sterk økning i import under UB. Importen av flytende eggalbumin holdt seg derimot mer stabil.

I tillegg sendes det eggprodukter til den norske delen av kontinentalsokkelen, norskeide fartøy, fly, Svalbard og Jan Mayen.

Tabell 17: Import og eksport av egg og eggprodukter. 2016–2019. Tonn.

Toll- varenummer	Vareslag	2016	2017	2018	2019	Endring siste år
Import						
04.07.2100	Hønseegg (ferske konsumegg)	697	482	400	677	69 %
04.08.1100	EGGEPLOMME TØRKET	0,0	0,0	0,0	0,0	-4 %
04.08.1900	EGGEPLOMME FLYTENDE	0,3	0,1	0,2	0,1	-50 %
04.08.9100	HELEGG, TØRKET (HELEGGPULVER)	13,1	-	0,5	0,8	71 %
04.08.9900	HELEGG, ELLERS (HELEGGMASSE, LANGEGG M.M.)	29,4	30,1	21,4	30,2	41 %
35.02.1109	EGGALBUMIN (EGGEHVITE), TØRKET	99,2	78,5	75,9	72,6	-4 %
35.02.1909	EGGALBUMIN (EGGEHVITE), ELLERS	0,2	26,6	45,8	47,6	4 %
Eksport						
04.07.2100	Hønseegg (ferske konsumegg)	60,8	122,9	344,8	359,1	60,8
04.08.1100	EGGEPLOMME TØRKET	-	-	-	-	-
04.08.1900	EGGEPLOMME FLYTENDE	-	50,8	-	18,7	>100 %
04.08.9100	HELEGG, TØRKET (HELEGGPULVER)	39,9	0,5	-	-	-
04.08.9900	HELEGG, ELLERS (HELEGGMASSE, LANGEGG M.M.)	40,6	0,0	0,0	3,5	>100 %
35.02.1109	EGGALBUMIN (EGGEHVITE), TØRKET	6,4	6,2	0,3	5,3	>100 %
35.02.1909	EGGALBUMIN (EGGEHVITE), ELLERS	1 142,9	1 137,6	1 549,0	1 368,8	-12 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

3.6.2 Akkumulert noteringspris for egg marginalt lavere enn planlagt gjennomsnittlig engrospris

Planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) blir satt av markedsregulator for et halvt år av gangen. PGE var kr 19,15 per kg egg første halvår 2019 og kr 19,40 per kg andre halvår 2019.¹² Endringen fra første til andre halvår kan betraktes som en ren teknisk justering som følge av en økt forventet andel egg fra frittgående høner, og hvor egg fra frittgående høner har en høyere pris enn egg fra høner i miljøinnredning. Andelen egg fra frittgående høner økte mye i løpet av 2019. I første halvår 2019 utgjorde andelen egg fra høner i miljøinnredning 25 prosent, mens egg fra frittgående høner utgjorde om lag 75 prosent av det totale engrossalget til Nortura. I andre halvår var andelen egg fra høner i miljøinnredning lik 16 prosent og egg

¹¹ Eggalbumin er et protein som utgjør hovedbestanddelen av eggehvite, om lag 75 prosent (Store Norske Leksikon, 2018).

¹² Nortura Totalmarked fastsetter planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) for egg en gang i halvåret. I sum skal den vektete gjennomsnittlige engrosprisen per halvår ligge på eller under PGE. PGE er dermed en ingen garantert pris, men er den maksimale prisen en skal kunne ta ut i markedet. Engrosprisen rapporteres hver uke for representantvaren som er egg klasse A over 53 gram sortert på brett. Egg klasse A utgjøres av vareslagene egg fra høner i miljøinnredning, egg fra frittgående høner og solegg fra frittgående høner. Økologiske egg inkluderes i tallene for egg fra frittgående høner. For hver av de tre vareslagene rapporteres engrospris og volum for størrelsene mellomstore egg (53 – 63 gram), store egg (63-73 gram) og ekstra store egg (over 73 gram).

fra frittgående høner 84 prosent. Utviklingen følger ønskene fra særlig dagligvarebransjen som har gitt klare tilbakemeldinger om at de ønsker egg fra frittgående høner.

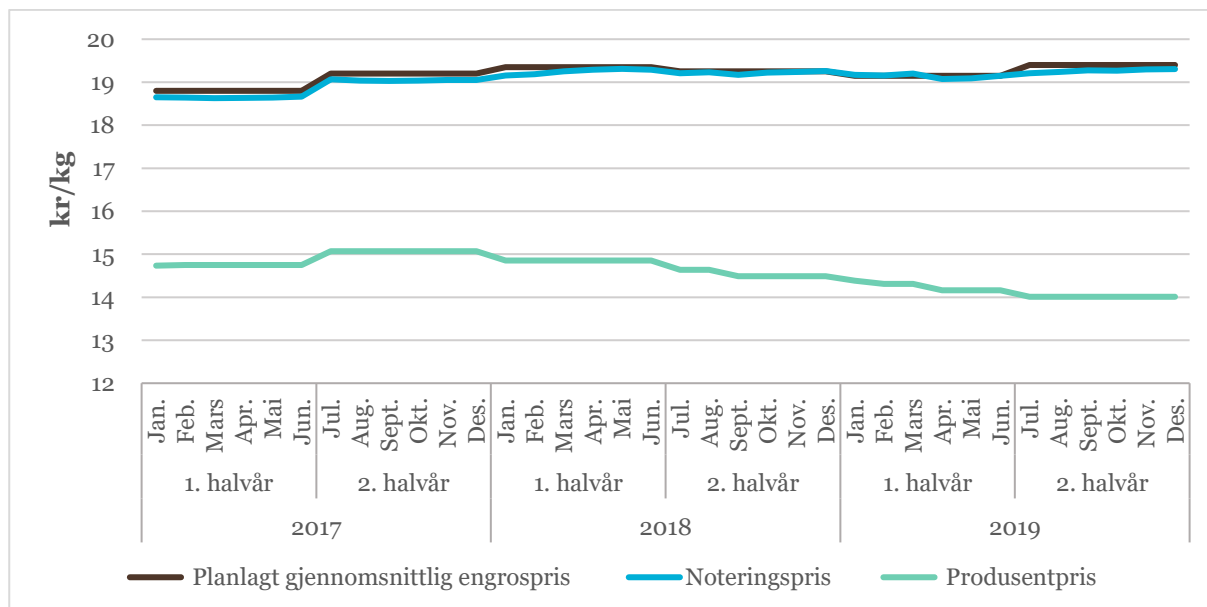
Den akkumulerte noteringsprisen på skallegg var henholdsvis 1 og 14 øre under PGE for de to halvårene i 2019, slik som vist i tabell 18.

Tabell 18: Prisuttak for egg 2019. Kr/kg

Varegruppe	Representantvare	Periode	Planlagt gjennomsnittlig engrospris	Akkumulert noteringspris	Avvik
Egg	Egg klasse A over 53 g sortert på brett	1. halvår 2019	Kr 19,15	Kr 19,14	Kr -0,01
		2. halvår 2019	Kr 19,40	Kr 19,26	Kr -0,14

Kilde: Nortura Totalmarked kjøtt og egg

Produsentprisen er den prisen eggpakkeriet betaler til produsenten for innleverte egg. I første halvår 2019 var produsentprisen i gjennomsnitt lik kr 14,25 per kg, mens prisen for andre halvår i gjennomsnitt var lik kr 14,01 per kg. Reduksjonen i produsentprisen skyldes blant annet at omsetningsavgiften ble økt fra kr 0,70 til kr 0,80 per kg fra og med andre halvår 2019. Omsetningsavgiften finansierer markedsregulerende tiltak, som blant annet førtidsslakting av verpehøns. Figur 18 viser hvordan PGE samt noterings- og produsentprisen har variert per måned fra 2017 til 2019.

Figur 18: Utvikling i planlagt gjennomsnittlig engrospris, noteringspris og produsentpris i 2019

Kilde: Nortura Totalmarked kjøtt og egg

3.6.3 Forventning om økt produksjon og forbruk av egg fremover

Nortura Totalmarked kjøtt og egg la til grunn en årlig forbruksvekst for egg på 1 prosent i sine nyeste langtidsprognoser frem mot 2025, noe høyere enn den anslåtte befolkningsveksten (Nortura Totalmarked, 2019). Dette skyldes at Nortura forventer at en større andel av konsumentenes proteinbehov dekkes av egg. Videre peker Nortura på at det ikke er det samme klimafokuset på egg som på kjøtt. Avslutningsvis argumenter de også for at Norge ligger lavere i forbruk per innbygger enn våre naboland og at egg oppleves som stadig mer anvendelig og sunt, og med høyt og lett opptagelig næringsinnhold.

3.7 Reinkjøtt – lite men viktig

Produksjonen av reinkjøtt¹³ er i nasjonal målestokk begrenset, men reindrifta har imidlertid en viktig kulturell betydning.

Sammenlignet med annen kjøttproduksjon utgjør reinkjøttproduksjonen i vekt en drøy prosent av produksjonen av svinekjøtt, ca. 2 prosent av storfekjøttproduksjonen og 6 prosent av produksjonen av lamme- og sauekjøtt.

I den siste tiårsperioden er det årlig slaktet mellom 1 300 og 1 900 tonn norsk rein ved registrerte slakterier. All innenlandsk slaktning av rein, med unntak av slakt til privat forbruk og omsetning, skjer ved registrerte slakterier. I kalenderåret 2018 var det 16 norske slakterier som innrapporterte slaktning av norsk rein.

3.7.1 Årlig produksjon avhenger av mange faktorer

Reinsdyrhold er en arealkrevende produksjon. Ca. 40 prosent av det norske landarealet benyttes i en eller annen form til reindrifta. Siden reindrift baseres på utmarksbeiter året rundt, setter naturen og beitegrunnet en øvre grense for den årlige produksjonen av reinkjøtt. I tillegg har staten fastsatt øvre grense for antall rein per distrikt.

Produksjonspotensialet målt som «antall rein i vårflokk», dvs. antall rein før kalving starter, har holdt seg rimelig stabilt de siste årene. Tabellen nedenfor viser utviklingen i produksjon og priser siste årene.

Tabell 19: Utviklingen i slaktetall, per kalenderår, for perioden 2014–2018, og budsjett for 2019.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Slakt på slakteri – antall dyr	63 091	76 349	82 894	59 033	63 250	81 200
Privat slakt – antall dyr	10 840	7 846	6 919	5 864	5 845	6 800
Produksjon i tonn	1 759	1 917	2 086	1 511	1 571	1 934
Nettopris til produsent ved salg til slakteri (kr/kg)	53,96	59,08	70,20	75,46	78,13	79,33

Kilde: Totalregnskapet for reindriftnæringen, tab 4.1.7 og 4.4.10, budsjettall for 2019 hentet fra kapittel 4.8

Kjøtt fra «privat slakt» havner sjelden ut i den ordinære verdikjeden. Som en følge av økte priser ved leveranse til slakteri, er det blitt mer attraktivt å levere til slakteri. I 2019 var det høye kalvetall og gode beiter i store deler av landet, og det ligger an til et høyt slakteuttak, basert på foreløpige tall.

Reinkjøtt slaktes i perioden sent september og avsluttes før kalving på våren. I grove trekk slaktes 70–80 prosent før jul og det resterende på nyåret, såkalt «vinterslakt». Konsumet av reinkjøtt er imidlertid mer jevnt fordelt utover den kalde årstida, og store deler av varen fryses derfor inn og selges som frossen vare.

Det har vært en markant økning i prisen til reineier, jf. tabell over. Det er fri prisdannelse på reinkjøtt, i den forstand at det ikke er en styringspris i form av målpris eller planlagt gjennomsnittlig engrospris. Pris ut i butikk på stykningsdelen har imidlertid ikke hatt samme veksten. Marginene i industrien er redusert og det bekymrer industrien.

3.7.2 Reinkjøtt omsettes i all hovedsak nasjonalt

Det alt vesentlige av reinkjøttet omsettes nasjonalt. Det har i perioder vært eksport av livdyr, sist i 2015. Det var en viss eksport av hele og halve skrotter til Sverige i 2018, men vi snakker små volumer, 9,8 tonn. Import skjer sporadisk og det er ikke faste varestrømmer over flere år.

Det har skjedd en betydelig profesjonalisering i næringa de siste 5–10 årene. I 2010 ble Markedsutvalget for reinkjøtt opprettet som følge av at det lå kjøtt tilsvarende ett års produksjon på lager. Siden den tid har

¹³ I forkant av Reindriftnæringens utarbeidede Totalregnskapet. Sist Totalregnskap ble publisert 17. desember 2019. Det henvises til denne publikasjonen for mer inngående informasjon om produksjonsøkonomi o.l. for reinkjøtt. Videre utarbeides Ressursregnskapet som går nærmere inn på detaljene.

markedsutvalget bedrevet generisk markedsføring, omdømmetiltak og gjort ulike tiltak for å lære bransjen og den yngre generasjon av reindriftsutøvere opp i markedstenkning.

Reinkjøtt er for den store del av befolkningen en råvare i premium-segmentet. Det gjelder i hvert fall de dyreste stykningsdelen som indre- og ytrefilet og til dels mørbrad, mens produkter som reinskav i større grad, fortsatt oppfattes som festmat og «kosemat», men med litt andre brukssituasjoner enn de dyreste stykningsdelene.

Markedsutvalget for reinkjøtt har primært jobbet mot forbruker og i mindre grad jobbet mot hotell, restaurant og catering. I 2020 vil man derfor gjøre en innsats rettet mot denne delen av verdikjeden.

4 Poteter, grønnsaker, frukt, bær, blomster og planter

Været i 2018 påvirket lagringssesongen inn i 2019 for grønnsaker. Tørken i 2018 påvirket avlingsnivå og -kvalitet. Mengden grønnsaker på lager var mindre enn normalt ved årsskiftet 2018–2019. Frost og fuktige forhold i vekstsesongen 2019 påvirket kvalitet og avlinger av både poteter, grønnsaker, frukt og bær. Regn skapte vansker i innhøstingen, og resulterte i reduserte avlinger og usikker lagringskvalitet inn mot ny lagringssesong.

Poteter hadde i 2019 omsetningsvekst og avlingene ble i gjennomsnitt bra. Små avlinger av lagringsgrønnsaker som følge av tørken 2018 førte til høyere priser inn i 2019. Avlingene av kepaløk ble hardest rammet. Purre, vårløk, rosenkål og knollselleri tålte tørken bedre. Gulrot fra lager holdt god kvalitet helt frem til nye norske gulrøtter kom på markedet i juni 2019. Det var en liten nedgang i mengden tomat, men prisen for tomat gikk opp. Forbrukerne foretrekker norske agurker, også om vinteren.

Eple- og plommeavlingene var større enn på veldig mange år. Pæreavlingen var den nest beste siden 2010. Men morellavlingen var liten. Bæravlingene økte igjen, etter lave avlinger i 2018. Vått vær ga dårligere kvalitet.

Ved årsskiftet hadde fem av ti grønnsaker med målpris oppnådd en pris i markedet over målpris. For poteter ble verdiuttaket i markedet 0,5 mill. kroner lavere enn hva nivået på målprisen tilsier, mens det samlede verdiuttaket for grønnsaker og frukt var 0,9 mill. kroner høyere enn målprisen legger opp til.

Produksjonen av blomster foregår stort sett i veksthus. Det er en variert produksjon i Norge, og vi produserer både grønne og blomstrende potteplanter. Målt i verdi, har denne produksjonen hatt en reduksjon fra år 2000 og frem til i dag der andelen norsk av total omsetning er på 36 prosent i 2018.

Kategorien frukt og grønnsaker innbefatter produksjon både i veksthus og på friland. Produksjonen av frukt og grønnsaker på friland er særlig væravhengig. Flere kulturer er avhengige av gode værforhold både ved såing/planting/blomstring, gjennom vekstsesongen, og ved høsting for at kvaliteten skal bli god.

Markedet for frukt og grønnsaker er preget av sterk konkurranse fra import, og det er ingen markedsregulator med mottakspått, tilsvarende det som finnes for kjøtt, melk og korn. De fleste frukt- og grønnsaksprodusenter er tilknyttet en produsentforening, som leverer til en eller flere dagligvarekjeder, og spesielt for varer til konsum samarbeider produsentene, gjennom Grøntprodusentenes samarbeidsråd, om pris på sine produkter. For at produksjonen skal møte etterspørselen lages det produksjonsplaner. På tross av produksjonsplanlegging kan værforhold bidra til at tilførselene med få dagers mellomrom veksler mellom mangel på produkter og deretter overskudd. Les mer om markedet for grøntsektoren i Markedsrapport 2017 (Landbruksdirektoratet, 2018). Varer til industri produseres i stor grad på kontrakt.

Været i 2018 påvirket omfanget og kvaliteten på lagringsgrønnsakene inn i 2019. Tørke i sesongen 2018 påvirket både avlingsnivået og -kvaliteten på flere grønnsaker, mens produsenter med vanningsutstyr fikk

gode avlinger. Til tross for variasjon mellom ulike grønnsaker er det generelle bildet at mengden grønnsaker på lager var mindre enn normalt ved årsskiftet 2018-2019.

På Østlandet var våren 2019 preget av mye nedbør i perioden fra midten av mai og ut juni. Sommeren 2019 var været langt mer normalt enn i 2018. Kjøligere vær ga generelt senere oppstart i 2019 enn i 2018. Frost under blomstring skapte problemer for spesielt bærproduksjonen, men også for fruktprodusentene.

Høsten 2019 var preget av mye regn i mange dyrkingsområder, og produsenter måtte se avling gå tapt som følge av at man ikke fikk høstet avling og fordi kvaliteten ble forringet. Lagerbeholdningen av grønnsaker per 1. januar 2020 er vist i figur 21. Utviklingen i omsetning av norske lagringsgrønnsaker, som andel av det totale forbruket (norsk og import) er vist i figur 22.

I første halvdel av avtaleåret 2019–2020 ble målpris oppnådd for fem av tolv produkter; blomkål, gulrot, knollselleri, agurk og tomat. Landbruksdirektoratet har beregnet hvor mye av jordbruksavtalens midler som er tatt ut i markedet ved årsskiftet i avtaleåret 2019–2020. For poteter var verdien av produksjonen (verdiuttaket) 0,5 mill. kroner lavere enn hva nivået på målprisen tilsier. Samlet for grønnsaker og frukt var verdien av produksjonen 0,9 mill. kroner mer enn hva målprisene legger opp til, og for grønnsakene alene 7,3 mill. kroner høyere.

Tabell 20: Oppnådde priser for potet, grønnsaker og epler avtaleåret 2019–2020, per 31. desember 2019. Øre per kg eller per angitt enhet

Prisuttak og verdiuttak

Faktisk prisuttak i markedet er noteringspris, men blir også omtalt som oppnådd pris. Noteringspris og målpris blir sammenlignet på ukebasis. Når de sammenlignes for avtaleår, er det som vektete og akkumulerte priser. Verdiuttaket er et produkt av omsatt mengde og pris. Et verdiuttak basert på akkumulert målpris blir kalt verdiuttak målpris. Et verdiuttak basert på akkumulert noteringspris blir omtalt som verdiuttak i markedet. Differansen mellom disse viser avstand mellom verdien som målprisen gir mulighet for og oppnådd verdi i markedet.

Vareslag	Målpris	Noteringspris	Avvik	Diff. verdiuttak markedet minus verdiuttak målpris, 1 000 kr
Potet	508	506	-2	-546,0
Kepaløk	756	732	-24	-1 466,2
Purre	1848	1809	-39	-472,7
Hvitkål	703	681	-22	-523,4
Rosenkål	1612	1564	-48	-441,6
Blomkål, 1 000 stk.	910	939	29	1 402,7
Gulrot	986	1013	27	4 067,8
Knollselleri	1869	1962	93	810,0
Isbergsalat, 1 000 stk.	946	909	-37	-2 037,2
Agurk	813	826	13	2 345,1
Tomat	1899	2037	138	3 654,2
Epler	1742	1661	-81	-6 389,3

Kilde: Landbruksdirektoratet

Utviklingen i forbrukermarkedene¹⁴ for hhv. poteter, veksthusgrønnsaker, frilandsgrønnsaker og frukt og bær er omtalt i kapittel 4.1–4.5. I omtalen har vi vektlagt sesongen 2019–2020. Les om prisutviklingen for målprisvarene i avtaleåret 2018–2019 i Målprisrapport 2018–2019 (Landbruksdirektoratet, 2019). I kapittel 4.6. omtaler vi utviklingen i produksjonen av frukt og grønt til norsk bearbeidingsindustri.

¹⁴ I dette kapitlet dekker omtalen av forbrukermarkedet omsetning gjennom store norske grossister. Omsetning fra industribedrifter, HoReCa, samt deler av serveringsmarkedet er ikke med.

4.1 Større omsetning av poteter

Suppleringsimporten av poteter fra Israel startet i mars, og det var kun små mengder poteter igjen på lager da ny sesong startet i mai. Norske nypoteter økte i utvalg og omfang utover i juni, men først i begynnelsen av juli var norske poteter tilgjengelig i hele landet. Jevnt over var avlingene og kvaliteten god. I august var omsetningen oppe på 1 000 tonn i uken, noe som er et normalt nivå. Utover høsten ble tilførslene forsinket av vått vær og utfordringer med innhøsting, spesielt på Vestlandet og i Trøndelag. I november høstet produsentene fortsatt poteter, også partier som hadde vært utsatt for drukning eller frost. Noe av det som var produsert for leveranse til industri tilfredsstilte ikke kvalitetskravene og ble satt igjen på jordet. For å utnytte mest mulig av avlingen ble frostutsatte konsumpoteter pakket først, mens kvaliteten fortsatt var fin.

Ved årsskiftet 2019-2020 var lagerbeholdningen vesentlig større enn ett år tidligere. Dette skyldes økt tilvekst på slutten av vekstsesongen. Sammensetningen av potetsortene på lager var bedre tilpasset etterspørselen i markedet enn foregående år. På årsbasis gikk omsetningen av norske poteter opp med over 7 prosent, mot en nedgang på nær 20 prosent fra 2017 til 2018.

Avlingen av **mandelpoteter** i 2019 var mindre enn tidligere, og salget økte med 4 prosent. Dette medførte en betydelig mindre lagerbeholdninger ved årsskiftet 2019-2020 enn ett år tidligere, med en nedgang på 28 prosent. Omsetningen av **småpoteter** viste en vekst på 20 prosent fra 2018 til 2019. Dette skyldtes veldig godt salg i første halvår 2019. Lagerbeholdningen av småpoteter var større ved utgangen av 2019 enn 2018.

Produsentprisen for potet lå under målpris og lavere enn året før i første halvdel av avtaleåret, altså andre halvår 2019. Utsikter til gode avlinger og leveringspress fra produsentene bidro til å holde prisene nede på høsten.

4.2 Bedre forhold for veksthusgrønnsaker

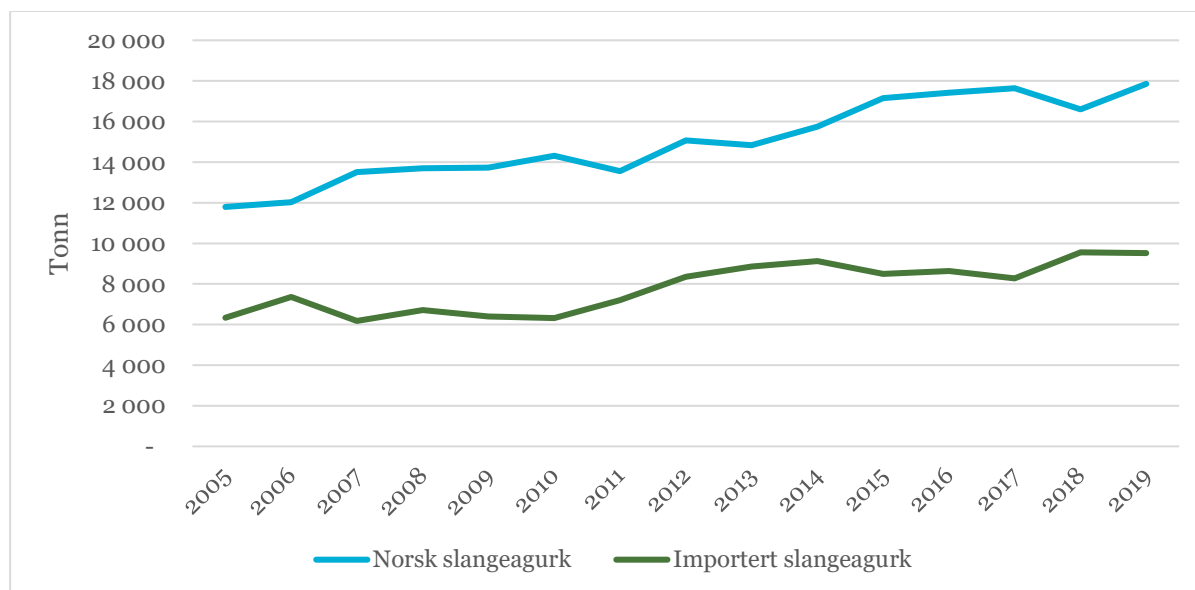
4.2.1 Preferanse for norske kvalitetsagurker også om vinteren

Vinterproduksjonen i Norge starter når det blir tollfritt å importere agurker fra EU i begynnelsen av november. Noen av grossistene har avtalt priser på sine bestillinger av vinterproduserte agurker fra norske gartnere. Produsentprisen for levering av agurker utenom avtale styres i stor grad av pris på importvare. De siste årene har det vært økt etterspørsel etter norsk vinterproduksjon av veksthusgrønnsaker. Produksjonskostnadene er høyere enn om sommeren, men produktene har stabil og god kvalitet, noe markedet setter pris på.

Sesongstart våren 2019 var preget av stor etterspørsel og for små norske tilførsler. Utover sommeren skiftet markedssituasjonen fra uke til uke, og den norske noteringsprisen ble til tider tilpasset lave importpriser til tross for mangel på norske agurker.

Fra begynnelsen av august og til sesongslutt i månedsskiftet oktober-november var etterspørselen etter norske agurker jevnt over større enn produksjonen. Kvaliteten tilsa at norske agurker ble foretrukket av forbrukerne foran importerte. Perioder med varme bidro til mindre produksjon enn planlagt.

På årsbasis var det en omsetningsøkning av agurker på 7 prosent fra 2018. Omsetningen over tid er vist i figur 19, og andelen den norske omsetningen utgjør av total omsetning (norsk og import) er vist i figur 20.

Figur 19: Omsetning av norske agurker og import av agurker, 2005–2019. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSBs utenrikshandelsstatistikk

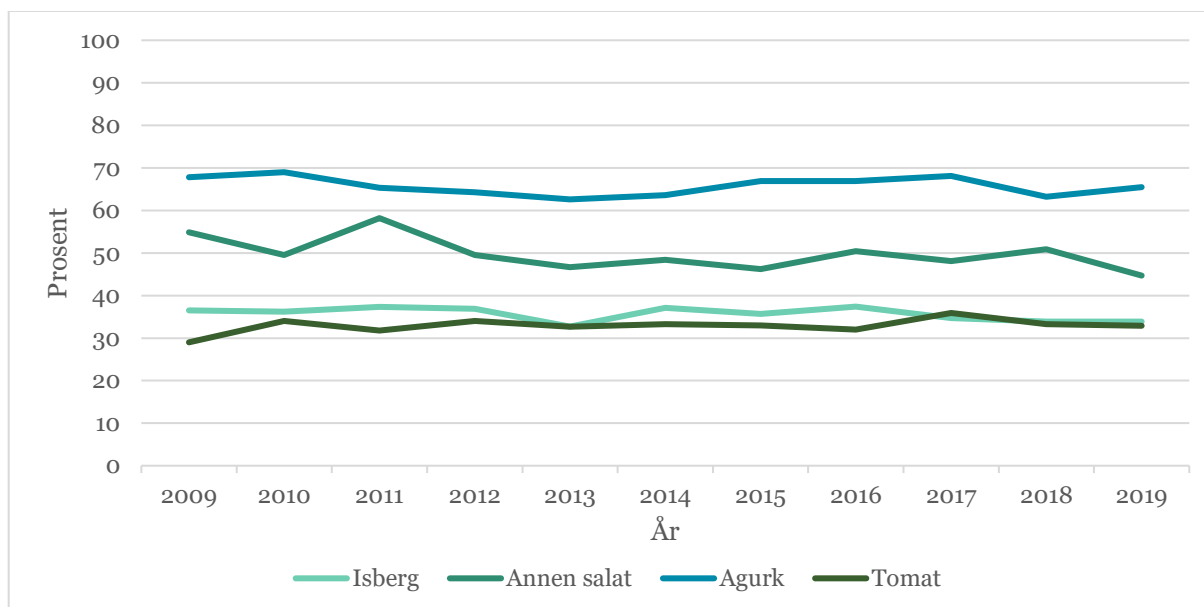
Prisen på norsk agurk varierte med prisen på importerte agurker. Gjennomsnittsprisen til produsent var lavere i første halvdel av avtaleåret 2019-2020 enn i samme periode året før, som var et år med underskudd i markedet for agurker i Norge og Europa. I sum ble målpris oppnådd i første del av avtaleåret 2019-2020. Verdien av norsk agurkproduksjon økte også som følge av den økte produksjonen, tilsvarende over en million flere agurker enn i andre halvår av 2018.

4.2.2 Tomater etterspurt, mangel i utlandet

Da den norske tomatesongen startet våren 2019, dekket ikke den norske produksjonen etterspørselen. Salget var bra og kvaliteten god, men norsk pris havnet på et nivå som tilsvarer importprisen pluss tollsats. Priskonkurransen fra importert tomat varte utover sommeren, og forbruket skiftet mellom ulike varianter som var på kampanje i butikk. Det kunne være et godt salg av runde tomater, et ujevnt salg av klasetomater og et dårlig salg av spesialtomater, på samme tid.

Mot slutten av juli var kvaliteten på norsk produksjon god og med riktig modningsgrad. Det var mangel på tomater i utlandet, så norske produsenter opplevde at det var lett å få solgt norske tomater. Parallelt med at produksjonen av runde tomater gikk gradvis ned om høsten, var det langt større etterspørsel enn tilbud, og prisen økte. Salget av tomater dyrket i drivhus i vintersesongen var stabilt, og til avtalte priser.

Forbruket av runde tomater viste en nedgang på 20 prosent fra 2018, mens forbruket av flere typer spesialtomater (inkl. økologiske) økte med i underkant av 10 prosent. Klasetomater, cherrytomater og cocktailtomater bidro til oppgangen.

Figur 20: Omsetning av norske tomater, agurker og salater, som andel av total omsetning (norsk og import), 2009–2018. Prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSBs utenrikshandelsstatistikk

Isbergssalat: Importert isbergssalat omfatter salat til industri

Annen salat: Hodosalat unntatt isbergssalat, samt bladsalater

Tomater: Alle registrerte norske typer

På tross av en viss uro i markedet var norske **tomater** etterspurt, blant annet på grunn av periodevis mangel i utlandet og små tilførsler i Norge. Gjennomsnittlig oppgjørpris til produsent var høyere enn året før, og produsentene oppnådde målpris. Verdien av den norske tomatproduksjonen økte sammenlignet med året før og tidligere år. Produsert mengde gikk imidlertid ned med mer enn 10 prosent sammenlignet med 2018.

4.3 En våt sommer preget forbruket og produksjonen av grønnsaker

4.3.1 Ikke topp sesong for isbergssalat

Markedet ble relativt raskt dekket med norsk isbergssalat våren 2019. I en periode bidro små salathoder til å skape ubalanse i markedet og et prispress på salat av bedre kvalitet. Salget av isbergssalat ble mindre enn prognosert på forsommeren. Årsakene til den lavere omsetningen kan ha vært at valgmulighetene var mange blant andre salattyper og at forbrukere hadde andre preferanser enn salater i det kjølige været. Det moderate salget vedvarte utover sommeren. Produksjonen var imidlertid ikke større enn at markedet var nokså balansert. På høsten skiftet situasjonen mellom underdekning og markedsdekning frem til midten av oktober, da leveransene stoppet noe opp, og sesongen raskt tok slutt.

Omsetningsnedgangen for isbergssalat fortsatte i 2019, sammenliknet med 2018. I Markedsrapport 2018 (Landbruksdirektoratet, 2019) viste vi hvordan forbruket av salat dreier fra isbergssalat til andre typer salater, herunder bladsalater. Figur 20 viser hvor andelen norsk isbergssalat og andre salater av total omsetning (norsk og import).

Moderat etterspørsel i første halvdel av avtaleåret 2019–2020 gjorde at produsentprisen på **isbergssalat** i gjennomsnitt var lavere enn året før. Produsentene oppnådde ikke målpris.

4.3.2 Økt import av løk etter liten avling i 2018

Kepaløk var en av kulturene som ble hardest rammet av tørke i 2018. Avlingen ble halvert, og overlagret mengde ble dermed betydelig mindre enn normalt. Store størrelser ble utsolgt allerede på etterjulsvinteren i 2019, mens de små var tilgjengelige utover våren. Tollsatsen for løk ble satt ned for å supplere den norske produksjonen.

Ny sesong for bunteløk startet i juli, med flott kvalitet, men ble i enkelte tilfeller liggende lenge i butikk og fremsto derfor som lite attraktiv. Tørket løk kom også senere enn normalt, fordi værforholdene bidro til å forlenge tørketiden. Løken hadde god kvalitet og jevnt salg, men det var vedvarende prispress fra billig importløk. Det var god markedsbalanse utover høsten.

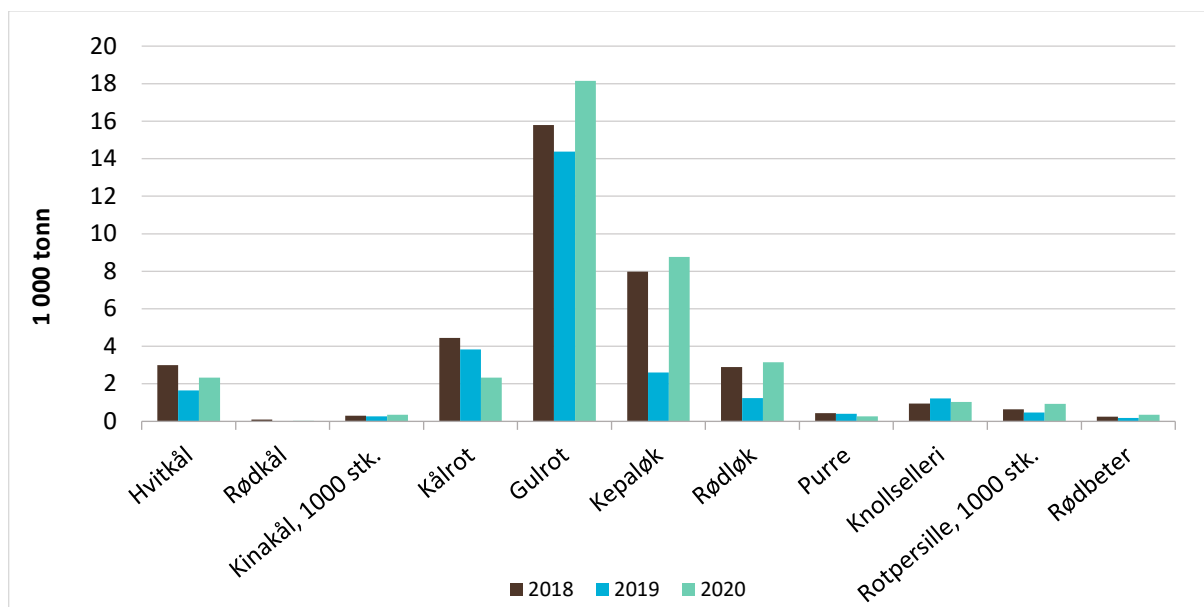
Først i begynnelsen av november var all løk høstet, men man fryktet nedsatt kvalitet på det som ble innhøstet sist. En del løk fikk utvendig svartesopp (svarte flekker) på skallet fra fuktig høstvær. Streng sortering på pakkeriene førte til fin kvalitet i butikk. Lagerbeholdningen ved årsskiftet var omtrent som i 2017. Omsetningen av norsk løk i 2019 var langt lavere enn året før, dvs. en nedgang på 33 prosent, og lite løk på lager ved inngangen til 2019 medførte en betydelig lengre importperiode.

Gjennomsnittsprisen på **løk** til produsent var lavere første halvår 2019–2020 enn i samme periode 2018–2019, som var et år med lav løkproduksjon og dermed høye priser. Avstanden opp til målpris var større enn den har vært de siste årene. Verdien av den norske løkproduksjonen var lavere enn tidligere. Det var et resultat av lavere priser og en omsetningsmengde på nivå med året før. Den viktigste årsaken til at norsk pris ble holdt nede var at europeiske avlingsprognoser forespeilet store avlinger av god kvalitet.

Tilførslene av **vårløk** var jevne, kvaliteten var meget fin. Salget var godt og til tider langt større enn ventet. Sesongen var på alle måter god, med unntak av en periode med soppsykdommer. Det satte større krav til sortering for salg. På årsbasis var omsetningen av norsk vårløk noe større enn året før.

Norsk **purre** kom på markedet midt i juli, omtrent på samme tid som bunteløk. Avlingsnivået var normalt, salget bra, og purren holdt anbefalt størrelse, noe som ikke alltid er tilfellet i første del av sesongen. Små spesialpurrer ble solgt parallelt med ordinær purre. Fra august og utover endret situasjonen seg til et marked i ubalanse, skapt av norske forhold. Varierende kvaliteter, størrelser og priser hos ulike markedsaktører skapte et prispress. Dette førte til at planlagt produksjon gjennom produsentforeningene ble til dels fortrent av produksjon uten leveringsavtaler. Norsk pris lå under importpris mye av høsten. Mye purre var fortsatt ikke høstet i november. Purre kan tåle frost, men trenger varmegrader for å bli høstet. En del avling ble håndhøstet i siste del av november, og det var 35 prosent mindre purre på lager ved årsskiftet 2019–2020 sammenliknet med året før. Omsetningen i 2019 holdt seg på nivå med 2018.

Målprisen på **purre** økte, men oppgjørspisen gikk ned sammenliknet med samme periode året før. Det norske markedet var preget av konkurranse mellom norske purreprodusenter, og førte til at det ikke var mulig å oppnå høyere pris til produsent. Norsk pris lå lenge under importpris.

Figur 21: Lagerbeholdning av grønnsaker per 1. januar 2020. 1 000 tonn hvis ikke annet er nevnt

Kilde: Landbruksdirektoratet

4.3.3 Hvitkål stabil, for lite blomkål og brokkoli

Lagrene med **hodekål** var tomme ved oppstart av ny norsk sesong. Nykålen vokste sakte og fikk god kvalitet i kjølig forsommervær. Etterspørselen var stor, omsetningen god og prisen høy. Med unntak av en periode om sommeren, var omsetningen stabil og kvaliteten god. Den norske produksjonen dekket etterspørselen på tross av insektangrep (kålmøll), som krevde økt arbeidsinnsats og mer rensing før leveranse til butikk. Som normalt var det et stort salg gjennom færikålsesongen. Noen butikker fortsatte med lave priser etter kampanjeperioden. Lagerbeholdningen på landsbasis er godt tilpasset forventet forbruk gjennom vinteren, og kvaliteten er fin. I sum for året gikk salget av konvensjonelt produsert hvitkål ned, mens rødkål økte med nær 30 prosent.

Normalt har produsentprisen på **hvitkål** ligget under målpris, så også i første halvdel av avtaleåret 2019–2020. Prisen var på et lavere nivå enn året før. Verdien av hodekålproduksjonen ble lavere enn i forrige avtaleår. Etter de store tilbudskampanjene på høsten var ikke etterspørselen stor nok til å løfte prisen. Omsetningen gikk imidlertid noe opp.

Det kalde været medførte at den tidlige **blomkålen** hadde veldig fin kvalitet, men produksjonen dekket ikke etterspørselen og prisen var høy. Det ble markedsdekning i begynnelsen av juli, men utover sommeren og høsten var det lengre perioder med knappe tilførsler og varierende kvalitet. På høsten var det dårlig vekst på åkeren og for liten produksjon av blomkål. En del små blomkål, som i utgangspunktet ikke tilfredstilte kvalitetskravene, ble tilbudt forbruker i butikk. Industrien hadde på et tidspunkt for lite blomkål. Det samme gjaldt Europa, og prisene var til dels høye. I sum for året gikk omsetningen av norsk blomkål opp med 10 prosent, men året før gikk den ned med over 25 prosent.

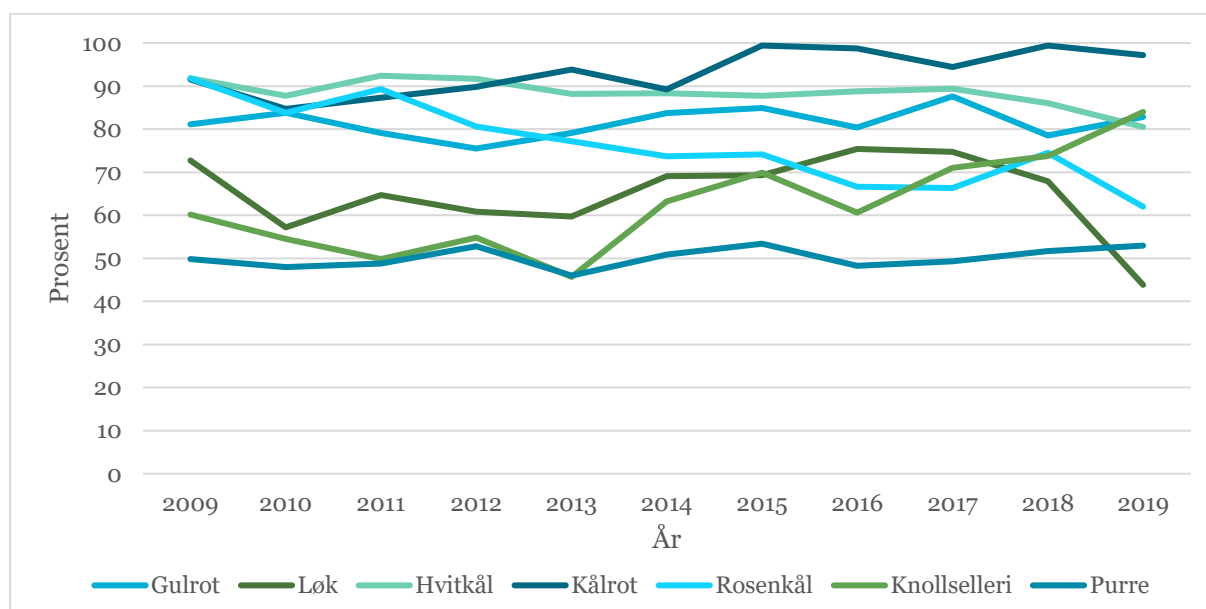
Produsentprisen for **blomkål** lå i gjennomsnitt over målpris, men under det spesielt høye prisnivået blomkål hadde året før. Det ble solgt betydelig mer blomkål sammenliknet med halvåret før, og tilførslene var i knappeste laget i perioder. Periodevis høye priser i Europa bidro positivt til det norske prisnivået.

Både i Norge og i Europa var det lengre perioder med knappe eller altfor små tilførsler av **brokkoli**. Kvaliteten var i perioder veldig fin, men i andre perioder senket man kvalitetskravene for å dekke mer av etterspørselen. I tillegg ble avlingen redusert på grunn av dårlig vær og insektskader. Så lenge det var mangel i utlandet ble prisen holdt oppe. På slutten av sesongen hadde norsk brokkoli liten tilvekst, i likhet med mange andre produkter. Sesongen var slutt i november.

For kalenderåret 2019 var produsentprisen på **brokkoli** på nivå med året før. Omsetningen av norsk brokkoli økte med 8 prosent, i motsetning til en stor nedgang året før. Det var likevel for små tilførsler og importbehov om høsten. En lengre periode med rimelige europeiske priser skapte konkurranse for norsk brokkoli og bidro til å holde norsk prisnivå nede, på tross av for lite norsk brokkoli. Høye europeiske priser tidligere på sommeren kompenserte for dette.

Det var uforutsette kvalitetsutfordringer for **Rosenkål** ved sesongstart i september. De tidligste sortene hadde indre råte, som var umulig å se. Også frostskaider bidro til å begrense tilførslene en periode, og markedet måtte suppleres med import. Utover høsten ble norsk rosenkål av god kvalitet tilbudt markedet i tilstrekkelige mengder, men salget var lenge begrenset. Mye avling sto ute i åkrene til november, og noe ble utsatt for snø. Likevel ble produksjonen tilstrekkelig til å dekke et veldig bra julesalg utover i desember og til nyttår. Mot slutten av sesongen ble det solgt rosenkål av god kvalitet fra Rogaland. Omsetningen av norsk vare i 2019 var mer enn ti prosent lavere enn året før. I 2018 var det imidlertid veldig store avlinger.

I første halvdel av avtaleåret 2019–2020 var produsentprisene på **rosenkål** på nivå med året før. Målprisen var økt, og årets pris lå dermed lavere enn målpris. Omsetningen av rosenkål gikk noe ned, etter en sesong med en del utfordringer, lavere avlinger og importbehov.

Figur 22: Omsetning av lagringsgrønnsaker, som andel av total omsetning (norsk og import), 2009–2018. Prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSBs utenrikshandelsstatistikk

Løk: Løktyper med unntak av vårløk og purre

4.3.4 Stabilt marked for rotvekster, men lite kålrot

Ved årsskiftet 2018-2019 var lagringskvaliteten på **gulrøtter** usikker på grunn av mulige råteskader, men kvaliteten viste seg å være betydelig bedre enn tidligere antatt. Gulrøtter på lager fra året før overlappet ny sesong med fin buntgulrot i juni 2019. Parallelt ble det supplert med importert gulrot. Som normalt var ny buntgulrot tilgjengelig i hele landet i slutten av juni, og pakket kilosvare kom snart etter. Salget var moderat, men stabilt. Det er vanlig at norsk gulrot konkurrerer ut importert gulrot på smak og utseende. Likevel lå det importvare fra Israel i butikkene til langt ut i juli. Utover høsten overgikk omsetningen forventningene. Avlingsprognosen var god, men dårlig vær hindret opptaking og forårsaket råte i tuppen på en del røtter, og noe måtte gi tapt for frost. Utsorteringen var relativt stor i noen partier, men forbrukeren møtte god kvalitet i butikken.

Det var store mengder gulrot på lager ved utgangen av 2019, og det forventes at det er norsk gulrot til å forsyne markedet frem til ny sesong, tatt i betraktning usikker kvalitet og en del utsortering. For året under

ett ble det en salgsoppgang på nær 1 800 tonn, tilsvarende 7 prosent for gulrot. Salget i 2019 var imidlertid mindre enn i 2017.

I sum ble målprisen for **gulrot** tatt ut i første halvdel av avtaleåret 2019–2020 på grunn av god etterspørsel, bra tilgang, jevn kvalitet og et stabilt marked. Igjen oppnådde produsentene gode priser for gulrot.

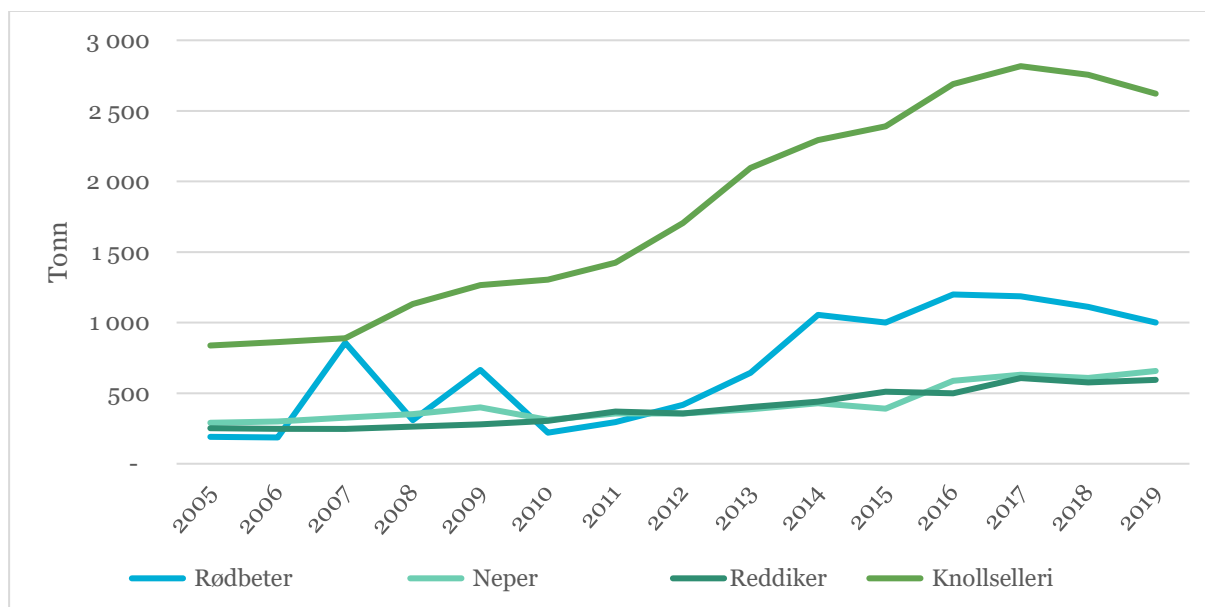
Knollselleri fra 2018-sesongen holdt seg bra på moderne lager, og markedet ble forsynt med norsk knollselleri til ny norsk sesong startet i månedsskiftet juli-august. Etter noen uker med begrensede mengder ble det full markedsdekning. Stabil og stor omsetning av knollselleri og god kvalitet preget markedet, selv om det var en periode om høsten med mindre salg enn planlagt. Det var mindre knollselleri på lager ved årsskiftet 2019–2020 enn året før, noe som var bedre tilpasset behovet. Omsetningen av norsk knollselleri økte med 5 prosent fra 2018 til 2019.

Målprisen på **knollselleri** ble tatt ut i første halvår av 2019–2020. Aktører uten leveringsavtale skapte et prispress i en periode på høsten.

Norsk **kålrot** dekket etterspørselen i løpet av juni. I mellomtiden ble noe overlagret kålrot solgt parallelt. Det hadde i tillegg vært behov for importert kålrot, om den hadde vært tilgjengelig. Salget var stort sett stabilt. Vekstsesongen ble for kort og tilveksten ble for liten i det kalde været. Mange knoller ble for små til å tilfredsstille markedets størrelseskrav. Etter et godt førjulssalg var lagerbeholdningen 40 prosent mindre ved nyttår enn året før, noe som er for lite til å dekke markedet gjennom vintersesongen. Små knoller ble benyttet i matkasser, og minstekravet i dagligvarehandelen ble redusert for å utnytte avlingen. Men blir knollene for små, blir holdbarheten dårlig i butikk. Kålrot som ikke er store nok til å bli solgt i butikk og til serveringsmarkedet, kan brukes av industrien, som lager stappe og staver. På årsbasis gikk forbruket av kålrot noe ned.

Prisen på **kålrot** var noe høyere på årsbasis sammenliknet med samme periode året før. Prispress fra norske kålrotprodusenter uten leveringsavtale og uten fasiliteter for vinterlagring holdt prisen nede utover høsten, noe som ga dårlig lønnsomhet for produsentene.

Noen grossister mener de har merket en økt etterspørsel etter **rotvekster** de siste årene, og som en del av vegetarkostholdet forventer vi å se en økning i denne omsetningen. Vi har derfor sett på omsetningen av norske og importerte produkter i et lengre tidsperspektiv. Knollselleri og rødbeter er de rotvekstene som har hatt størst økning i omsetning i prosent fra 2005 og frem til i dag, med mer enn henholdsvis 200 og 400 prosent. Av dette er mesteparten norskprodusert. Salget av norsk pastinakk har også gått betydelig opp frem til 2019, fra Landbruksdirektoratet begynte å registrere dette produktet i 2013.

Figur 23: Utvikling i omsetning for utvalgte rotvekster (norsk og import). Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSBs utenrikshandelsstatistikk

4.4 Produksjonstopper av frukt utfordrer omsetningen

Avlingene vi referer til under er i henhold til Fruktlagerinspektøren (2019).

4.4.1 De største epleavlingene på mer enn ti år

Den varme sommeren 2018 ga en spesielt rik fruktblomstring på Vestlandet i 2019 og deretter store avlinger i alle sorter. Østlandet hadde noen utfordringer med frost og kulde våren 2019. Dette bidro til en betydelig avlingsnedgang for enkelte produsenter og noe kvalitetsforringelse.

Eplelesongen startet tidlig i september, men markedsdekning var det først senere i samme måned. På et tidspunkt var det mangel på høstekasser, da flere sorter var klare for markedet samtidig. Omsetningen var stort sett god, men stoppet litt opp i oktober.

Epleavlingen i 2019 ble den største på over 10 år, i sum 8 579 tonn epler etter prognosen per 1. november 2019. Økningen i avlingen fra året før var på mer enn 1 100 tonn. Kvaliteten var i all hovedsak meget god, og en relativt stor andel av eplene ble levert til forbrukermarkedet. Resten gikk til produksjon av eplejuice, som har et stort behov for råvare. Bedre tilgang på frukttrær og omlegging av fruktarealer til moderne dyrkingsmetoder har bidratt til større tilgang på frukt og jevnere tilførsler. Moderne lagringsteknologi muliggjør oppbevaring og salg av epler frem til jul eller senere, selv om norsk sesong tradisjonelt avslutter i begynnelsen av desember, når det ikke lenger er toll på epler.

Epleprodusentene oppnådde ikke målpris, for andre år på rad. På tross av et varierende prisbilde i dagligvarehandelen, var produsentprisen relativt stabil. Verdien av den norske epleproduksjonen ble dermed lavere enn hva målprisen skulle tilsi. Verdien av produksjonen er beregnet på grunnlag av omsatte mengder rapportert til Landbruksdirektoratet fra store norske grossister. Avlingene og omsetningen av epler var de største siden 2008.

4.4.2 Plommer på topp, mindre moreller

Pærer viste en nedgang i produksjon og omsetning i 2019 sammenlignet med 2018, men produksjonen var den nest største siden 2010. Selv om høstperioden varte i flere uker i september og oktober var

produksjonen altfor liten til å dekke etterspørselen. Spesielt hovedsorten over flere år, Ingeborg, hadde en betydelig avlingsnedgang. Produksjonen av den norske sorten Celina økte, og den er nå den største sorten. Mindre sol enn ønskelig skapte lavere sukkerinnhold enn normalt i denne sorten. I Europa oppnår Celina en merpris. En slik merpris har vist seg krevende å ta ut i det norske markedet.

Moreller hadde i 2019 en utmerket kvalitet, med store bær og god smak. Avsetningen i markedet var god, men avlingene dekket ikke etterspørselen. Avlingen ble mindre enn gjennomsnittet for de siste årene og nær halvparten av toppåret 2018, i sum 426 tonn. En medvirkende årsak var en kuldeperiode på Østlandet i begynnelsen av mai, som skadet blomstringen i regionen. Da sesongen var over i øst, ble hele landet forsynt med moreller fra Hardanger, og deretter fra Lærdal, som pakket de siste bærene i tredje uke av august.

Produsentprisen på **moreller** økte med 11 prosent, mot en nedgang året før. Avlingen var liten, men av svært god kvalitet.

Plommer har tidligere ikke vært produsert i tilstrekkelige mengder til å dekke etterspørselen, selv om produksjonen har økt de siste årene. Sesongen 2019 ga den største avlingen i senere tid. På tross av at salget var større enn noen gang tidligere var det ikke mulig å få hele produksjonen på 1 959 tonn ut i markedet. I toppukene tidlig i september ble noen partier med plommer liggende for lenge og måtte sorteres ut, mens andre ble levert til spritproduksjon. Anslagsvis 200 tonn kom aldri ut i forbrukermarkedet. Kort holdbarhet på plommer utfordret pakkerienes pakkekapasitet. Erfaringene har tvunget frem en diskusjon om produksjonsplanlegging og prognoser, sortvalg, bedre lagringsmetoder og emballasje med sikte på å tilby markedet plommer i en utvidet sesong.

Plommer hadde priser som for de par siste årene. Store avlinger kan ha dempet muligheten for en prisøkning.

4.5 En kort og intens sesong med mindre bær

4.5.1 Mer jordbær enn året før

Regn i de første jordbærene førte til noe råtedannelse. Full markedsdekning ble det tidlig i juli, men da var det fremdeles importerte bær i noen butikker. Det skapte utfordringer for omsetningen av norske bær enkelte steder. Som normalt gikk leveransene betydelig ned uti august, når frilandsproduksjonen primært er konsentrert om Innlandet og Trøndelag. Frem til ut i september ble moderate mengder bær omsatt fra tunellproduksjon. Det ble omsatt over 25 prosent mer jordbær i 2019 enn i 2018.

Satsing på jordbærproduksjon på 17 dyrkingssteder i Nord-Norge skal bidra til å forsyne det nordnorske markedet. Mange sorter og flere dyrkingsmetoder prøves ut, ifølge Norsk Landbruksrådgiving. Dyrking under dekke har bidratt til betydelig redusert bruk av plantevernmidler.

Prisene på **jordbær** var på nivå med de par siste årene sett under ett, dog med en liten nedgang.

4.5.2 Gråskimmelsopp i bringebær på vei ut i markedet

Sesongstart for norske bringebær var tidlig i juli, men senere enn året før. På tross av at vårfrost gjorde noe skade i Sør-Norge, var potensialet for en stor produksjon til stede på landsbasis. Produksjonstoppen i overgangen til august ble likevel mindre enn spådd. Mange bær fikk små skader fra insekter, vind og vær. Kombinert med rå og fuktige forhold i innhøstingen, førte det til problemer med gråskimmelsopp. Mange partier ble avvist. Det utfordrende været ga lav høstkapasitet, dårlig holdbarhet og lavere salgbare avlinger. Mye bær gikk til innfrysing eller saft. Som normalt, gikk tilførslene ned i takt med at produksjonen på Vestlandet avtok og Innlandet tok over. Bær produsert i tunell var i markedet til september. I 2019 var omsetningen gjennom de store grossistene oppe på et normalt nivå. Omsetningen økte med 45 prosent fra 2018, som var et år med lav omsetning.

For **bringebær** gikk årsprisene opp med ti prosent.

4.6 Produksjon av frukt og grønt til bearbeidingsindustrien

Bearbeidingsindustrien i Norge har kontrakter med produsenter av grønnsaker, bær og poteter. Grønnsaker blir brukt i frosne grønnsaksblandinger, bær blir brukt til syltetøy, frosne bærblandinger og saft, mens poteter på kontrakt blant annet brukes i pommes frites og potetchips. Råvarene som produseres på kontrakt er i stor grad spesialisert til industriformål, og med særlige krav til kvalitet og egenskaper. Råvarene kan derfor i liten grad bli erstattet eller erstatte tilsvarende råvarer til konsum. Epler av samme sorter som til konsum kan bli levert til pressing av saft, men det er også en egen industriproduksjon for epler. Epler blir også bruk i produksjon av konsentrat etter at de er presset, men omfanget av konsentratproduksjon er vesentlig redusert siden årtusenskiftet.

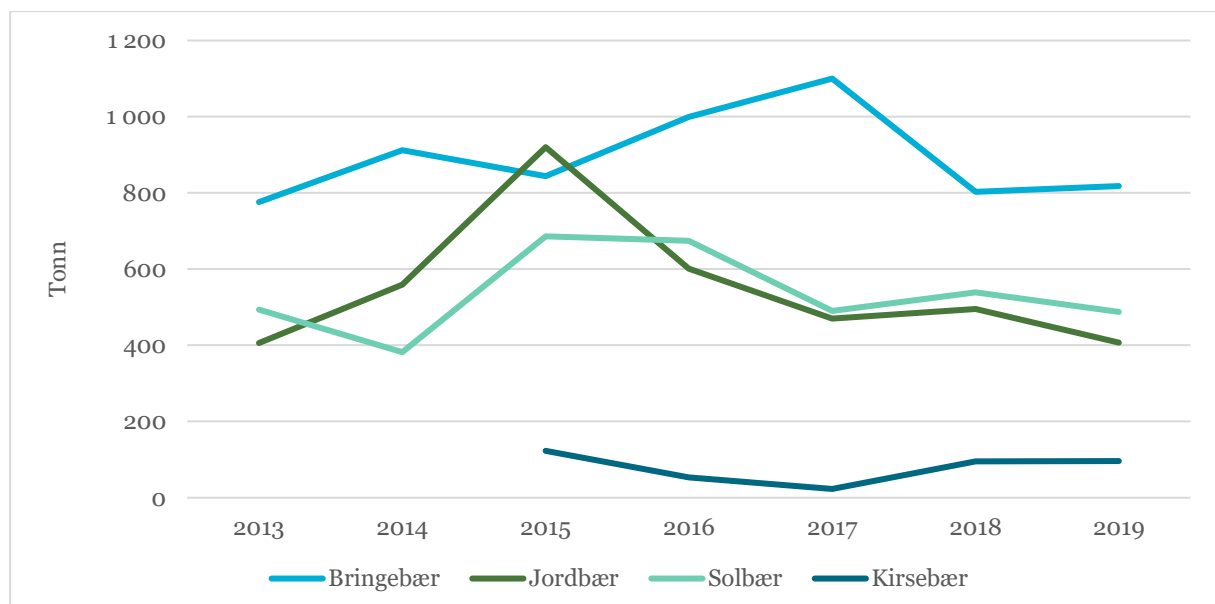
4.6.1 Dårligste år for jordbær siden 2013 og fortsatt økning for kirsebær

I 2019 ble det levert 407 tonn jordbær til industri. Som man kan se av figur 24 er dette det minste kvantumet siden 2013, og 100 tonn lavere enn prognosen. Det varierende været i 2019 ble et problem for jordbærsesongen. Kulde i mai og noen svært varme uker i juli skapte problemer for produksjonen og for innhøstningen. Til tross for redusert volum økte Norskandelen allikevel fra 10 prosent i 2018 til 11 prosent i 2019.

For bringebær ble 2019 nok et krevende år dyrkningsmessig. Bringebær er svært utsatt for frost og en del områder fikk frost i blomstringen. I tillegg ble store deler av bærene modne på samme tid grunnet den varme perioden i juli. Det ble levert 818 tonn til industri, dette er liten økning fra 2018 og 7 tonn mindre enn prognosen. Norskandelen i 2019 var 57 prosent, dette er en økning på 24 prosent sammenlignet med 2018.

2019 ble et svakt år for solbærproduksjon med det minste kvantumet siden 2014. Det ble levert 488 tonn til industrien i 2019, 392 tonn under prognosen. Avlingssvikten forklares også her med frost i blomstringen.

Kirsebær fortsetter en svak økning i levert mengde for 2019, og det ble levert 96 tonn mot 95 tonn i 2018. Det er etablert nye arealer for kirsebær, noe som gir grunnlag for økt produksjon i årene som kommer.

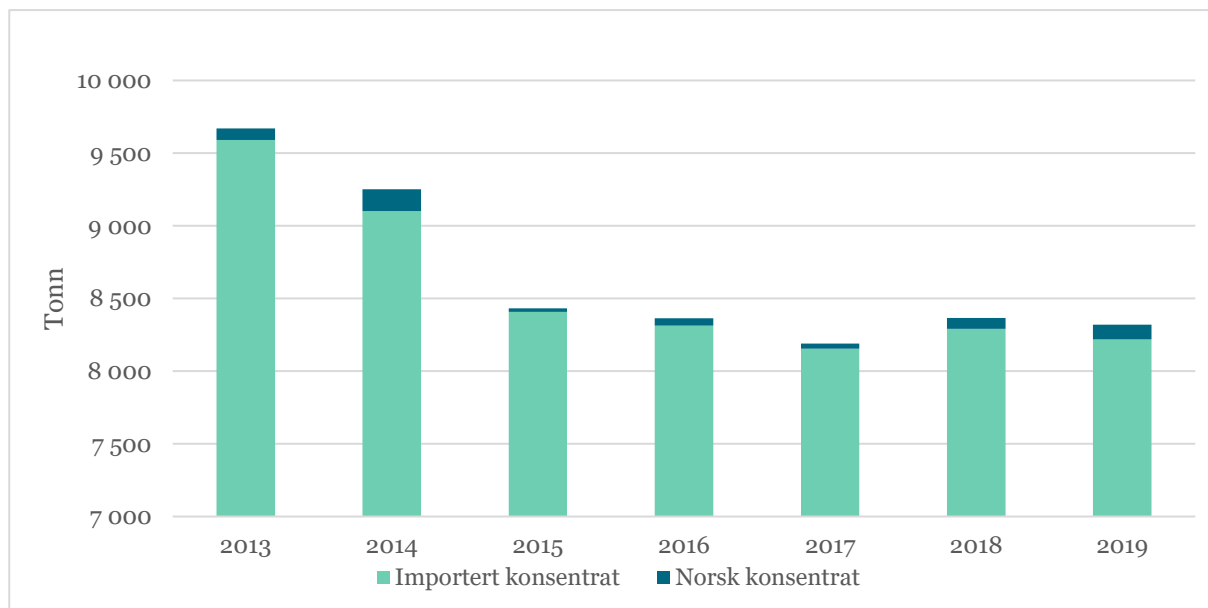
Figur 24: Produksjon av norske bær til industri

Kilde: Landbruksdirektoratet

4.6.2 Økt produksjon av eplekonsentrat

Det blir årlig produsert omkring 13 000 tonn epler i Norge og omtrent halvparten blir presset til saft. 2019 ble et godt år for produksjon av eplekonsentrat, det ble presset rundt 800 tonn epler som gav 100 tonn konsentrat. Dette er en økning på 25 tonn fra 2018 og 65 tonn fra 2017. Grunnen til den økede produksjonen av eplekonsentrat kan være et resultat av planting av nye trær som nå gir frukter. I tillegg ble det levert en del små epler til press, som egentlig skulle selges i konsummarkedet.

Til tross for en større konsentratproduksjon de siste to årene, utgjør norsk eplekonsentrat kun en minimal andel av industriens totale forbruk. I 2019 ble kun 1 prosent av eplekonsentratet produsert av norske epler¹⁵. I 2018 var norskandelen 0,9 prosent og 0,4 prosent 2017. Det er bedre betalt å levere epler til fersk juice, det er derfor en liten andel norske epler som går til konsentratproduksjon.

Figur 25: Norsk og importert eplekonsentrat

Kilde: Landbruksdirektoratet

4.6.3 Vanskelige innhøstningsforhold skaper problemer for grønnsaker og potet

I 2019 ble det, i henhold til Landbruksdirektoratets rapportering av kontrakter på industrigrønnsaker, levert rundt 30 200 tonn grønnsaker på kontrakt til konserveringsindustrien¹⁶. Dette er en økning i rapportert mengde fra 2018 på 22 prosent. Årsaken til dette kan være at det for første gang ble rapportert elektronisk, noe som førte til at to nye produsenter rapportert inn mengder, der rødløk og kepaløk ble rapportert for første gang. I tillegg var det stor økning i levering av erter sammenlignet med 2018. Økningen i kontraktmengde fra 2018 var på rundt 17 prosent. 2019 så lenge ut til å bli et godt år for grønnsaker og potet til industri, til tross for sen planting av enkelte vekster. Det som ble høstet før den regntunge høsten ga stort sett mer enn kontraktene tilsa. Det som høstes sent i sesongen fikk vanskelige forhold grunnet store mengder nedbør. Gulrot, hodekål, kålrot, rødbeter og rødkål fikk de største avvikene, der flere av avlingene ble stående på jorden.

¹⁵ SSB og Landbruksdirektoratet

¹⁶ Landbruksdirektoratets rapportering av kontrakter på industrigrønnsaker

Tabell 21: Avtalt kvantum i tonn av kulturer dyrket på kontrakt til industri

Kultur	2018		2019		Endring avtalt kvantum
	Avtalt kvantum	Oppfylingsgrad	Avtalt kvantum	Oppfylingsgrad	
Agurker	1 830	103 %	1 920	104 %	5 %
Aspargesbønner	1 320	84 %	1 200	109 %	-9 %
Blomkål	2 643	96 %	2 790	95 %	6 %
Erter	3 662	53 %	3 982	104 %	9 %
Gulrot gul skive	702	61 %	640	74 %	-9 %
Gulrot oransj skive	2 840	68 %	3 950	85 %	39 %
Gulrot oransj stor	5 370	87 %	5 840	90 %	9 %
Gulrot rød	75	62 %	0		-100 %
Hodekål	3 054	98 %	3 214	67 %	5 %
Kålrot	740	99 %	1 967	85 %	166 %
Pastinakk	220	69 %	272	124 %	24 %
Persillerot	40	63 %	0		-100 %
Purre	450	100 %	590	100 %	31 %
Rosenkål	1 107	105 %	1 060	92 %	-4 %
Rødbeter	2 359	99 %	2 288	73 %	-3 %
Rødkål	935	96 %	1 036	72 %	11 %
Sellerirot	1 195	108 %	989	100 %	-17 %
Kepaløk			1 260	111 %	100 %
Rødløk			300	155 %	100 %
Totalt	28 542	85 %	33 298	96 %	17 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

Poteter til industri fikk også vanskelige innhøstingsforhold grunnet mye nedbør. Poteter til produksjon av chips, pommes frites og potetstivelse har vært vesentlig lavere en kontraktene tilsier. Tallene fra lagertellingen på potet av 1. november 2019 viser en differanse på 14 prosent sammenlignet med kontrakten for chipsproduksjon. Poteter som benyttes i produksjonen av pommes frites har en differanse på 34 prosent sammenlignet med kontrakt.

4.7 Blomster og planter

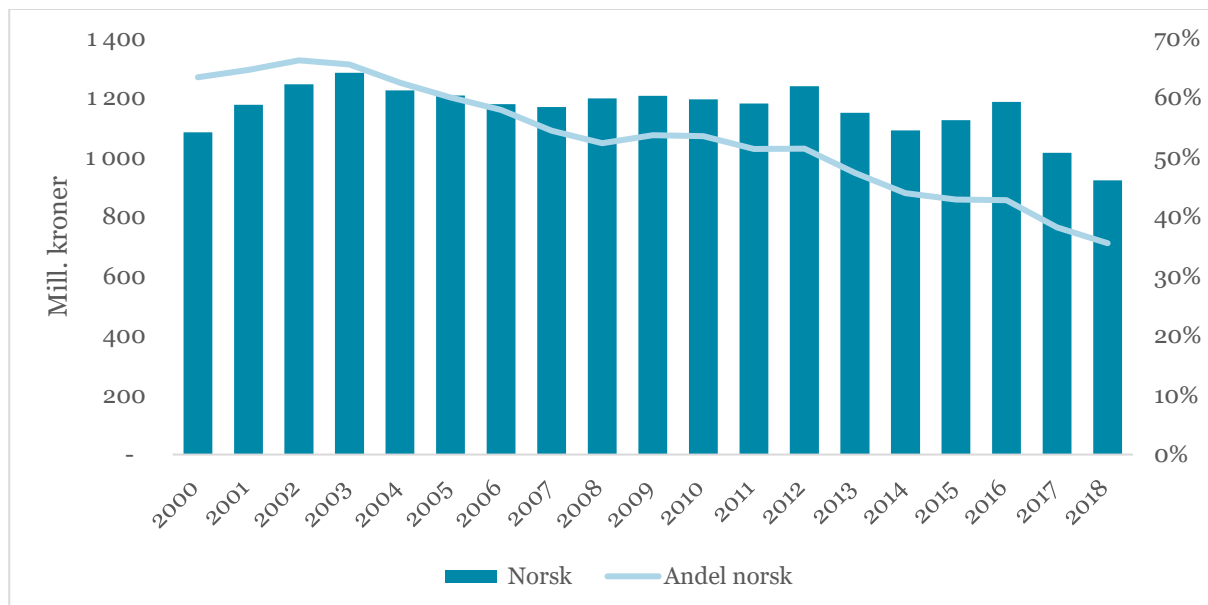
Produksjonen av blomster og planter i Norge foregår for det aller meste i veksthus. Kun en forsvinnende liten andel av blomsterproduksjonen foregår på friland. Det kan imidlertid være sesongvariasjoner som følge av variasjoner i vekstsesongen på tross av veksthus teknologien. Varme og sollys ute kan gi forskjeller i produksjonen.

4.7.1 Årstidsvariasjoner i produksjonen av planter

På grunn av etterspørselen i markedet er det viktig med god produksjonsplanlegging. I adventstiden er det etterspørsel etter bestemte farger og varianter, og til jul og påske likedan. Det blir produsert julestjerner til jul, og når julehøytiden er i gang er det ikke lenger avsetning for det som måtte være igjen.

Det er en variert produksjon i Norge, og eføy og husfred er to av de grønne potteplantene det ble produsert mest av i 2018. Av blomstrende potteplanter er påskelilje, julestjerne og hortensia blant de største produksjonene. Når sommersesongen nærmer seg og hageblomstene skal ut til de tusen hjem produserer norske gartnere blant annet stemorsblomster, margeritter, petunia og lobelia med mer.

Produksjonen av blomster i gartnerier i Norge, målt i verdi, har hatt en reduksjon fra år 2000 og frem til i dag som vist i figur 26. Andelen norsk av total omsetning er nede på 36 prosent i 2018 mens den var på 63 prosent i år 2000.

Figur 26: Norsk produksjon (blomster i gartnerier) målt i verdi og andel norsk av total omsetning

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket (NIBIO) og SSB.

4.7.2 Verdikvoter for import av blomster og planter fra EU

Norge har gitt kvoter i verdi for import av en rekke planter og blomster. Kvotene betegnes som førstemann-til-mølla kvoter og administreres av tollvesenet. Kvotene fordeles fortløpende til importører som fyller retningslinjene på importtidspunktet.

Tabell 22: Oversikt over kvoter, kvotestørrelser og varenummer i tolltariffen

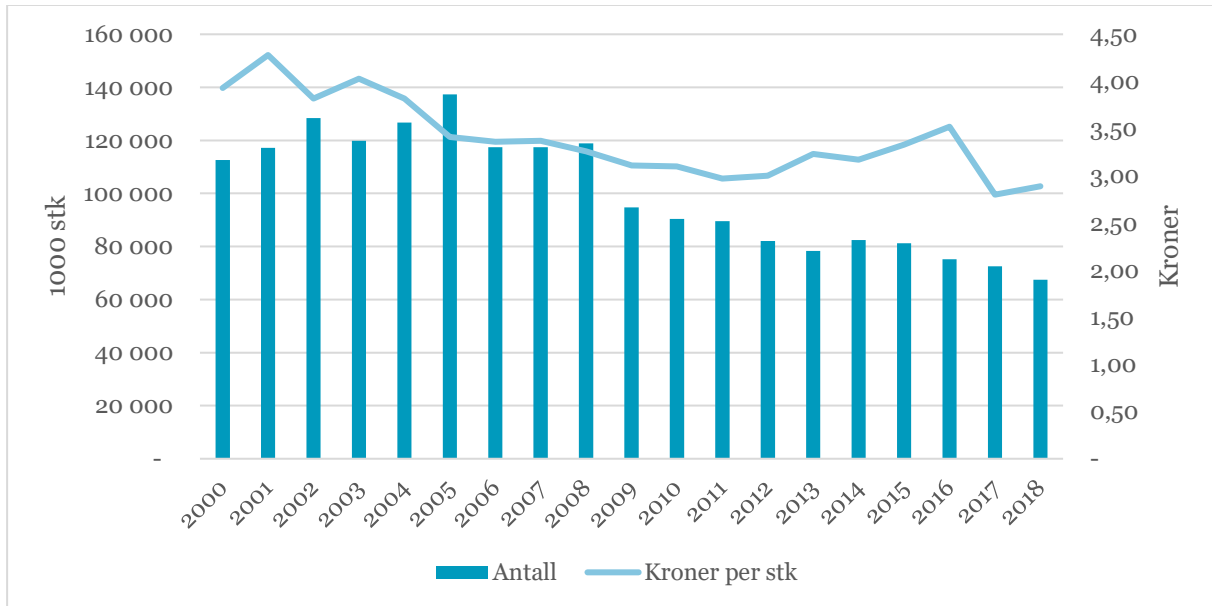
Kvote	Kvotestørrelse	Varenummer	Kommentarer
Blomstrende potteplanter	20 mill. kroner	06.02.9043 06.02.9044	En del planter er unntatt
Grønne potteplanter	7 mill. kroner	06.02.9031	
Gress på rull	4 mill. kroner	06.02.9091	

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tildeling av kvotene skjer hos tollvesenet og automatisk ved fortolling i tollvesenets systemer. Når kvotene er oppbrukt, må det igjen betales ordinær toll ved innførsel.

4.7.3 Reduserte priser på snittblomster

Produksjonen av snittblomster har gått jevnt nedover fra 2005 og frem til i dag. Prisene per stykk er også på vei nedover som vist i figur 27. I perioden 2000–2018 var det 2001 som hadde den høyeste prisen per stykk, da var den oppe i kr 4,28. I 2017 var prisen per stykk på 2,80, noe som er det laveste hittil.

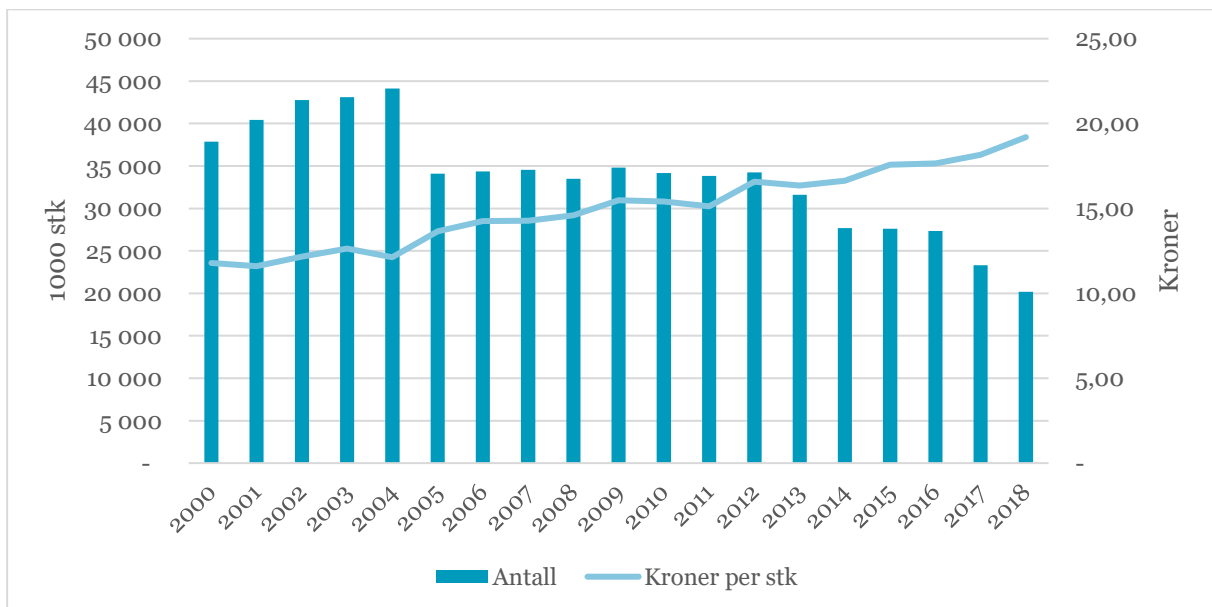

Figur 27: Norsk produksjon og pris på snittblomster

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket (NIBIO)

4.7.4 Lavere produksjon og høyere verdi på blomstrende potteplanter

Fra år 2000 til 2018 har produksjonen av blomstrende potteplanter nesten blitt halvert. I 2004 ble det produsert i overkant av 43 mill. blomstrende potteplanter her i landet, mens det i 2018 ble produsert om lag 20 mill. planter. Samtidig har stykkprisen på plantene økt fra i underkant av kr 12 per stykk i 2000 til omtrent kr 19 per stykk i 2018.

Figur 28: Norsk produksjon og pris på blomstrende potteplanter

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket (NIBIO)

5 Bearbeidede jordbruksvarer – RÅK-varer

Den norske RÅK-industrien er en vesentlig avtager av norskproduserte jordbruksråvarer. Samlet ble det utbetalt 194 mill. kroner i prisnedskrivning (PNS) til 91 170 tonn RÅK-varer i 2019. Dette var relativt likt som i de to foregående år.

Stadig økning i import av RÅK-varer medfører økt konkurranse for RÅK-industrien i Norge. I 2019 ble det importert 563 370 tonn RÅK-varer¹⁷ til en verdi av 13,9 mrd. kroner. Importmengden økte med 6 prosent og verdien med 10 prosent, sammenlignet med 2018. Importøkningen skyldes blant annet økt import av sukkervarer, sjokolade, sjokolademasse, brødvarer, øvrig bakverk, pizza og smaksatt søtmeik. Det var i motsetning en nedgang i importen av smaksatt yoghurt og spise-is.

Samtidig økte eksporten av RÅK-varer. I 2019 ble det eksportert 76 680 tonn RÅK-varer til en verdi av 2,9 mrd. kroner. Eksportmengden økte med 2 prosent og verdien med 13 prosent fra 2018 til 2019. Økningen skyldes blant annet større salg av sukkervarer, sjokolade, øvrig bakverk, pizza, knekkebrød, kaker og spise-is til utlandet.

5.1 RÅK-ordningen skal jevne ut forskjeller i råvarepris

Ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK-ordningen) er forankret i EØS-avtalens protokoll 3. Formålet med RÅK-ordningen er å bidra til at norsk næringsmiddelindustri produserer industrielt bearbeidede jordbruksprodukter basert på norske jordbruksråvarer. For ferdigvarer omfattet av RÅK-ordningen blir forskjellen mellom norske og internasjonale råvarepriser kompensert med tilskudd når tollsatsen alene ikke kompenserer for råvareprisforskjellen. Tilskuddet gis til norske produsenter som bruker norske jordbruksråvarer i produksjon av RÅK-varer. Dette kalles prisnedskrivning (PNS). Ved eksport av RÅK-varer kan det i tillegg gis et tilskudd, som kalles eksportrestitusjon (XR). Dermed kan næringsmiddelindustrien i Norge produsere og omsette industrielt bearbeidede jordbruksvarer basert på norskproduserte jordbruksråvarer, og samtidig være konkurransedyktig.

I dette kapitlet beskriver vi markedssituasjonen for utvalgte RÅK-varer. Dette gjør vi ved å sammenstille informasjon om norsk produksjon, import og eksport av disse varene. Kapittel 5.2 presenterer tilskuddsutbetaling til norsk produksjon av RÅK-varer i perioden 2017-2019. Kapittel 5.3 og 5.4 beskriver utvikling i import og eksport for et utvalg RÅK-varer i samme periode. Utvalget består av de mest sentrale RÅK-varene for RÅK-industrien i Norge. Dette betyr at RÅK-varenummer for «non-food artikler», som for eksempel skinn, hår, dyrefôr og tobakk, er ekskludert fra utvalget. I tillegg ser vi bort fra de varenumrene i tolltariffen hvor det utelukkende klassifiseres RÅK-varer vi ikke produserer i Norge, som for eksempel kaffe, te og soyasaus. Varenumrene som er inkludert i utvalget framkommer i tabell 32. Videre i kapitlet er «utvalg RÅK-varer» betegnet som «RÅK-varer».

5.2 Tilskudd til norsk produksjon av RÅK-varer

På bakgrunn av søknader om tilskudd har Landbruksdirektoratet oversikt over norsk produksjon og råvareforbruk for den delen av RÅK-industrien som søker om tilskudd. Dette innebærer at Landbruksdirektoratets oversikt ikke viser fullstendig norsk produksjon, men søkertallene gir et bilde av utviklingen i produksjonen. Mengden ferdigvarer det er søkt om prisnedskrivning (PNS) og eksportrestitusjon (XR) for, som presenteres i dette kapitlet, gjelder for ferdigvarer det har blitt utbetalt tilskudd til januar til desember 2019. Tallene er sammenstilt med tilsvarende periode i 2017 og 2018.

5.2.1 Stabil norsk produksjon av RÅK-varer

I 2019 ble det utbetalt 194 mill. kroner i prisnedskrivning (PNS) for 91 173 tonn RÅK-varer. Dette var relativt likt som i de to foregående år. I 2017 var utbetalingen høyere som følge av større prisforskjell på

¹⁷ Dette inkluderer ikke varenumre hvor det utelukkende klassifiseres RÅK-varer vi ikke produserer i Norge, som for eksempel kaffe, te og soyasaus.

norske og internasjonale tilskuddsberettigede råvarer, siden dette innebærer høyere tilskuddssatser. Tabell 23 viser utviklingen i utbetalt PNS til mengde ferdigvarer i perioden 2017-2019. Pizza og sjokolade er de største varegruppene i mengde og verdi. Salget av norskprodusert pizza gikk ned med 1 prosent fra 2018 til 2019, mens salget av norskprodusert sjokolade gikk opp med 3 prosent. Spise-is er ikke inkludert i tabellen. Det er kun en liten del av iskremproduksjonen som mottar tilskudd, og derfor er ikke tallene representative for norsk iskremproduksjon.

Tabell 23: Utbetalt prisnedskrivning (PNS) til mengde ferdigvarer i 2017–2019

Varegruppe	Mengde (tonn)				Beløp (1 000 kr)			
	2017	2018	2019	Endring siste år	2017	2018	2019	Endring siste år
Sukkervarer	2 221	2 125	2 175	2 %	1 841	1 796	1 982	10 %
Sjokolade	28 579	28 108	28 970	3 %	39 335	28 201	33 334	18 %
Næringsm. av mel, stivelse eller maltekstrakt	8 853	9 396	9 382	0 %	14 713	15 414	17 368	13 %
Pasta	3 101	3 345	3 596	8 %	3 547	2 865	3 550	24 %
Brød, kaker og annet bakverk	14 024	14 813	14 975	1 %	16 372	13 834	18 591	34 %
Pizza	23 152	22 817	22 687	-1 %	130 527	113 293	105 143	-7 %
Sauser og preparater for tillaging av sauser mm.	3 439	5 453	5 500	1 %	3 921	3 954	4 733	20 %
Supper og buljonger	4 854	4 403	3 887	-12 %	14 049	11 328	8 958	-21 %
Totalt	88 223	90 461	91 173	1 %	224 305	190 686	193 659	2 %

Kilde: Landbruksdirektoratet.

I 2019 ble det utbetalt 37 mill. kroner i eksportrestitusjon (XR) til 9 764 tonn ferdigvarer. Beløpet fordeler seg med 36,4 mill. kroner på eksportrestitusjon og 0,7 mill. kroner på leveranser til spesialmarkeder. Dette var en økning på 20 prosent i utbetalt tilskudd og 10 prosent i omsatt ferdigvare, sammenlignet med året før. Økt eksport av norskprodusert sjokolade og pizza forklarer det meste av økningen. Det har også vært en økning i eksport av kaker, samt sauser og preparater for tillaging av sauser. Tabell 24 viser utviklingen i utbetalt XR til mengde ferdigvarer i perioden 2017–2019.

Tabell 24: Utbetalt eksportrestitusjon (XR) til mengde ferdigvarer i 2017–2019

Varegruppe	Mengde (tonn)				Beløp (1 000 kr)			
	2017	2018	2019	Endring siste år	2017	2018	2019	Endring siste år
Sukkervarer	128	204	181	-11 %	45	37	33	-9 %
Sjokolade	2 721	3 828	4 186	9 %	5 268	8 095	8 589	6 %
Næringsm. av mel, stivelse eller maltekstrakt	277	271	367	36 %	1 302	1 214	1 550	28 %
Pasta	6	7	7	5 %	4	2	4	75 %
Brød, kaker og annet bakverk	1 066	1 303	1 400	8 %	2 667	3 348	3 571	7 %
Pizza	2 646	2 565	2 883	12 %	15 868	15 690	17 777	13 %
Sauser og preparater for tillaging av sauser mm.	308	440	534	21 %	488	2 143	5 280	146 %
Supper og buljonger	155	78	41	-48 %	374	139	54	-61 %
Spise-is	67	143	163	14 %	144	246	279	14 %
Totalt	7 375	8 838	9 764	10 %	26 160	30 914	37 138	20 %

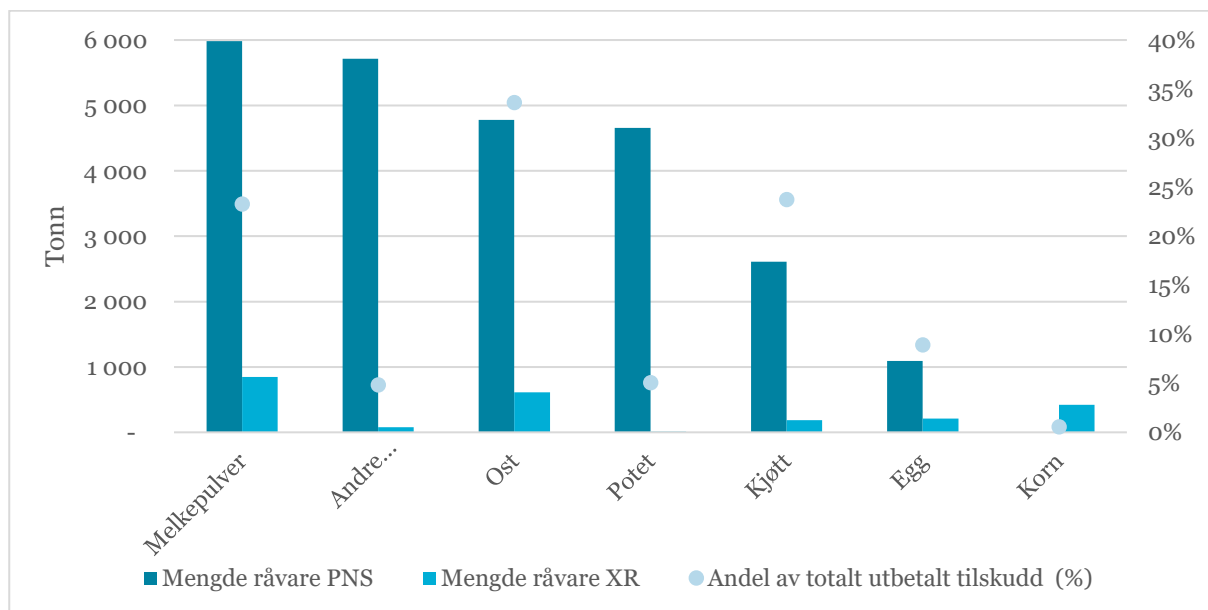
Kilde: Landbruksdirektoratet.

5.2.2 Bruk av norske jordbruksråvarer i RÅK-varer

Den norske RÅK-industrien er en vesentlig avtaker av norskproduserte jordbruksvarer. Meieriråvarer er den innsatsvaren i produksjonen av RÅK-varer som er størst i antall kg. I 2019 ble det utbetalt 119 mill. kroner PNS og 23 mill. kr XR til 16 500 tonn meieriråvarer. Av dette var 6 000 tonn melkepulver og 4 800

tonn ost, og dette gikk primært til produksjon av sjokolade og pizza. En stor andel av kjøttet inngår i produksjon av pizza og deretter sauser. Poteter går i stor grad til produksjon av lomper og lefser. Korn, som kun er berettiget XR, ble brukt i knekkebrød. Egg gikk primært til produksjon av kaker, annet bakverk og andre næringsmidler.

Figur 29 viser mengde norske tilskuddsberettigede råvarer som har inngått i produksjonen av omsatte ferdigvarer det ble utbetalt tilskudd til i 2019. Merk at man ikke kan summere mengdene for PNS og XR for å beregne total mengde råvare, siden mengde PNS er inkludert mengde XR (unntatt korn). Oppdelingen gir likevel et inntrykk av hvor mye råvarer som inngikk i ferdigvarer som ble omsatt i utlandet. Videre viser figuren prosentandelen som hver råvaregruppe utgjør i totalt utbetalt tilskudd, både PNS og XR.

Figur 29: Mengde norske tilskuddsberettigede råvarer brukt i produksjon av RÅK-varer det ble utbetalt tilskudd til i 2019

Kilde: Landbruksdirektoratet

Melkepulver inkluderer helmelkepulver 28%, melkepulver 20% og skummetmelkepulver.

5.3 Økt import av RÅK-varer

I 2019 ble det importert 563 370 tonn RÅK-varer til en verdi av 13,9 mrd. kroner. Mengden økte med 6 prosent og verdien med 10 prosent, sammenlignet med 2018. Dersom vi trekker fra mineralvann og øl var total import 391 400 tonn til en verdi av 11,8 mrd. kroner.

Importøkningen fra 2018 til 2019 skyldes blant annet økning i importen av sukkervarer, sjokolade, sjokolademasse, brødvarer, øvrig bakverk, pizza og smaksatt søtmeik. Det var en nedgang i importen av smaksatt yoghurt og spise-is. Utover dette var det størst import av varegruppene brødvarer, øvrig bakverk, sauser og pastaretter. Importen av andre næringsmidler, som består av tilberedte næringsmidler som eksempelvis kosttilskudd og energidrikkpulver, var også stor.

Tabell 25 og tabell 26 presenterer importstatistikk for utvalget av RÅK-varer. I det følgende ser vi nærmere på importkonkurransen som norskprodusert sjokolade, pizza og spise-is står ovenfor. Dette er varegrupper det er betydelig norsk produksjon av og som avtar store mengder norskproduserte jordbruksråvarer. I tillegg omtaler vi bakervarer, siden slike varer utgjør store og økte andeler i total import. Smaksatt yoghurt og smaksatt søtmeik kommenteres i kapittel 2.2.1 og 2.2.2. Merk at grensehandel ikke er inkludert i importstatistikken.

Tabell 25: Import av utvalgte RÅK-varer i perioden 2017–2019. Tonn

Varegruppe	2017	2018	2019	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	4 605	4 572	3 878	-15 %
Smaksatt søt og syrnet melk	4 944	6 347	6 675	5 %
Osteerstatninger	1 566	1 562	1 545	-1 %
Barnemat og morsmelkerstatning	3 579	3 575	3 522	-1 %
Sukkervarer	23 413	20 151	22 479	12 %
Sjokolade	19 462	17 268	17 689	2 %
Sjokolademasse	4 509	4 687	5 673	21 %
Spise-is	3 006	3 923	2 997	-24 %
Deiger	12 774	13 067	13 497	3 %
Pasta og lignende	27 191	27 847	29 113	5 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	11 027	12 174	13 654	12 %
Knekkebrød	10 780	10 492	11 019	5 %
Kjeks	13 360	13 283	13 176	-1 %
Kake	8 831	8 958	9 434	5 %
Pizza	9 590	10 365	12 572	21 %
Brødvarer	51 310	53 427	57 407	7 %
Øvrig bakverk	29 222	31 154	33 677	8 %
Syltetøy/pulp	1 955	2 519	2 734	9 %
Sauser	32 517	33 190	34 534	4 %
Supper	1 784	1 599	1 413	-12 %
Andre næringsmidler	33 650	34 906	37 882	9 %
Modifisert stivelse	5 274	4 938	4 869	-1 %
Mineralvann	117 688	124 021	131 615	6 %
Øl	40 379	36 846	40 355	10 %
Andre RÅK-varer	49 629	49 441	51 962	5 %
Totalt utvalg, RÅK-varer	522 044	530 540	563 370	6 %
Totalt utvalg, unntatt mineralvann og øl	363 978	369 673	391 400	6 %
Fiskefôr*	284 451	323 671	399 357	23 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001, .9090, og 9093. Dette er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

Tabell 26: Importverdi av utvalgte RÅK-varer i perioden 2017–2019. 1 000 kr

Varegruppe	2017	2018	2019	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	95 086	97 369	102 945	6 %
Smaksatt søt og syrnet melk	144 408	193 238	206 457	7 %
Osteerstatninger	55 823	57 967	57 944	0 %
Barnemat og morsmelkerstatning	152 269	157 806	168 168	7 %
Sukkervarer	1 097 646	1 144 445	1 301 713	14 %
Sjokolade	1 163 246	1 087 651	1 180 357	9 %
Sjokolademasse	131 272	136 074	173 991	28 %
Spise-is	127 333	171 233	132 171	-23 %
Deiger	276 044	287 447	302 267	5 %
Pasta og lignende	414 603	443 252	497 621	12 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	349 127	378 398	436 273	15 %
Knekkebrød	247 968	246 896	281 722	14 %
Kjeks	374 620	375 802	379 811	1 %
Kake	336 657	343 911	368 617	7 %
Pizza	282 655	314 963	401 016	27 %
Brødvarer	858 407	905 540	1 008 926	11 %
Øvrig bakverk	817 669	893 392	1 005 038	12 %
Syltetøy/pulp	60 753	74 113	82 599	11 %
Sauser	930 643	970 447	1 020 685	5 %
Supper	65 356	64 346	55 597	-14 %
Andre næringsmidler	1 350 523	1 393 174	1 554 725	12 %
Modifisert stivelse	41 580	40 913	42 574	4 %
Mineralvann	1 322 028	1 449 720	1 631 157	13 %
Øl	385 966	376 233	443 998	18 %
Andre RÅK-varer	979 782	993 650	1 057 168	6 %
Total utvalg, RÅK-varer	12 061 492	12 606 007	13 893 578	10 %
Total utvalg, unntatt mineralvann og øl	10 353 499	10 780 054	11 818 423	10 %
Fiskefôr*	2 035 810	2 431 835	3 170 407	30 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001, .9090, og 9093. Dette er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

5.3.1 Stabil importandel i sjokolademarkedet

Importmengden og -verdien av sjokolade økte fra 2018 til 2019. Nesten 60 prosent av importmengden er sukkervarer med kakaoinnhold, samt sjokoladebiter som for eksempel konfekt og smågodt. Importen er jevnt fordelt mellom de ulike aktørene, og over halvparten av mengden kom fra Sverige og Litauen.

Norsk produksjon av sjokolade, som mottok prisnedskrivning (PNS) gjennom RÅK-ordningen, økte også fra 2018 til 2019. Melkepulver er en viktig innsatsfaktor i produksjon av sjokoladen, og norsk sjokoladeproduksjon er dermed en stor avtaker av norsk melk. Total omsatt mengde sjokolade i Norge er estimert til 38 000 tonn i 2019, en økning fra 2018¹⁸. Litt under halvparten av sjokoladen solgt i Norge er importert, og importandelen har vært stabil i perioden 2017 til 2019.

Markedsandelen til norsk produksjon varierer mellom de ulike sjokoladeproduktene. I 2019 utgjorde norsk produksjon 33 prosent av segmentet sjokoladeplater med fyll, mens norsk produksjon utgjorde hele 79

¹⁸ Totalmarked eller total omsatt mengde er sum av norskprodusert sjokolade og importert sjokolade omsatt i Norge, minus eksport av sjokolade. Norskprodusert sjokolade er definert som mengde sjokolade som har mottatt prisnedskrivning (PNS) gjennom RÅK-ordningen. Sjokolademasse og andre næringsmidler med kakaoinnhold er ikke inkludert i beregningen.

prosent av segmentet sjokoladeplater uten fyll. Diverse sukkervarer med innhold av kakao var det største segmentet i det norske sjokolademarkedet i 2019, der norsk produksjon stod for 44 prosent av markedet.

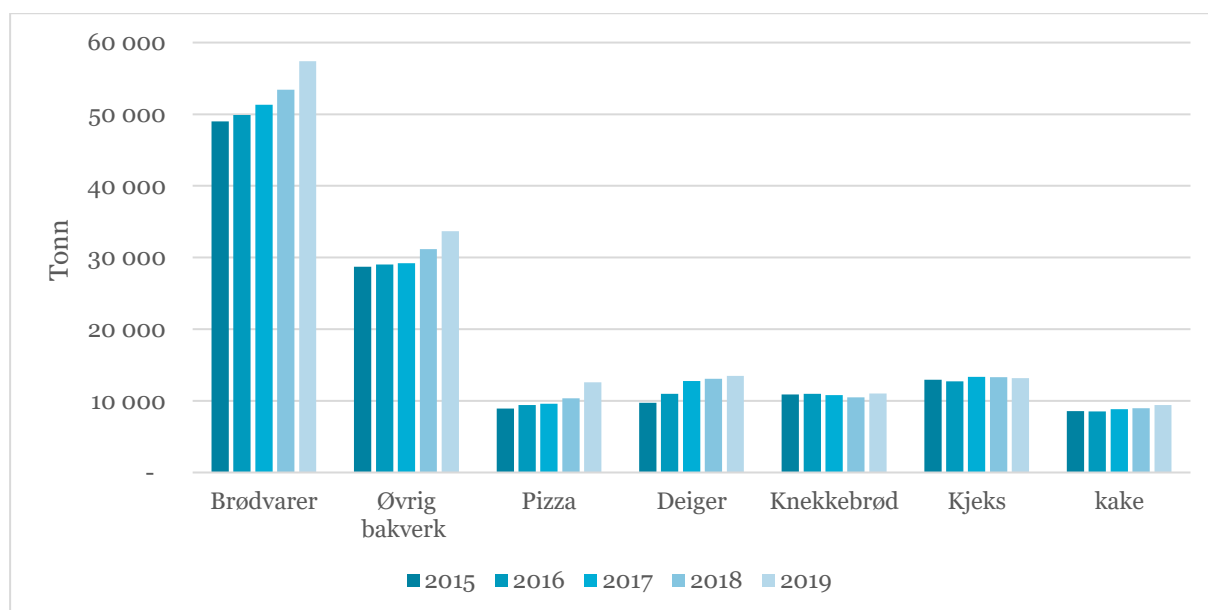
Sjokolademasse var en av varegruppene som hadde størst økning i importvolum og -verdi fra 2018 til 2019. To aktører stod for over halvparten av importmengden, og 85 prosent av importen kom fra Sverige og Belgia. Sjokolademasse brukes som halvfabrikata i norsk næringsmiddelindustri, og en økning i importen av innsatsvarer til industrien kan tyde på en høyere norsk produksjon av sjokoladevarer i 2019 enn i 2018.

Grensehandel er ikke inkludert i importstatistikken. Sjokolade er en varegruppe det handles mye av på dagsturer til blant annet Sverige, og det er mulig at denne handelen har økt som følge av høyere sukkeravgift i Norge. Dette medfører at importstatistikken og beregnet importandel kan være noe underestimert.

5.3.2 Fortsatt økt import av bakervarer

Importmengden av bakervarer økte fra 2018 til 2019. De ulike varegruppene som er inkludert i betegnelsen bakervarer fremgår av figur 30. Figuren gir en oversikt over importutviklingen de siste fem årene, og som vi kan se importeres det særlig mye av brødvarer og øvrig bakverk.

Brødvarer inkluderer blant annet brød, halvsteke rundstykker og baguetter som inneholder store mengder mel, og dette er varer som også produseres i Norge. I RÅK-ordningen utbetales det ikke prisnedskrivning til korn og kornprodukter i ferdigvarer. Vi har derfor ikke oversikt over total norsk produksjon av slike varer. Melet som brukes i produksjon av bakervarer i Norge er i hovedsak en blanding av norsk og importert korn. Norskandelen i melet varierer med de norske kornavlingene, jf. kapittel 1. Kaker, kjeks og øvrig bakverk er andre bakervarer som det importeres mye av. Slike varer inneholder ofte egg og meieriprodukter, som er i konkurranse med norske råvarer.

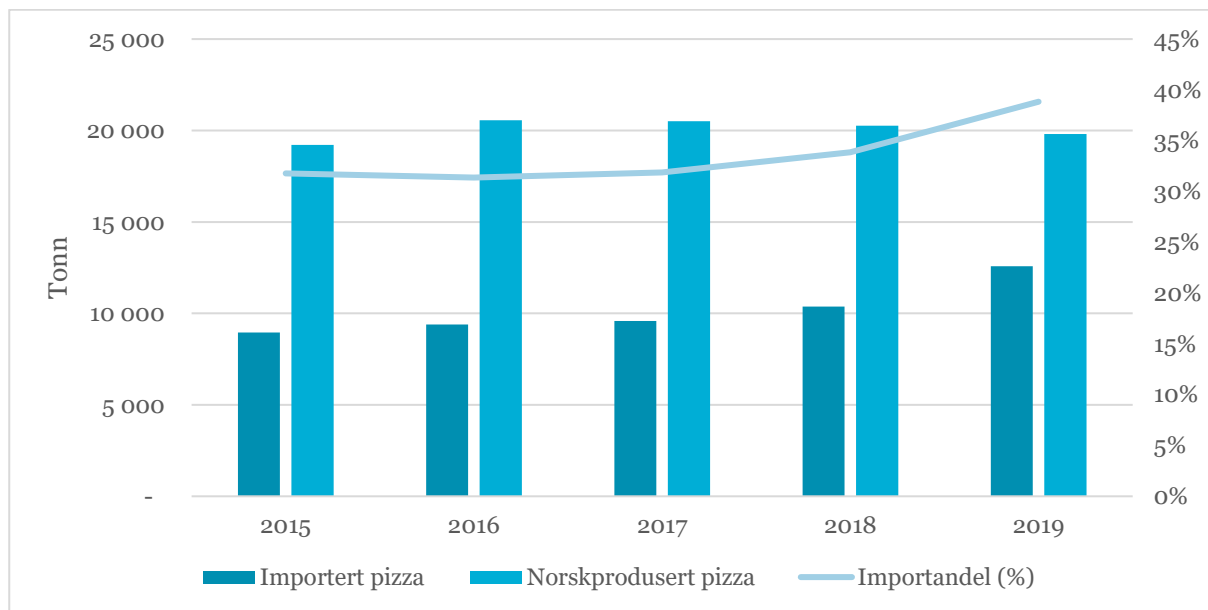
Figur 30: Utvikling i importmengde av bakervarer i perioden 2015–2019. Tonn.

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

Stadig økende import av pizza

Importen av pizza økte for åttende året på rad. I 2019 importerte vi 12 570 tonn pizza til en verdi av 401 mill. kroner. Det er en økning på 21 prosent i mengde og 27 prosent i verdi siden 2018. Økningen skyldes i all hovedsak at det har kommet en ny aktør i markedet, som har etablert seg som den nest største importøren i 2019.

Figur 31 viser utviklingen i salg av norskprodusert og importert pizza i det norske markedet i perioden 2015 til 2019¹⁹. Med pizza menes i hovedsak frossen og langtidsholdbar pizza. Norsk produksjon av pizza, som har mottatt prisnedskrivning (PNS) gjennom RÅK-ordningen, var på et tilnærmet likt nivå i 2018 og 2019. Det produseres både pizza med kjøtt og vegetarpizza i Norge, og pizza med kjøtt er den største av disse produksjonene. Det importeres også mest pizza med kjøtt, og den store økningen i importmengden skyldes en særlig stor økning i importmengden av slik pizza. Norskprodusert pizza med kjøtt taper dermed markedsandeler mot tilsvarende importert pizza. Importvolumet av vegetarpizza økte også fra 2018 til 2019. Samtidig økte norsk produksjon av vegetarpizza, men importvolumet er imidlertid større enn norsk produksjon. Totalmarkedet for vegetarpizza har dermed økt, og norskandelen er tilnærmet lik i 2018 og 2019.

Figur 31: Utvikling i norsk produksjon og import av pizza solgt i Norge. Tonn og prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSBs utenrikshandelsstatistikk

5.3.3 Mindre import av spise-is

Det var en nedgang i importmengde og -verdi av spise-is fra 2018 til 2019. Dette kan trolig forklares med at fjorårets sommer ikke var like varm og lang som i 2018. Salget av norskprodusert spise-is ble også redusert ifølge Iskremforeningen, men i mindre grad enn importen. Dersom man sammenligner 2017 og 2019, som bar preg av mer «normale» somre, har total omsetning av spise-is økt. Økningen skyldes høyere salg av norskprodusert spise-is, mens importmengden var omtrent lik i begge år. Importen av spise-is er konsentrert på få importører, og de tre største aktørene stod for nær 70 prosent av total importmengde i 2019.

5.4 Økt eksport av RÅK-varer

I 2019 ble det eksportert 76 680 tonn RÅK-varer til en verdi av 2,9 mrd. kroner. Eksportmengden økte med 2 prosent og verdien med 13 prosent, sammenlignet med 2018. Dersom vi trekker fra mineralvann og øl, var total eksport 35 130 tonn til en verdi av 2,7 mrd. kroner.

Eksportøkningen skyldes hovedsakelig høyere salg av sjokolade, øvrig bakverk, pizza og knekkebrød til utlandet. Det var også en positiv eksportutvikling for sukkervarer, spise-is og kaker, selv om disse

¹⁹ Totalmarked eller total omsatt mengde er sum av norskprodusert pizza og importert pizza omsatt i Norge, minus eksport av pizza. Norskprodusert pizza er definert som mengde pizza som har mottatt prisnedskrivning (PNS) gjennom RÅK-ordningen.

varegruppene utgjør beskjedne andeler av total eksportmengde. Eksporten av andre næringsmidler, som består av tilberedte næringsmidler som kosttilskudd og pulver til energidrikker, økte fra 2018 til 2019.

Tabell 27 og tabell 28 presenterer eksportstatistikk for utvalget av RÅK-varer. I det følgende kommenteres eksportutviklingen for sjokolade, øvrig bakverk, pizza, knekkebrød og kaker.

Tabell 27: Eksport av utvalgte RÅK-varer i perioden 2017–2019. Tonn

Varegruppe	2017	2018	2019	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	12	4	0	-89 %
Smaksatt søt og syrnet melk	12	15	2	-87 %
Osteerstatninger	19	5	1	-73 %
Barnemat og morsmelkerstatning	28	26	23	-9 %
Sukkervarer	816	810	893	10 %
Sjokolade	4 009	5 079	5 732	13 %
Sjokolademasse	647	763	769	1 %
Spise-is	139	178	273	54 %
Deiger	14	15	36	133 %
Pasta og lignende	58	39	49	26 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	180	171	148	-13 %
Knekkebrød	2 092	2 371	2 809	19 %
Kjeks	207	215	220	2 %
Kake	412	362	597	65 %
Pizza	2 801	2 807	3 009	7 %
Brøddvarer	1 208	1 255	1 081	-14 %
Øvrig bakverk	4 135	2 779	4 264	53 %
Syltetøy/pulp	106	85	117	38 %
Sauser	775	1 106	1 183	7 %
Supper	1 066	926	753	-19 %
Andre næringsmidler	11 357	10 242	10 789	5 %
Modifisert stivelse	103	15	8	-51 %
Mineralvann	25 426	38 232	37 365	-2 %
Øl	3 192	5 282	4 184	-21 %
Andre RÅK-varer	1 993	2 185	2 375	9 %
Total utvalg, RÅK-varer	60 806	75 252	76 679	2 %
Total utvalg, unntatt mineralvann og øl	32 189	31 737	35 130	11 %
Fiskefôr*	823	612	2 754	>200 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk.

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001, .9090, og 9093. Dette er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

Tabell 28: Eksportverdi av utvalgte RÅK-varer i perioden 2017–2019. 1 000 kr

Varegruppe	2017	2018	2019	Endring siste år
Smaksatt yoghurt	423	167	11	-94 %
Smaksatt søt og syrnet melk	315	356	70	-80 %
Osteerstatninger	331	213	67	-69 %
Barnemat og morsmelkerstatning	2 093	3 147	3 065	-3 %
Sukkervarer	40 490	54 094	55 566	3 %
Sjokolade	231 616	300 766	325 276	8 %
Sjokolademasse	20 735	22 833	23 151	1 %
Spise-is	2 494	6 039	9 076	50 %
Deiger	388	477	1 049	120 %
Pasta og lignende	6 926	5 171	7 635	48 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	4 539	3 908	2 885	-26 %
Knekkebrød	134 539	167 963	204 480	22 %
Kjeks	6 036	7 835	7 727	-1 %
Kake	15 742	14 531	23 625	63 %
Pizza	62 230	65 256	71 936	10 %
Brødvare	20 316	19 758	17 494	-11 %
Øvrig bakverk	107 570	88 541	130 022	47 %
Syltetøy/pulp	2 043	1 621	1 497	-8 %
Sauser	32 329	55 221	63 524	15 %
Supper	69 728	62 895	52 864	-16 %
Andre næringsmidler	1 319 028	1 432 918	1 597 145	11 %
Modifisert stivelse	956	315	380	21 %
Mineralvann	88 838	121 421	155 324	28 %
Øl	53 281	73 075	81 060	11 %
Andre RÅK-varer	58 238	71 352	75 908	6 %
Totalt utvalg RÅK-varer	2 281 225	2 586 952	2 910 836	13 %
Totalt utvalg RÅK-varer, unntatt mineralvann og øl	2 139 106	2 392 455	2 674 453	12 %
Fiskefôr*	64 020	47 251	16 668	-65 %

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

* Fiskefôr består av følgende varenummer i tolltariffen: 21.06.1001, .9090, og 9093. Dette er ikke inkludert i utvalget av RÅK-varer i rapporten.

5.4.1 Stor økning i eksport av sjokolade

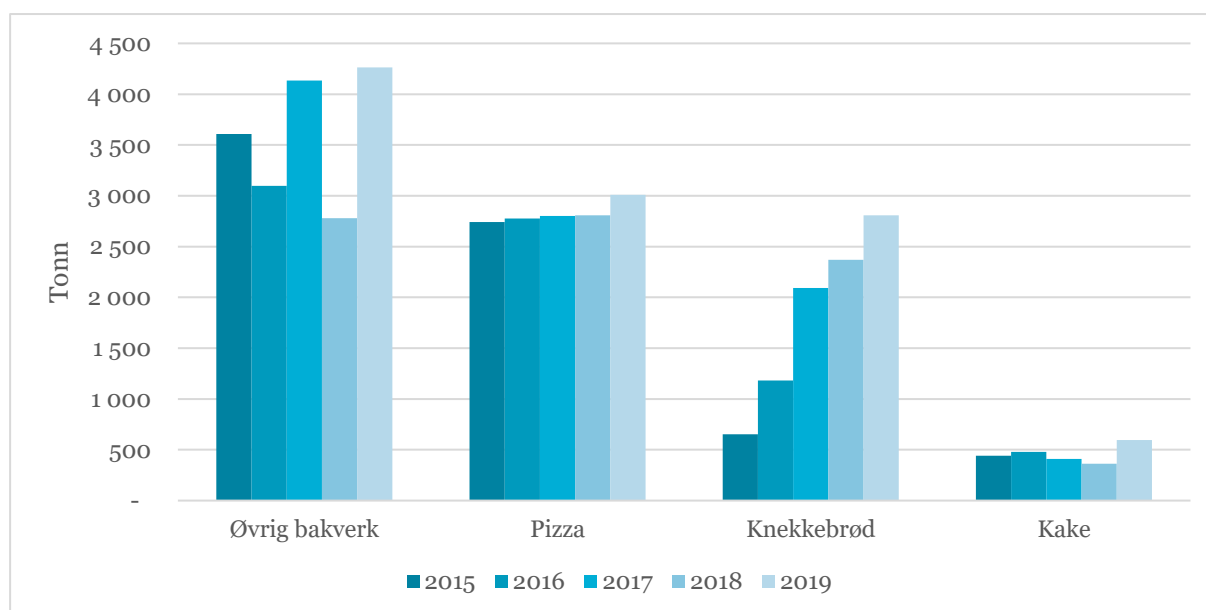
Det har vært en årlig økning i eksportmengden og -verdien av sjokolade siden 2017. Eksporten består i stor grad av sjokoladeplater uten fyll, men også sukkervarer med kakaoinnhold. Et eksempel på sistnevnte er sjokoladebiter i poser. Økt eksport av sjokolade, som mottar eksportrestitusjon (XR) gjennom RÅK-ordningen, har ført til økt bruk av norskproduserte jordbruksråvarer. Dette gjelder særlig melkepulver, som er en viktig innsatsfaktor i sjokoladen. Nær all eksporten er konsentrert på fire aktører, og halvparten av eksporten går til Sverige

Eksporten av sjokolademasse har vært relativt stabil i årene 2017-2019, mens gjennomsnittlig eksport de tre foregående årene var nær 350 tonn høyere. Dette tyder på at mindre sjokolademasse blir tilvirket i Norge, kanskje til fordel for ferdigvarer.

5.4.2 Økt eksport av bakervarer

Det har vært en økning i eksporten av øvrig bakverk, pizza, knekkebrød og kaker fra 2018 til 2019. Figur 32 viser utviklingen i eksportmengden for disse varegruppene de fem siste årene. Økt eksport av pizza,

knekkebrød og kaker, som mottar eksportrestitusjon (XR) gjennom tilskuddsordningen, har medført økt bruk av norskproduserte jordbruksråvarer som ost, kjøtt, korn og egg.

Figur 32: Utvikling i eksportvolum av øvrig bakverk, pizza, knekkebrød og kaker i perioden 2015–2019. Tonn

Kilde: SSBs utenrikshandelsstatistikk

Pizzaeksporten økte med 7 prosent fra 2018. Det ble eksportert 3 000 tonn pizza i 2019, 200 tonn mer enn i 2018. Verdien av eksporten økte samtidig med 10 prosent, og dette skyldes at det eksporteres mest pizza med kjøtt som har en høyere enhetsverdi enn pizza uten kjøtt. De to største aktørene stod for 96 prosent av eksporten.

Øvrig bakverk har også hatt en stor økning i 2019, og er tilbake på nivå som i 2017. Dette skyldes i all hovedsak økt eksport på varenummer 19.05.9098, et samlevarenummer som inneholder mange ulike typer ferdigvarer.

Det har vært en årlig økning i eksportmengde og -verdi av knekkebrød i perioden 2015 til 2019. Det var tre foretak som representerte nær all eksport i 2019, og alle disse økte sin eksport fra året før. Halvparten av eksporten går til USA, og 40 prosent av eksporten går til Danmark, Frankrike, Italia og Sverige.

Eksporten av kaker økte både i mengde og verdi fra 2018 til 2019. I 2017 og 2018 var Italia det største markedet for kaker fra Norge, men fra 2018 til 2019 økte eksporten til USA med 126 tonn fra et nivå nær null. USA ble dermed det største eksportmarkedet. De tre største eksportørene av kaker stod bak nesten all eksport i 2019.

6 Skog

Norsk skognæring er en viktig verdiskaper i landbruket. I 2019 ble det avvirket totalt 11,18 mill. kubikkmeter til en bruttov verdi av 4,8 mrd. kroner. Volumet var det høyeste noensinne. Det er potensiale for å øke avvirkningen siden tilveksten i skogen er høyere enn avvirkningen.

I 2019 eksporterte skogbruket og skogindustrien tømmer og trebaserte varer til en samlet verdi av litt over 14,04 mrd. kroner. Selv om papirvarer og papirmasse fremdeles betyr mest, har eksport av tømmer, trelast og andre trevarer fått økt betydning de siste årene. Trenden for de siste årene er økende eksport av massevirke og sagtømmer av gran og furu til utenlandsk industri.

Skog sto for et nettoopptak av CO₂ tilsvarende 54 prosent av utslippene fra andre sektorer i Norge. En ser et stort klimapotensiale gjennom å øke skogproduksjonen.

6.1 Norsk skognæring

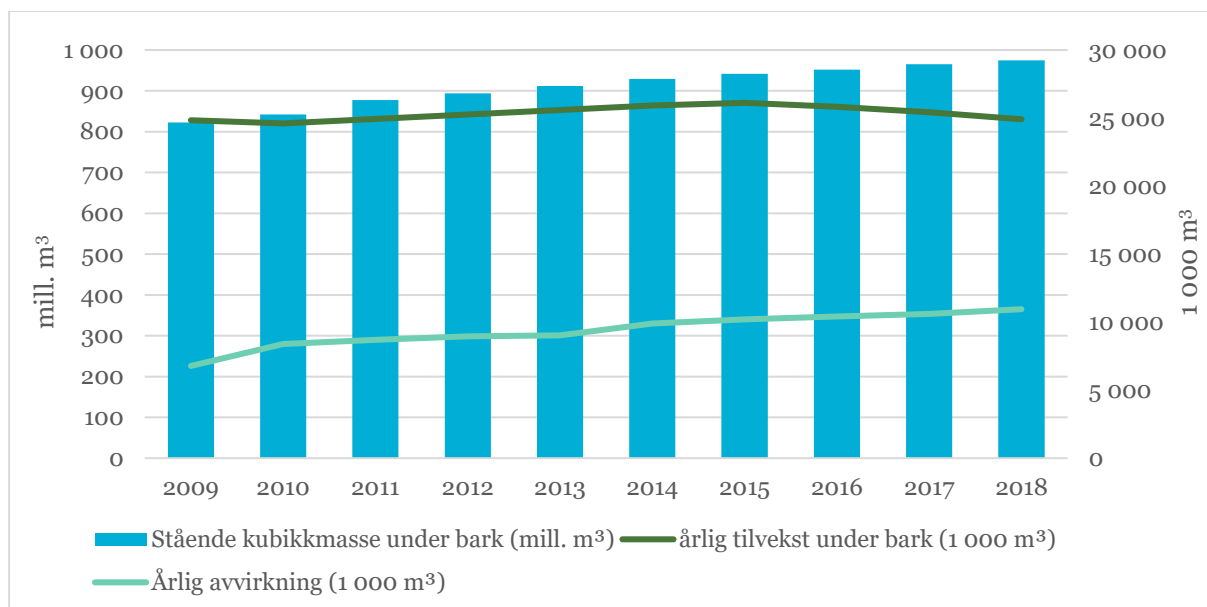
Norsk skognæring representerer viktig verdiskaping. Den gir arbeidsplasser og eksportinntekter som har betydning for bosetting, sysselsetting og næringsutvikling i store deler av landet.

Men skogen har etter hvert fått stadig større betydning også på andre områder. Biologisk mangfold, landskapet, friluftslivet og kulturverdiene er viktige verdier for samfunnet, men lar seg ikke kronefeste. Skogens evne til å binde karbon har fått en sentral rolle i klimapolitikken. I tillegg kan skogens funksjon som vern mot ras og flom vise seg å få stadig større betydning for samfunnet. På den ene siden begrenser mange av disse hensynene skogbrukets muligheter til å utføre kjerneoppgaven sin, som er å produsere biomasse. På den andre siden ligger det muligheter her når skogens og skogbrukets oppgaver utvides.

6.2 Skogressursene i Norge

I perioden 2009–2018 var den årlig gjennomsnittlige tilveksten på 25 mill. kubikkmeter i norske skoger. Avvirkningen var gjennomsnittlig 9,5 mill. kubikkmeter per år. Dette førte til en nettoøkning i stående volum på 15,5 mill. kubikkmeter per år. Siden 1950 har avvirkningen vært vesentlig lavere enn den årlige tilveksten. Det har ført til en kontinuerlig økning av stående volum. Figur 33 viser utvikling av årlig tilvekst, volum og avvirkning for perioden 2009–2018. Etter en moderat økning i tilveksten fram til 2015 avtok økningen og stabiliserte seg på rundt 25 mill. kubikkmeter per år. Den aktive skogforyngelsen med planting etter hogst, og planting av gran på nye arealer i kyststrøkene som fant sted etter andre verdenskrig og frem til om lag 1990, bidro til mye ungsog i god vekst. Avvirkningsnivået har ikke økt over samme periode, selv om tilvekst og stående volum er mer enn fordoblet. Tilveksten påvirkes av blant annet værforholdene det enkelte år og skogens alderssammensetning.

Dette gir mulighet for å kunne øke avvirkningen fra dagens nivå på ca. 11 mill. kubikkmeter til 15–17 millioner kubikkmeter per år, uten å nå opp til tilvekst.

Figur 33: Utvikling av tilvekst, volum og avvirkning

Kilde: SSB tabell 06289.

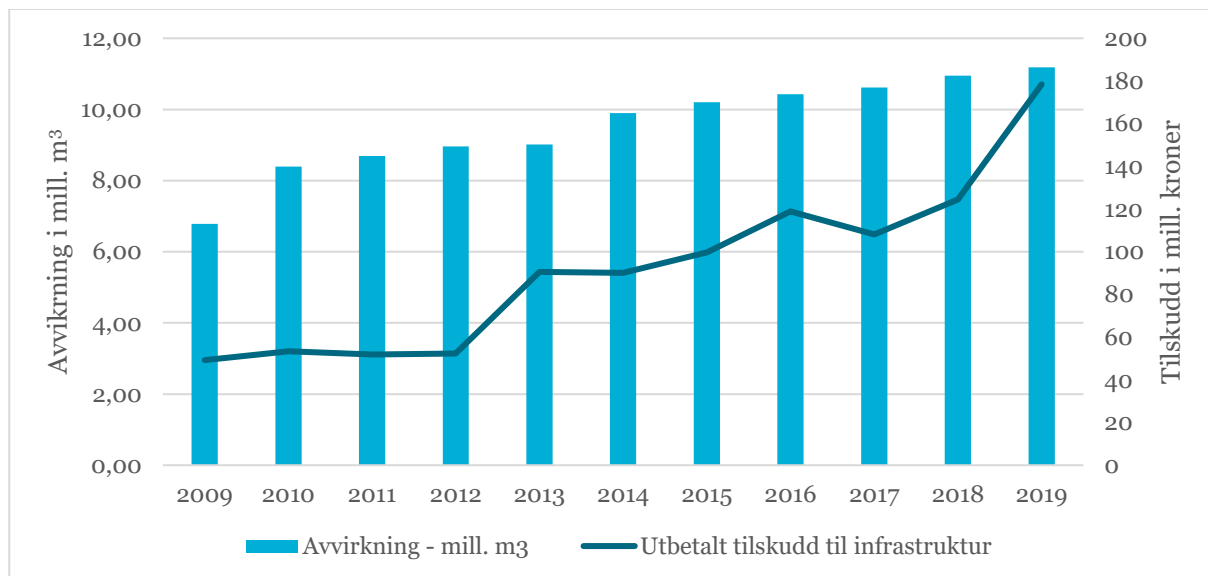
6.3 Økonomiske virkemidler

De to viktigste støtteordninger innenfor økonomiske virkemidler i skogbruket, er, Næring- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) og Skogfond.

Myndighetenes satsing på infrastruktur de siste årene har bidratt til bedre skogsveinett og flere nye tømmerkaier. En velfungerende infrastruktur både på land og i sjøen er avgjørende for lønnsomheten av skognæring og for utvikling av skogens positive nærings-, klima- og energibidrag. Investeringsnivået til både bygging og ombygging av skogsveier og kaier har økt de siste årene, med både offentlige og private midler.

I perioden 2014–2019 er det bevilget rundt 950 mill. kroner til infrastrukturtiltak i skogbruket, fordelt med om lag 660 mill. kroner til skogsveier og 290 mill. kroner til tømmerkaier, i tillegg til rammene fra Landbrukets Utviklingsfond (LUF). Rammene for tildeling fastsettes i jordbruksavtalen og rammene for Vegbygging og taubane og hest i 2019 var på 110 millioner kroner. Videre har man over Samferdselsdepartementets budsjett bevilget midler til å etablere en ordning for utbedring på fylkesveier for tømmertransport.

Midlene skal bidra til en funksjonell og effektiv tømmertransport. Forsterkningstiltak på bruer som ikke tåler 60 tonn totalvekt blir prioritert. Det er litt tidlig å trekke slutninger om økt avvirkninger i siste årene skyldes blant annet på satsingen av infrastruktur i skogbruket. Det tar noen år før man ser virkning av økt infrastrukturtiltakene som kan føre til mer hogstmoden skog vil være tilgjengelig for avvirkning.

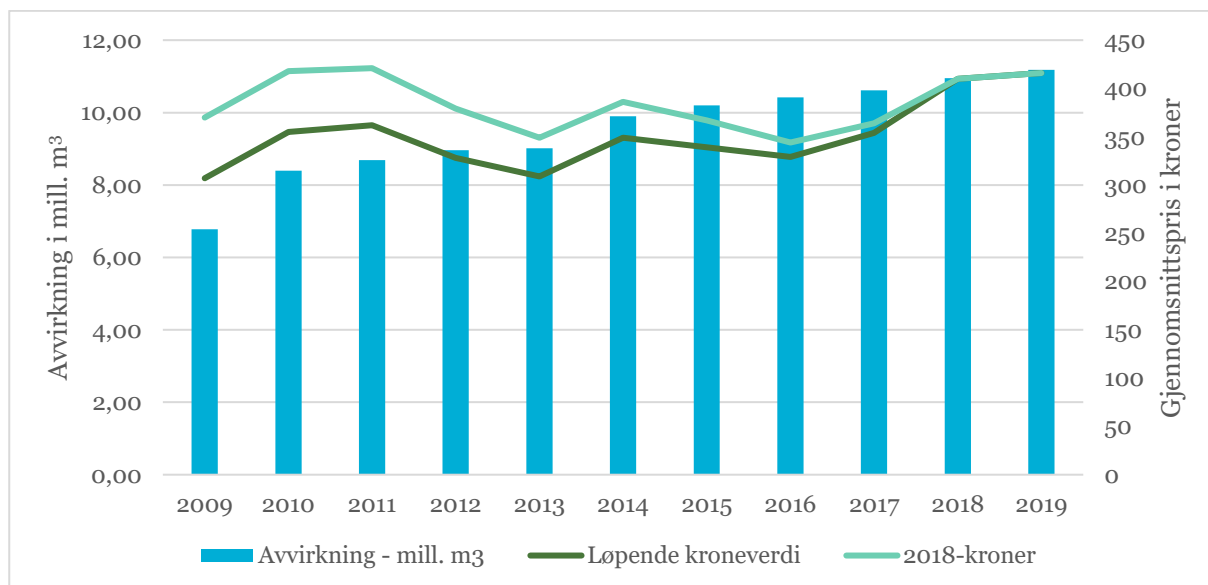
Figur 34: Årlig avvirkning og tilskudd til infrastruktur ((1= tilskudd til veier, taubane og hest og (kai fra 2013))

Kilde: SSB tabell 07410 og Landbruksdirektoratet.

6.4 Verdiskaping i skogbruket

Det ble i 2019 avvirket totalt 11,18 mill. kubikkmeter til en bruttoverdi av 4,8 mrd. kroner. Kvantumet var det høyeste noensinne. De nye fylkene Innlandet og Viken står til sammen for 2/3 av hogsten. Samtidig øker det stående volumet i de norske skogene.

Som vi ser av figur 34, har den årlige avvirkningen økt betydelig de siste ti årene, og også tømmerprisen har steget jevnt de siste tre årene. Den gjennomsnittlige nominelle tømmerprisen har holdt seg nokså stabil i siste 10 årene, med unntak av en topp i 2010–2011, og en liten økning fra 2019. Målt i 2019-kroner, og sammenlignet med prisutviklingen, fikk skogeierne mer for tømmeret for 10 år siden. Gjennomsnittlig pris per kubikkmeter var da 370 kroner, mens gjennomsnittet i 2019 var 416 kroner (SSB, 2020).

Figur 35: Årlig avvirkning og gjennomsnittspriser

Kilde: SSB (2020).

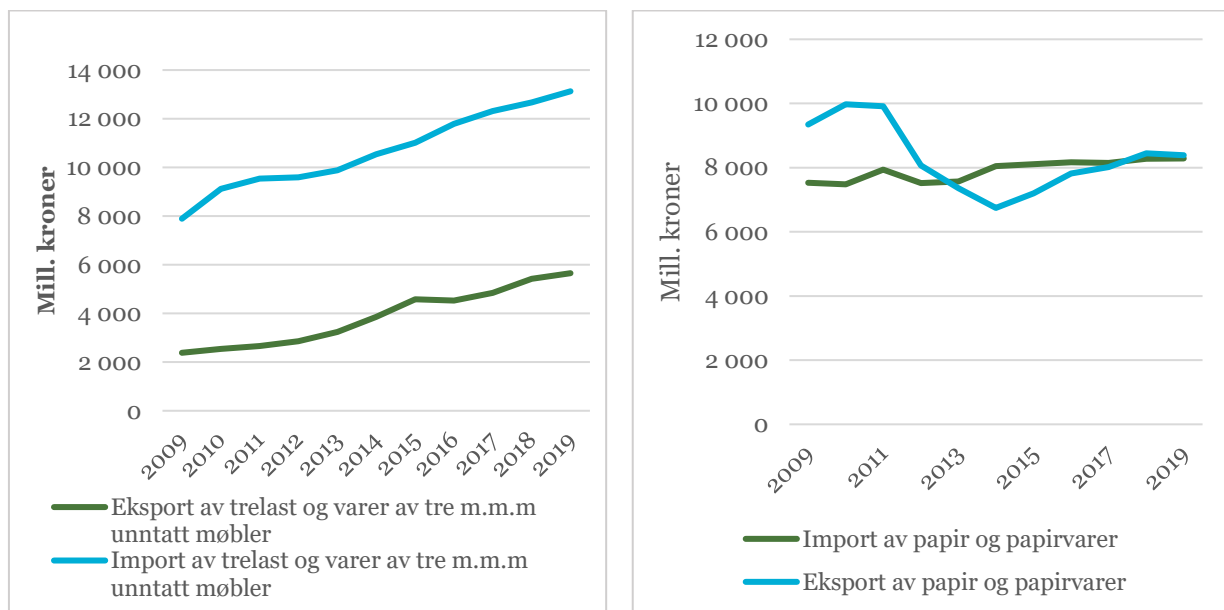
Drøyt 17 000 skogeiere hadde i 2017 en samlet næringsinntekt fra skogbruket på 762 mill. kroner

6.5 Eksport og import i skogbruket

I 2019 eksporterte skogbruket og skogindustrien tømmer og trebaserte varer til en samlet verdi av litt over 14,04 mrd. kroner. Selv om papirvarer og papirmasse fremdeles betyr mest, har eksport av tømmer, trelast og andre trevarer fått økt betydning de siste årene.

Trenden for de siste årene er økende eksport av råstoff bestående i all hovedsak av massevirke og sagtømmer av gran og furu til utenlandsk industri. Dette skyldes nedleggelse av norsk skogsindustri, særlig papir- og celluloseindustrien. I 2015 ble det eksportert nesten fire mill. kubikkmeter tømmer som var det høyeste registrerte tømmereksportkvantumet. De siste årene har eksporten av tømmer vært stabil på rundt 3,5 mill. kubikkmeter.

Figurene under viser utvikling av eksport og importverdier fra skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk, trelast og varer av tre, m.m. unntatt møbler og papir og papirvarer.

Figur 36: Venstre: Årlig import og eksport av trelast og varer av tre, unntatt møbler. Høyre: Årlig import og eksport av papir og papirvarer

Kilde: SSB tabell o8801

6.6 Muligheter og utfordringer for skognæring

Skog er en viktig del av den globale karboncyklusen, både som lager og som opptaker av karbon fra atmosfæren. Norge rapporterer årlig utslipp og opptak av klimagasser i skog til FNs klimakonvensjon, samt til Kyotoprotokollen. Skog rapporteres under landsektoren (Land Use, Land-Use Change and Forestry; LULUCF). I 2015 var nettoopptaket i skog 29,0 mill. tonn CO₂-ekvivalenter, mens det totale utslippet av klimagasser i Norge i de øvrige sektorene var 53,9 mill. tonn. Netto opptak i skog tilsvarer dermed 54 prosent av klimagassutslippene i de øvrige sektorene. Produkter fra skog vil være avgjørende for å oppnå de nødvendige endringene i produksjons- og forbruksmønstrene for å nå klimamålene og transformasjonen over til et lavutslippssamfunn.

En ser et stort klimapotensiale gjennom å øke skogproduksjonen med tiltak som planting på nye arealer, tettere planting på eksisterende skogarealer, planteforedling, og gjødsling. Dette skaper samtidig et råstoffgrunnlag for økt industriell vekst og vil bidra til å øke CO₂-opptaket med 3 mill. tonn per år allerede i 2050.

Med flere store nedleggelse av norske treforedlingsindustrien, er skognæringen avhengige av å eksportere mer. Eksport til særlig Tyskland og Sverige har vært med på å holde avvirkingen på et høyt nivå. Økte

problemer med barkbiller i store deler av Europa kan medføre større avvirkning av gran i disse landene, og dette kan igjen få betydning for eksport fra Norge. Derfor vil utvikling og rammebetingelser for norsk foredlingsindustri være viktig for å opprettholde nivået på avvirkning, tømmeromsetning og prisutvikling i årene som kommer.

Vedlegg

Tabell 29: Prisuttak sammenlignet med målpris for korn, melk og kjøtt per 1. halvdel av avtaleåret 2019–2020. Kr per kg eller angitt enhet*

Varegruppe	Representantvare	Målpris	2. halvår 2019		Målprisåret
			Akkumulert noteringspris	Avvik	Prognosert avvik
Korn	Hvete, matkorn	3,50	3,41	-0,09	0,00
Kjøtt	Rug, matkorn	3,08	3,08	0,00	0,00
	Bygg	2,96	2,88	-0,08	0,00
	Havre	2,70	2,65	-0,05	0,00
	Oljefrø	5,80**	5,79	-0,01	0,00
Melk	Melk av ku og geit (kr per liter)	5,47	5,47	0,00	0,00
Svinekjøtt	Slaktegris	32,43	32,53	0,10	0,00

*Prisuttak per 1. halvdel av avtaleåret 2019–2020 for poteter, grønnsaker og epler er vist i kapittel 4.

** Styringspris fastsatt ett øre under målpris på grunn av overnotering på ett øre i avtaleåret 2018–2019

Tabell 30: Prisuttak for storfe, lam og egg per 1. halvdel av avtaleåret 2019–2020. Kr per kg

Varegruppe	Representantvare	Planlagt	Akkumulert	Avvik	Planlagt
		gjennomsnittlig engrospris 2. halvår 2019	noteringspris		gjennomsnittlig engrospris 1. halvår 2020
Storfe	Ung okse	60,50	60,49	-0,01	61,20
Lam	Lam	66,10	66,08	-0,02	66,10
Egg	Egg klasse A	19,40	19,26	-0,14	19,50

Tabell 31: Prisuttak for fjørfe per 1. halvdel av avtaleåret 2019–2020. Kr per kg

Varegruppe	Representantvare	Referansepris 2. halvår 2019	Akkumulert noteringspris	Avvik
Kylling	Kylling	26,91	27,48	0,57

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 32: Varenumre i tolltariffen som er inkludert i de ulike varegruppene for import- og eksportstatistikk av RÅK-varer

Varegruppe	Tollposisjon/varenummer
Smaksatt yoghurt	04.03.1030/1091
Smaksatt søt og syrnet melk	04.03.9001/9002, 22.02.9030, 22.02.9920
Osteerstatninger	19.01.9091
Barnemat og morsmelkerstatning	19.01.1010,-1090, 20.07.1001,-1007-8, 21.04.2001
Sukkervarer	17.04 og 21.06.9045-9048
Sjokolade	18.06.3100,-3200,-9010
Sjokolademasse over 2 kg	18.06.2090
Spise-is	21.05
Deiger	19.01.2092
Pasta og lignende	19.02.1100/1900/2091/2099/3001/3009/4000
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	19.04.1098/2010/2090
Knekkebrød	19.05.1000
Kjeks	19.05.3100
Kake	19.05.9031
Pizza	19.05.9010/9021/9022 og 19.01.2097
Brødvarer	19.05.9091
Øvrig bakverk	19.05.2000/3200/4000/9032/9033/9034/9092/9093/9098
Syltetøy/pulp	20.07.9
Sauser	21.03 utenom 21.03.1000
Supper	21.04 utenom 21.04.2001
Andre næringsmidler	21.06 utenom 21.06.1001, 9031, 9041-9044, 9090, 9093
Modifisert stivelse	35.05 utenom 35.05.2000
Mineralvann	22.02, utenom 22.02.9030 og 22.02.9920
Øl	22.03
Andre RÅK-varer	04.03.1020, 07.10.4090, 15.17.9091, 15.17.9097, 17.02.5010, 18.06.1000, 18.06.2011, 18.06.9021, 18.06.9022, 18.06.9090, 19.01.2010, 19.01.2091, 19.01.2098, 19.01.9010, 19.01.9098, 19.01.9099, 19.03.0000, 19.04.1010, 19.04.1091, 19.04.3000, 19.04.9020, 19.04.9090, 20.02.9010, 20.02.9090, 20.02.9091, 20.02.9099, 20.04.1010, 20.04.1020, 20.04.9020, 20.05.2010, 20.05.2020, 20.06.0031, 20.08.1110, 20.08.1191, 20.08.9903, 21.02.1010, 21.02.1020, 21.02.1090, 21.02.2020, 21.02.3000, 22.09.0000, 35.01.1000, 35.01.9010, 35.01.9020
Fiskefôr	21.06.1001/9090/9093

7 Referanser

- Bahr Bugge, A. (2019). *Fattigmenn, tilslørte bondepiker og rike riddere - Mat og spisevaner i Norge fra 1500-tallet til vår tid*. Cappelen Damm Akademisk.
- European Commission. (2019c). *EU Agricultural Outlook. For Markets and Income 2019–2030*. European Commission - Agriculture and Rural Development.
- Felleskjøpet Agri. (2019a). *Endret betaling av høstvetete kommende høst*. Hentet Januar 20, 2020 fra <https://www.felleskjopet.no/korn/artikler/endret-betaling-av-hostvetete-kommende-host/>
- Felleskjøpet Agri. (2019b). *Mye sent sådd høstkorn*. Hentet Januar 20, 2020 fra <https://www.felleskjopet.no/alle-artikler/alle-artikler-planteproduksjon/artikler-korn/mye-sent-saadd-hoestkorn/>
- Flesland, S. (2019). *Bakervarebransjen i Norge*. Asker: Flesland markedsinformasjoner AS.
- Fruktlagerinspektøren. (2019). *Fruktoppgåve 2019 fra Fruktlagerinspektøren*. Hentet fra <https://www.grontprodusentene.no/fruktoppgave-2019-fra-fruktlagerinspektoren/>
- Helsedirektoratet. (2019). *Utviklingen i norsk kosthold*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Landbruksdirektoratet. (2018). *Markedsrapport 2017*. Oslo: Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet. (2019). *Markedsrapport 2018*. Oslo: Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet. (2019). *Målprisrapport 2018-2019*. Oslo: Landbruksdirektoratet.
- Landbruksdirektoratet. (2020). *Omverdenen til norsk landbruk og matindustri, Rapport for 2019*.
- NIBIO. (2017). *Sysselsetting i skogbruket*. Hentet fra <http://www.skogbruk.nibio.no/sysselsetting-i-skogbruket>
- Nortura. (2019a). *Grunnlagsdokument for 1. halvår 2020 Engrospriser fir kam, storfe og egg*.
- Nortura Totalmarked. (2019). *Langtidsutsikter kjøtt og egg pr. september 2019*. Oslo: Nortura Totalmarked.
- Nortura Totalmarked. (2019). *Markedsprognoser kjøtt og egg pr. januar 2019*.
- Nortura Totalmarked. (2020). *Markedsprognose kjøtt og egg pr. januar 2020*.
- Opplysningskontoret for meieriprodukter. (2013). *Det store melkeanalyseprosjektet*.
- Opplysningskontoret for meieriprodukter. (2020). *Markedstall 2019*. Oslo: Opplysningskontoret for meieriprodukter.
- SSB. (2020, Januar 29). *Rekordhøy tømmerhogst*. Hentet fra <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/rekordhoy-tommerhogst>
- Store Norske Leksikon. (2018, Februar 10). *Eggalbumin*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/eggalbumin>
- Tine. (2020, Februar 5). *Råstofftilgang*. Hentet fra <https://www.tine.no/markedsregulator/fakta-og-prognoser/r%C3%A5stofftilgang>

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:

Postboks 1450 Vika, 0116 Oslo

BESØKSADRESSE:

Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:

Løkkeveien 111, 9510 Alta

LANDBRUKSDIREKTORATET STEINKJER

BESØKSADRESSE:

Skolegata 22, C-bygget, 7713 Steinkjer

www.landbruksdirektoratet.no
